

מעיין * מקור Forrás

2017. április
VIII. évfolyam 1. szám
ניסן תשע"ז

Időszaki kiadvány • Kiadja a LATIV ALAPÍTVÁNY • למען תחייה יהודית בהונגריה

- Hogyan tartsuk fenn az újdonság érzését a rutinban?
- Harcom a szabadságért Iránban
- Kis maceszhatározó
- Peszách, az idő és a kovász
- Lativ sábaton, Bécs – Prága – Pozsony
- Részezség, evolúció, jécer hárá
Kabbalisztikus következtetés?

Lativ

bölcsesség, hagyomány, közösség
www.lativ.hu

Gyere és ismerd meg a Lativ programjait!

Egész éves ösztöndíjprogram a Lativban!

CSOPORTOS TANULÓPROGRAM

- hétfő, szerda 18:00-20:00
- kiváló oktatók, változatos témák

LATIV PLUSZ SZEMINÁRIUM

- hétfő, szerda 20:00-21:00

INTENZÍV TANULÁS FIÚKNAK NAPI 4 ÓRÁBAN

- minden hétköznap 8 és 12 óra között

ÜNNEPEK

HÉBER

- hetente kétszer 45 percben
- több szinten

IZRAELI ÚT

- 12 nap nyáron
- 18 és 36 év közöttieknek

SÁBÁTONOK - hétvégék és szemináriumok vidéken

Kiknek? – Olyan zsidó fiataloknak, akik kiváló oktatók segítségével szeretnék megismerni az autentikus zsidó értékeket. Olyanoknak, akik aktív zsidó közösséget keresnek.

Érdeklődés, információk:

info@lativ.hu
www.lativ.hu

06 70 932 8275

Cím: VI. kerület, Andrassy út 59.
"Dávid Ház"

KÖSZÖNTŐ	3
INTERJÚ	
Hogyan tartsuk fenn az újdonság érzését a rutinban? – Keleti Dávid rabbi	4
A Fáraó, a hit és az evolúció	8
HETISZAKASZ	
Vájkirá • Mi közünk van ma a szentélybéli áldozatokhoz?	10
Cáv • Égből pottyant pizza	12
Smini • A lelkesedés veszélyei	14
Táziá-Mecorá • A nyolcadik nap	16
Harcom a szabadságért Iránban	18
Kis maceszhatározó	20
VÁROSOK	
A gólem nyomában	22
Hallgatni arany – és fejleszt az emunát	24
Énekek éneke – miért pont peszáchkor?	26
Peszách, az idő és a kovász	28
Latív sábaton, Bécs – Prága – Pozsony	29
Salamon király	32
Hallgatni az Örökkévalót	34
NŐI SZEMMEL	
Az Örökkévaló jelenlétében: A zsidó ima módozatai	36
Kvíz	38
GASZTRONÓMIA	
Peszách, és ami a hasunkba kerül	40
GYEREKNEVELÉS	
Ne sajnáld a nevelésbe fektetett energiát!	42
Részség, evolúció, jécer hárá	
Kabbalisztikus következtetés?	43
MESE	
Busztaná	45

מקור • מעין Forrás

A Latív Alapítvány időszaki kiadványa

Kiadja a Latív Barátai A Zsidó Reneszánszért Magyarországon Alapítvány • 1067 Budapest, Eötvös utca 29. • +36 (70) 320-4277 • www.lativ.hu • info@lativ.hu • Felelős kiadó: Keleti Dávid rabbi
Szerkesztő: Dunajecz Jakab • Munkatársak: Domán Sije, Miklós Dóri, Fináli-Magyar Judit, Réti János, Binjamin Zeév • Tipográfia, tördelés: Deák Panka • Belső illusztrációk: Deák Panka
Korrekter: Székely Mária • Megjelenik havonta
A kiadvány szent szövegek részleteit és magyarázatait tartalmazza, kérjük, ne dobd el!

A Latív Barátai Alapítvány számlaszáma:
CIB BANK 10700079-47164907-51100005
Köszönjük, hogy adományával segíti munkánkat!

Köszöntő

Kedves Olvasó!

A nem is olyan rég magunk mögött hagyott huszadik számos tanulságainak egyike, hogy a történelmi események, folyamatok megítélése és értelmezése – természetesen valamiféle objektívnek gondolt és ebben az értelemben *ideális* nézőpont ádáz keresésével párhuzamosan – mégiscsak az egymást váltó politikai áramlatok és történettudományi irányzatok világmagyarázó *szándékaitól* függ. Ezzel egy időben azt is észre kell vegyünk, hogy a korábban *valamiért* fontosnak ítélt, ezért mindennél jobban hangsúlyozott események a korok változásával (néha egyik pillanatról a másikra) a felejtés ködébe vesznek. Helyüket újabb és az egymással örök vitában álló szellemi műhelyek által eltérően értelmezett, de valamilyen módon *mindig* sorsfordító történések veszik át a közgondolkodásban, egészen a hangsúlyok soron következő átrendeződéséig.

Miért van az akkor, hogy a zsidó önképet és az ebből szervesen következő életmódot évezredek óta meghatározó bibliai történések mindmáig változatlan erővel befolyásolják a létezésünket? Hogyan lehetséges, hogy továbbra is minden tavasszal egy 3300 évvel ezelőtti eseményre, a zsidó nép Egyiptomból való kivonulására emlékezünk? Nem beszélve arról, hogy a 210 éven át tartó egyiptomi szolgaságból kivezető út történetére ma is hasonló szemmel tekintünk, miként a tanulságait is ugyanúgy vonjuk le a saját életünkre vonatkoztatva, mint az eleink Európában és a Közel-Keleten néhány száz, vagy éppen több ezer éve.

A kérdésekre több válasz is adható. A zsidó ünnepek nem ragadhatók meg egykori történelmi eseményekre való pusztá emlékezésésként. Az eseményeket felidéző ünnepek ugyanis mindig valamilyen rejtett spirituális tartalmat, az eredeti történetet is meghatározó szellemi minőséget hordoznak. Ez az „üzenet”, a létezésünk gyökereig hatoló spirituális élmény azonban kizárólag a jeles napokhoz kapcsolódó szokások és előírások felfedezésével, illetve lelkiismeretes betartásuk révén válik elérhetővé. Különösképpen igaz ez szellemi és fizikai szabadságunk elnyerésére, amelyre minden évben niszán hó közepén emlékezünk, és amely a történelmünk során egyedülálló jelentőséggel bír. Az egyiptomi kivonulás teremtette meg ugyanis magát a zsidó népet. Ehhez azonban úgy tűnik, először mindent el kellett veszítenünk, önrendelkezésünket és identitásunk csaknem egészét ahhoz, hogy kilátástalan helyzetünket megelégtelve vállalni tudjuk a szabadság roppant felelősségét. Ezt hozta el számunkra az Örökkévaló, aki az emberiség történelmében először – és mindmáig utolsó alkalommal – felfedte kiletét és céljait a zsidó nép és Egyiptom, majd az egész világ előtt. Csodái révén megmutatta, hogy a Fáraó kételyeivel szemben nem „pusztán” létezik, hanem Ő az egyedüli Létező, aki ráadásul gondját viseli a teremtményeinek, amelyek közül különös szerepet, a Művének betetőzésében való cselekvő részvételt szánja választott népének.

Az Örökkévaló szándékainak valóra váltásához elsőként a szabadságot kell kivívnunk magunknak. Szabadságot a rossz ösztön csábításaitól, a vágyaink és az egoizmusunk fogságából, és nem utolsósorban a bálványok tiszteletétől. Ezt, a helyes cselekvések elé gátat állító rossz ösztönt szimbolizálja a bölcseink szerint a chámec, amelytől peszách idejére megszabadulunk. Ám az önző motivációinktól, a rossz beidegződésektől, az önteltségünkötől és a kifogásolható cselekedetekre készítő vágyaktól való mentesség nem lehet teljes anélkül, hogy fel ne ismernénk saját szabadságunk forrását, az Örökkévalót. Hiszen Ő

az, aki kivezetett bennünket a magunk kovácsolta börtönből, és Ő az is, aki a kivonulás betetőzéseként nekünk adta a Tórát és a micvákat, amelyeken keresztül szorosabbra vonhatjuk a kapcsolatunkat Vele, táplálhatjuk a lelkünket, és meghatározhatjuk a folytonos fejlődésünk kereteit.

Csak hogy amint a kivonulást kísérő csodákat, majd a Szináj-hegyi kinyilatkoztatás grandiózus élményét a (látszólag) saját erőből kivívott eredmények és persze kudarcok követték a vad sivatagban, úgy nekünk is önmagunkat újra és újra legyőzve kell tovább haladnunk peszách után a fejlődés nehézségekkal kikövezett útján. Ehhez a két széderestéből meríthetünk erőt, ahol, ha teljes figyelemmel követjük a Hágádá útmutatásait, mi is képesek lehetünk elérni az elődeink által megtapasztalt szellemi magasságokat. Ezzel magunk is részévé válunk az egymást követő nemzedékek láncolatának, amelynek tagjai az ünnepben rejlő mély tartalom szüntelen kutatásával mindmáig sikeresen megőrizték a legelső peszách éltető erejét.

Chág száméách!
Lativ staff

Hogyan tartsuk fenn az újdonság érzését a rutinban?

KELETI DÁVID RABBI

Felkészülés és a prioritások helyes sorrendje szükséges ahhoz, hogy a naponta, hetente, évente ismétlődő vallási tevékenységekre friss szemmel tudjunk tekinteni

A peszách Hágádá, a mindennapi imák és a zsidó életvitel mélységeiről

Közeledik a szédereste, amikor évről évre újra felolvassuk a Hágádát, a zsidó nép Egyiptomból való kivonulásának és néppé alakulásának történetét. Hogyan készülünk erre az alkalomra, hogyan tegyük érdekessé az ismétlődő élményt? Hasonlóan, hogyan tudjuk a zsidó életmóddal járó állandó ismétlődéseket, a napi rutint, a rögzített imaszövegeket megújuló lelkesedéssel végigcsinálni? Ezekről a témákról kérdeztük közösségünk vezetőjét, Keleti Dávid rabbit.

Nincs megállás

„Az élet útja felfelé [vezeti] az értelmes embert, azért, hogy eltávolodjon a pokoltól odalent.” (Példabeszédek

15:24.) Ez a tanítás tartalmazza a zsidóság egyik legalapvetőbb és legfontosabb üzenetét: az életben sosincs stagnálás. Sosem állunk meg, mindig haladunk – a kérdés csak az, hogy felfelé vagy lefelé. Salamon király tanításában ez a megdöbbenő, hogy az értelmes ember nem fétlenül azért halad felfelé, mert komoly ambíciói, céljai vannak, hanem azért, hogy megmeneküljön attól, hogy nagyon mélyre csússzon le. Mert az értelmes ember tudja, hogy ezen a világon nincsen olyan, hogy valaki egyhelyben álljon.

Ennek fényében megérthetjük: nemcsak azért keressük az állandó megújulást a zsidó élet ismétlődő szertartásaiban, hogy ne unatkozzunk, hogy érdekesebbé, élvezhetőbbé tegyük a dolgunkat, hanem azért is, hogy ne csúsz-

szunk le. Másrészt viszont ezzel nemcsak az jár, hogy nem fogunk lecsúszni, hiszen egyhelyben nem maradhatunk – tehát ez a megújulás is egy lehetőséget jelent arra, hogy különlegesen magas szinteket érhetünk el.

Kiválasztani egy részletet

A széderesti elbeszélés egy viszonylag hosszabb, átfogó történet, melynek kezdete az ősapákig nyúlik vissza, és egészen a messiási időkig eltart. Lehetetlenség minden egyes apró részletét egyformán hangsúlyozni. Ezért sokkal inkább célszerű úgy felkészülnünk, hogy egyetlen apró kiemelt részletre koncentrálunk. Ne gondoljuk azt, hogy ez a gyengeség jele: ha egy témát jól megértettünk a Hágádából a felolvasása előtt, akkor annak a fénye képes arra, hogy kisugározzon az összes többi részre is.

A modern sporteszközök hasonlatával megérthető a különbség két ember között: az egyik, aki ilyen módon felkészülve vesz részt a széderestéjén, és a másik, aki figyelemmel, általánosan nyitott érdeklődéssel vesz részt, előzetes energiaráfordítás nélkül. (Noha már ez a második is sokkal jobb annál, aki egyáltalán nem figyel.) A mai konditermekben ugyanis vannak különféle gépek, melyek az ember izomzatának bizonyos célzott részeit képesek edzeni. Van azonban olyan gép is, amelyen elég egyhelyben állni, a gép pedig magától mozgatja és égeti az ember testén a felesleget. Ez utóbbi megfelel a passzív résztvevőnek, aki hagyja, hogy az este „hasson” rá.

Az előbbi megközelítés olyan ember számára ajánlott, aki már eljutott egy komolyabb szintre, aki részben már ismeri a saját tulajdonságait. Tudja, hogy mivel hol tart, és át tudja tekinteni ezeket, össze tudja hasonlítani az adott ünnepnapban rejlt szellemi lehetőségekkel, és tudatos döntést tud hozni arról, hogy idén melyik aspektust kívánja továbbfejleszteni. Mintha ő lenne saját magának az edzője, aki edzéstervet állít össze. Természetesen ugyanez a módszer a mindennapi imáink során is alkalmazható: ha egyetlen fejlesztendő elemet kiemel az ember az imák tengeréből, az az ima egészét képes fókuszáltabbá tenni és felemleni.

Hála

Példaként három fontos részletet említünk a széderestéből, de arra buzdítjuk az olvasót, hogy ő is igyekezzen keresni olyan dolgot, amely a számára személyesen fontos, amelyhez képes kapcsolódni. Az első példa a hála. A téma jelentőségét mutatja, hogy Rabbi Jeruchám Levovitz, a nevezetes Mir jesiva egyik fő pedagógusa heti háromszori rendszeres előadássorozatában a peszáchot megelőző időszakban több alkalmon keresztül is a hála témáját állította a középpontba. Jó tudni ehhez, hogy a Mir jesiva nemcsak a második világháborút intézményként túlélő egyetlen zsidó oktatási intézmény volt (vezetőinek Sanghajn keresztül sikerült átmenekíteniük a tanulókat az akkori Lengyelországból Amerikába), hanem a színvonalat tekintve is a legjelentősebbek közé tartozott.

Ha rájövünk arra, hogy mennyi mindent köszönhetünk a Teremtőnek, az a felismerés képes arra, hogy felébressze az érzelmeinket iránta. Amiben pedig benne van a lehetőség, hogy a cselekedeteink is megváltozzanak, hiszen egészen másként viselkedik egy olyan ember, aki szereti az Örökkévalót, és szeretné azt cselekedni,

Sosem állunk meg, mindig haladunk – a kérdés csak az, hogy felfelé vagy lefelé

ami az Ő akarata, és másként az, aki kötelességtudatból vagy megszokásból. Hálára pedig bőven van okunk, csak legtöbbször nem vesszük észre. A klasszikus etikai mű, a *Chovot Halevávot* (A szívek kötelességei) ír arról, hogy már a természet is tanúskodik róla, mennyi törődést és figyelmet fordít a Teremtő az emberekre. Hiszen pontosan azok az anyagok a legkönnyebben hozzáférhetők, amelyekre a legnagyobb szükségünk van: levegő nélkül nem tudnánk létezni, és az mindenhol megtalálható, teljesen ingyen. A víz szintén nagyon fontos, létezésünk feltétele, de egy fokkal kevésbé, és ennyivel ritkább is. És így tovább, minden anyag, egészen az aranyig, amelyre szinte egyáltalán nincs szükségünk ahhoz, hogy életben maradjunk, és ezért is ez az, amiből alig-alig találunk a természetben. (Ezért lehet éppen az arany az értékmérő, mert kevés van belőle.)

Mégis miért nem ébred fel minden emberben automatikusan a hála, amikor egy ilyen világgal találkozunk? Azért, mert beleszülettünk és megszoktuk. A *Chovot Halevávot* erre is mond egy példát, amikor két örökbe fogadott gyerek beszélget a fogadóapjukról. Az egyikőjük nagyon hálás, úgy látja, mindent megtesz értük, alig képes szavakba önteni az iránta érzett érzelmeit. A másik ugyan elfogadja a felsorolt példákat, de nem látja, hogy mi különös van mindebben? A különbség kettejük között az, hogy az utóbbit újszülöttként fogadták örökbe, míg az előbbit gyermekként, amikor már megismerte, milyen érzés gondoskodó szülők nélkül élni.

A gyakorlatban alkalmazható ez a gondolat a zsidóként született emberre, aki természetesnek veszi, hogy az Örökkévaló törődik vele, odafigyel rá, vezeti őt az élete útján. A Hágádának már a szerkesztése is azt hangsúlyozza, hogy ez egyáltalán nem természetes. Bölcsaink úgy tanítják, hogy az elbeszélést „a szégyenletessel kezdjük, és a dicsérattal fejezzük be” (*Peszáchim 116a*). Az elbeszélés azzal kezdődik, hogy „kezdetben bálványimádók voltak őseink”. Miért jó ez? Hogy a két szélsőséges pont közötti ellentét által érezzük, milyen különleges az Örökkévaló irántuk való jósága. Képzeljük el, a mai világban micsoda címlapsztori válna abból, ha valaki fogna a dzsungelből egy analfabétát, és addig képezné, míg hírneves egyetemi professzorrá nem válik! Az is meg-

gondolható, hogy nemcsak annyiról van szó, hogy a rab-szolgaságunk ért véget, hanem többféle típusú figyelmet kaptunk a Teremtőtől: a kivonulás során soha nem látott csodákat tett velünk, a pusztai vándorlás során minden igényünkről gondoskodott, a saját isteni bölcsességére tanított minket, és olyan különleges népet formált belőlünk, amelynek az egész világra hatása van.

A Teremtő felismerése

A második példa az, ahogyan a szédereste megalapozza a Teremtőbe vetett hitünket. Rámbám 13 hitelvben foglalja össze azokat a dolgokat, amelyekben egy zsidó embernek hinnie kell. Rámbán a Tórához írt magyarázatában egy ezekhez igen hasonló, ám lépcsőzetes, fokozatos rendszert említ a kivonulás kapcsán (a Bo hetiszakasz végén). Ez arról szól, ahogyan a kivonulás során megtörtént csodák megismertették a zsidó néppel a legalapvetőbb hitelvek igazságát: azt, hogy Isten létezik, foglalkozik a világgal, vezet, kommunikál az emberekkel, az egyes emberek sorsával is törődik, és mindent megtesz azért, hogy az történjen, amit neki tervezett.

Ezen a ponton a magyarázat túllép a Rámbám által meghatározott alapvető elveken, és azt a meglepő kijelentést teszi, hogy ezen felismerések által az ember odáig juthat, hogy megértse: minden, ami csak történik, nem kevésbé számítható csodának, mint a nyilvánvaló csodák. Sőt, odáig megy, hogy kijelenti, hogy aki ezt nem hiszi, annak nincsen semmi része Mózes Tórájában. Hogyan tekinthetjük a mindennapi történeteket csodának? A csoda során azt érzékeljük, hogy a Teremtő beavatkozik a világ alakulásába: a természet rendjébe, a társadalmi, politikai folyamatok alakulásába. A csodákról szóló elbeszélések akkor válnak igazán nagy hasznunkra, ha megtanuljuk felismerni Isten állandó jelenlétét és irányítását a mindennapi eseményekben, ha semmiről sem gondoljuk azt, hogy természetes folyamatok eredményeként alakult így. Egy olyan élet, amelyben minden apró mozzanat az Ő akaratát tükrözi, valóban ugyanolyan csodálatos élmény, mint a kivonulás átélése.

A zsidó nép születése

A harmadik példa az a folyamat, melynek során a zsidóság új népként megszületett. Miért jó az, ha ezt személyesen is átéljük? Az alábbiakban három lehetséges tanulságot mutatunk be ezzel kapcsolatban.

Az első az, hogy megismerjük a mindnyájunkban rejlő képességet a radikális változásra. A Zohár úgy írja, hogy az egyiptomi rab-szolgaság során elérte a nép a lehető legalacsonyabb fokozatot, a 49. szintjét a tisztátalanságnak, ahonnan hirtelen kijöttünk, az Örökkévaló gyorsan kivezetett minket, és a tóraadás pillanatáig fokozatosan a legmagasabb szintre hozott, a szentség 49. kapujába. Ezek vagyunk mi: a Teremtőnek köszönhetően a legmélyebb pontról a legmagasabb szintig közösen elérő nép. Az egész év során erőt adhat az a tudat, hogy bármelyikünk képes lehet ilyen szintű ugrás megtételére

Egy második lehetséges tanulságot Reb Cádok háKohén (1823–1900) kérdéséből tanulunk: mi az oka annak, hogy a Tórában úgy olvassuk, hogy a kivonuló nép által tartott széderestén olyan sietség volt, hogy felővezve, bottal a kezükben kellett fogyasztaniuk a lakomát, kapkodva kellett enniük, míg az összes többi évben kényelmes étkezés van előírva? Miért nem emlékezünk meg a kivonulás éjszakájáról pontosan úgy, ahogyan az történt?

Azért, mert minden változás két szakaszon keresztül történik: az első szakasz a dinamikus, aminek hirtelen

Ha helyesen használjuk [...] a beszéd képességét, azzal saját szellemi gyökereinket erősítjük meg

kell megtörténnie. Ha ez a szakasz elakad, lelassul, akkor az ember képtelen kiszakadni a korábbi állapotából. Gyorsan el kell menekülnie onnan. Utána viszont le kell lassítania ahhoz, hogy a végeredményt megörökíthesse. A kivonulás után is volt egy ilyen lelassított szakasz: ez volt az a 49 nap, amíg a zsidó nép a Szináj-hegyéig elért, ahol a Tórát emelkedett állapotban kaphatták meg. Ezen időszak alatt értük el a szentség 49. szintjét. Ennek alapján vannak, akik ezekben a napokban tanulják azt a 48 tulajdonságot, amellyel a Tóra megszerezhető (lásd korábbi cikkünket, ill. Ávot 6:6-ot).

Az ünnepnap hatása

Ezekben a dolgokon persze bármikor gondolkodhatunk, és általában is hasznos, ha megpróbáljuk saját magunk számára is megemésztetni az ilyen típusú információkat, hogy ne maradjanak kívülről kapott, száraz, történelmi tények. Ha azonban kifejezetten a közeledő ünnepnapra készülünk fel egy kiválasztott témából, annak különleges ereje van. Rámchál (Rabbi Mose Cháim Luzzato, 1707–

1746) tanítja, hogy minden ünnepnap rendelkezik egy olyan speciális szellemi energiával, amely azon a napon sokkal könnyebben hozzáférhető, mint bármikor máskor az év során. Ez az energia természetesen megfeleltethető az adott ünnepnap témájának. Szent hangulat van a levegőben, ami segít minket szellemi fejlődésünk útján.

Sokszor csalódást okoz ez az elvárás, főleg olyankor, ha csak várjuk, hogy hasson ránk a nap, és elmarad a siker. Pedig ez legtöbbször nem a nap hibája, hanem a miénk, hogy nem készültünk fel belőle. Még a világ legfinomabb étele sem tápláló, ha nem vesszük a fáradságot, hogy elfogyasszuk. Az egész zsidóságra igaz, hogy ha izgatottan és nagy elvárásokkal érkezünk, hogy felfedezzük, viszont az évek során megszokjuk a szabályok rutinját, anélkül hogy saját energiáinkat is mozgósítanánk, akkor könnyen arra a téves következtetésre juthatunk, hogy mégsem léteznek valójában, vagy nem elérhetők azok a magas szintek, amelyeket a vallás tanításai ígérnek. Pedig sokszor elég lenne egy kismértékű, de hosszú távú önálló erőfeszítés ahhoz, hogy másként lássuk a világot.

A korábban említett Reb Jeruchám tanítja, hogy mivel az ember a fizikai világban él, ezért a száraz, elméleti tények nehezen vannak ránk hatással. Éppen ezért kaptuk a micvákat, amelyeket a fizikai világban kell véghez vinnünk. Minden ünnepnaphoz kapcsolódnak micvák, amelyek éppen úgy lettek kialakítva, hogy az adott ünnepnapban rejlő lehetőségeket számunkra elérhetővé tegyék. Egyetlen példát említünk erre: ha a pohár bor felemelésakor hálával gondolunk vissza arra a gondviselésre, amelyben részünk volt a kivonulás során, azzal az eddig meggondolt elméletnek gyakorlati kifejezést is adtunk. Ha a micvákat ilyen módon behelyezzük az este szellemi tartalmába, megsokszorozhatjuk a hatásukat.

Az imában rejlő mélységek

Tipikusan ilyen terület a mindennapi imáink szövege. Mi is az az erőfeszítés, amit tennünk kellene ahhoz, hogy az imádkozás valódi mindennapos élménnyé váljon? Ha csak ugyanazzal az odafigyeléssel tisztelnénk meg a Teremtőt, mint amire egy újság elolvasása során képesek vagyunk, már egészen másképpen néznének ki az imáink. Fordítva is igaz: ha egy újságot olvasnánk olyan felületen, ahogyan néha az imákat mondjuk, akkor unottan dobánk ki a kezünkől a lapot. Látható ezekből a példák közül, hogy a hiba nem az ima szövegében van, hanem a felhasználásunk módjában.

A Vilna Gáon legkiválóbb tanítványa, a volojsini Reb Cháim ír az ima mélységeiről részletesen *Nefes HáCháim* című művében. Azt a híres, meglepő kijelentést teszi, hogy azóta, hogy az Ámidá (csendes imádság) szövegét a próféták korának végén megszerkesztették, egészen az emberiség történelmének utolsó napjáig nincsen két egyforma ima. Nemcsak két különböző ember nem imádkozza ugyanazt, de még ugyanaz az ember sem mondja el életében kétszer ugyanazt az imát – noha a szövegeik szinte szóról szóra megegyeznek (eltekintve a különbö-

ző szokásoktól és apróbb módosításoktól). Minden imának megvan a maga feladata, hogy a világnak pontosan melyik részét hogyan kell kijavítani. Hasonlóan, minden embernél is megvan az, hogy milyen részek kijavítását bízták rá, amit – többek között – az imái által tud megtenni.

A *Nefes HáCháim* egy mélyebb elemzése keretében további részleteket is elárul ennek a folyamatnak a működéséről. Minden emberben megtalálható háromféle lélekresz: *nefes*, *ruách* és *nesámá*. A nefes felelős a test életben tartásáért, a helyes biológiai működéséért. A ruách feladata a mozgás, ambíció, motiváció kontrollálása. A legmagasabb szint a nesámá, ami a gondolkodás szintje. Mindhárom lélekreszt táplálja a szellemi energia, amelyet úgy tölthetünk újra, ha használjuk. Ezért fontos az, hogy az imáinkban kimondjuk a szavakat, mert a beszéd által mindhárom szintet aktiváljuk: a száj mozgatása, a mássalhangzók formálása a nefes szintjén történik, a magánhangzók „megfújása” a ruách által történik (melynek egyszerű, szó szerinti héber jelentése: szél), és hogy a betűket szavakká állítjuk össze, az – talán meglepő módon – már a nesámá szintjét bírja munkára.

Ez megmagyarázza, hogy miért annyira hangsúlyos a beszéd szerepe a zsidóság többféle törvényeiben is: ha helyesen imádkozunk, Tórát tanulunk, azaz szent célokra használjuk a beszéd képességét, azzal saját szellemi gyökereinket erősítjük meg, így még jobban tudjuk újabb micvákra használni azokat, viszont sajnos az ellenkezője is igaz: ha *lason hárá*t, azaz rossz beszédet, pletykát mondunk másokról, az szintén hasonlóan önmagát erősítő folyamatként működhet.

Mindebből megérthetjük a Nefes HáCháim kijelentését arról, hogy miért nincs két egyforma ima. Három ok miatt is: először mivel minden újabb imánk elmondásakor a világ is egy újabb helyzetbe került, és az ima szövegében az a képesség is benne van, hogy a világot ebben az új helyzetében meg tudja javítani. Másrészt ugyanez igaz az emberre is, aki az imát mondja, hiszen ő maga is megváltozott az előző ima elmondása óta. A harmadik okot az első kettő összekapcsolásával kaphatjuk meg: mivel az embernek is van hatása a világra, nemcsak az imának önmagában. Ezen a szinten az ima az imádkozó ember lelki gyökereit erősíti meg abban, hogy a világ kijavítását még magasabb szinten tudja véghez vinni.

Gondolataink továbbgyűrűző hatása

Azt látjuk tehát, hogy az ima hatásai sokkal jelentősebbek annál, mintsem első látásra gondolnánk: egyrészt hatással vannak a világ állapotára, másrészt saját magunkra, a szellemi gyökereinkre is visszahat az, ahogyan imádkozunk. Összehasonlításképpen, a Talmud leírja, hogy mielőtt Titusz, a római császár lerombolta a második Szentélyt, megpróbálta a saját fantáziája által elképzelhető legmegalázóbb dolgokat megtenni, amellyel valamilyen negatív hatást gyakorolhat a zsidó nép állapotára (*Gitin 56b*). A *Nefes HáCháim* elárulja, hogy kísérlete nem járt sikerrel: ha egy átlagos zsidó embernek csak egy

olyan gondolata támad, hogy valamilyen komoly bűnt, erkölcstelenséget kövessen el, azzal a gondolattal önmagában is komolyabb károkat okoz a világ struktúrájában, mint Titusz minden próbálkozása. Fordítva is igaz: ha nemes gondolataink, jó szándékaink vannak, de valamilyen körülmény miatt mégsem sikerül véghez vinni őket, annak már önmagában is van a világot megjavító hatása. (Természetesen egyik esetben sem véletlenszerűen felálló gondolati képekről van szó, hanem ennél egy fokkal tudatosabb tervezés eredményéről.)

„Adjatok erőt Istennek” – írja a Zsoltárok könyve (68:35). Hogyan lehetséges az, hogy az ember erőt adjon Teremtőjének? Ha a világ maga olyan módon van megalkotva, hogy a mi cselekedetünk, beszédünk, gondolataink képesek arra, hogy az egész világot pozitív vagy negatív irányba tolják, akkor azáltal, hogy felelősségteljesen bánunk ezzel a ránk bízott hivatással, az olyan, mint ha Istennek adnánk az erőt. Hiszen azt tesszük lehetővé, hogy jó dolgok történjenek: olyanok, amilyeneket Ő akar, hogy történjenek. Ezzel teljesítjük az Ő akaratát.

R. Cháim Friedlander tanított arról, hogy éppen ez a jelentősége annak, hogy az első micvá, amit a zsidó nép

kap, az új hónap megszentelése. „Ez a hónap a tiétek” (2Mózes 12:2) – a hónapot az emberek szentelik meg, a tanúk által, akik meglátják a Holdat, majd elmennek a Szanhedrinbe, a nagy vallási bíróságra, ahol szintén emberek azok, akik a tanúságot elbírálják, döntést hoznak, majd az új hónapot kihirdetik. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az emberektől függ, mikor kezdődik az új hónap. Azzal, hogy a Tóra azt mondja, hogy a „tiétek”, ebből az is következik, hogy a bíróság döntésének a természet is „engedelmeskedni” fog. Ezért fontos ez az üzenet: még a fizikai világ irányítása is az emberek kezébe lett adva. Különösen fontos ez a perspektíva a mai világunkban, amikor az ember érzése az, hogy ő csupán egy apró porszem egy hatalmas embertőmegben, teljesen súlytalan és jelentéktelen. Ha képes lenne megérteni, hogy még a gondolatai is milyen hatással vannak a világ alakulására, nemcsak saját magára tekintene más szemmel, hanem az egész életét komolyabb odafigyeléssel élné.

Szerkesztette · Szántó-Várnagy Binjomin

A Fáraó, a hit és az evolúció

SZÁNTÓ-VÁRNAGY BINJOMIN

A hit racionalitása

Hamarosan beköszönt peszách, szabadságunk ünnepe, amely egyben az év egyik legfontosabb olyan időszaka is, amikor hitünkben megerősödhetünk. De mit is jelent egy zsidó számára az, hogy megerősödik a hitében? Héberül a hit *emuná*, jelentése erősen összekapcsolódik azzal, hogy valami stabil, megbízható (a Tórában a szó először Mózes kezével kapcsolatban szerepel, amely stabilan emelkedett a magasba, hogy a zsidó népet lelkesítse az ámálekíták ellen vívott háborúban, ld. 2Mózes 17:12). Mi az érdem abban, hogy hiszünk, és milyen előnyös következményei vannak a hitnek?

Az egyik lehetséges definíció a hitre az, hogy ha valaki már letett valamit az asztalra, akkor nem kétkezem benne. Ha van egy vállalkozásom, és egy megbízható ember dolgozik nekem, akkor nem vonom kétségbe a viselkedését. Az Isten-ember kapcsolatban, a peszách történetben ez úgy nyilvánul meg, hogy az Örökkévaló megnyilatkozott a zsidó nép számára a csodákon, a tíz csapáson ke-

resztül, és bebizonyította számukra, hogy jót akar nekik, igazságot szolgáltat az elnyomott népek, kisegíti őket a nehéz helyzetükből. Ha ezekután olyasmit üzen nekik, amit lehet pozitívan vagy negatívan egyaránt értelmezni, akkor a zsidó nép részéről az az érdem, ha nem kérdőjelezi meg a jóakarátát, mert már korábban bebizonyította a jóságát.

*ha valaki már letett
valamit az asztalra, akkor
nem kétkezem benne*

Például ha azt kéri tőlük, hogy vágjanak le egy bárányt az egyiptomiak szeme láttára, és ne féljenek, az egyiptomiak nem fogják megtámadni őket emiatt (hiszen nekik a bárány szent állatuk, ld. *2Mózes 8:26*), akkor nem kezdenek el gyanakodni, bíznak Istenben, mindenhatóságában és jóakarátában. Hasonlóképp, ha azt mondja, hogy mindent magunk mögött kell hagyni, és el kell indulni a sivatagba, az ismeretlenbe, akkor is gondolkodás nélkül követik (vö. *Jeremiás 2:2*). Vagy ha azt mondja, hogy át kell vonulni a tengeren, akkor sem gyanakszunk, és tartunk attól, hogy esetleg a hullámok felettünk is összecsúszhatnak, ahogyan az egyiptomiak felett (vö. *2Mózes 14:31*). Ha következetesen jónak tartom azt, aki jó volt eddig, és nem keresem benne az ellenséget, az dicséretes tulajdonság, és az ilyen kiélezett szituációkban akár nagy érdem is lehet.

Szükséges esetben az az ember, aki senkiben sem tud megbízni, lelki beteg. A paranoiás ember mindenkiben az ellenséget, az üldözött látja. A depressziós ember szentül meg van győződve arról, hogy a világ rossz, az emberek rosszindulatúak, ha van felsőbb irányítás, az is folyton csak azt keresi, hogy hogyan teheti még nehezebbé az életét. Ezt a mai kor pszichológiai megfigyelései alapján már tudományos tényként kezelik, de a kora középkorban élt nagy rabbi, Rámbám már évszázadokkal korábban leírta az elvet, amelynek az egészséges emberek számára is nagy jelentősége van: „Akiknek a testük beteg, a keserűt édesnek és az édest keserűnek érzik. Vannak betegek, akik olyasmit kívánnak enni, ami alkalmatlan az evésre. [...] Ugyanígy, azok az emberek, akiknek a lelke beteg, kívánják és szeretik a rossz tulajdonságokat, gyűlölik a jó utat, és lusták járni rajta. [...] Mi a gyógy módja azoknak, akiknek a lelkük beteg? Menjenek a bölcsekhez, mert ők a lelkek gyógyítói, és meggyógyítják a betegségeiket a tulajdonságok által, hogy megtanítsák nekik.” (*Hilchot Deót 2:1*.)

Az már önmagában is meglepő, hogy Rámbám a rossz tulajdonságokkal rendelkező embereket nem csak egyszerűen hiányosnak, tökéletlennek, hanem egyenesen lelki betegnek tekinti. Ha ebbe belegondolunk, valamint abba, hogy gyakorlatilag minden embernek vannak jó és rossz tulajdonságai, ha csak már nem dolgozott korábban a rossz tulajdonságain, akkor ez a gondolat képes arra, hogy felismerjük, milyen helyzetben vagyunk, és elszánjuk magunkat a változtatásra.

A hit következményeivel kapcsolatban nézzünk meg valakit, akiből hiányzott a hit tulajdonsága. A Fáraó személye az egyik legkiválóbb példája a Tórában a hitetlen embernek: „Kicsoda az Örökkévaló, hogy hallgassak a szavára, hogy elküldjem Izraelt? Nem ismerem az Örökkévalót, és Izraelt sem küldöm el!” (*2Mózes 5:2*.) A történet érdekessége az, hogy a Fáraónak látszólag jó oka volt kételkedni Mózes szavában. Hiszen ő valami egészen forradalmi dolgot akart állítani: hogy az Egyiptomban régóta hibátlanul működő bálványimádás teljesen téves, és valójában egy Isten létezik, aki min-

dent irányít, és bármit el tud érni. Mégis miért kelle-ne ezt elhinnie a Fáraónak? Hiszen ha igaz lenne, akkor ez a csodatevő Isten már réges-régen kivihette volna a népét egy szempillantás alatt! Nem is próbálkozna olyan bűvésztükkökkal, amilyeneket a Fáraó udvari bölcsei is többé-kevésbé maradéktalanul le tudnak utánozni (*2Mózes 7:11*). És egy ilyen igazmondó, tökéletes Isten nem hitegetné a Fáraót azzal, hogy csak rövid időre kimenőt a zsidó népnek, egy ünnep miatt, és utána visszajönnek (*2Mózes 5:1*). A tízcsapásra lehetséges természetes magyarázatokat találni. Van ilyen, igaz, ritkán, és érdekes, hogy Mózes némelyiket megmondta előre. De ez még nem elég ok a Fáraó számára ahhoz, hogy higgyen.

A legérdekesebb megnyilvánulása a Fáraó hitetlenségének talán mégis a tenger kettéválásánál volt. Az olvasó számára meglepő lehet, hogy ugyan miért is nem gyanakodott, hogy esetleg a tenger csak a zsidók számára nyílt ki, míg az egyiptomiak számára veszélyt jelenthet. A helyzet azonban az, hogy nagyon hasonló gondolkodással találkozhatunk a mindennapi életünkben is, ha van ateista ismerősünk. Egy ilyen ember számára a megnyugvást az jelenti, ha egy látszólag furcsa jelenségre tud találni egy magyarázatot. Igaz, hogy a világ gyönyörű és sokszínű, látszólag gondos Teremtő keze nyomát és csodálatos teremtésének művét mutatja, de mindez akár véletlen folyamatok eredményeként is létrejöhet, amint azt az evolúció elmélete bebizonyítja. Igaz, hogy a velünk történő mindennapi események sorozata azt az érzetet kelti, mintha egy gondoskodó, felsőbb hatalom irányítaná a szálakat, de az is lehet, hogy mindez véletlen csupán, és a Gondviselés csak az agyunk képzeletének szüleménye. Mely szintén a túlélésben játszik fontos szerepet. A lényeg az, hogy mindig van kiút Isten gondolata elől, mindent rá lehet fogni a véletlenre. A Fáraó is ezt gondolta: szerencséjük volt a zsidóknak, egész éjszaka fújt a szél, így most azt hiszik, át tudnak menni, és meg tudnak menekülni előlük. A Fáraó számára teljesen felesleges összefüggéseket teremteni a tenger kettéválása és a tízcsapás között, hiszen talán minden véletlen. De talán nem. Nem is jut az eszébe, hogy milyen veszéllyel jár az, ha mégis az utóbbi „talán” az érvényes.

Fontos észrevennünk, hogy a zsidóságban a hit jelentősége tökéletesen érthető, hiszen a fentiekből láthatjuk, hogy a hit nélkül létező ember milyen állapotban van. A zsidó hit az egyik fontos feltétel, amely a teljes értékű létezéshez szükséges. Ellentétben például a kereszténység hitfogalmával, ahol az az érdem, ha a hívő elhisz valamit a vallásuk tanítóinak. Számukra a vallásos jámborság egyik legfontosabb értékmérője az, ha hisznek abban, ami hihetetlennek tűnik. Ezzel szemben láthattuk, hogy a zsidóságban a hit nemcsak hogy racionális, hanem egyenesen azt mondhatjuk, hogy aki nem hisz, azt cserbenhagyta a józan ítélőképessége, hiszen abban az Istenben is kételkedik, aki már többszörösen bebizonyította, hogy jót akar neki.

Vájikrá

Mi közünk van ma a szentélybéli áldozatokhoz?

RABBI DAVID FOHRMAN

Tisztelet, szeretet, áhítat: a szentélybéli áldozatok három szintje

A Vájikrá hetiszakasza az állatáldozatokkal foglalkozik, melyeket a Sátorban ajánlottunk fel. Ez nagyon idegen a számunkra, mivel nem része a jelenlegi vallási gyakorlatnak. Mit jelent ez ma?

Háromfajta áldozat van, és ha meghatározzuk a közöttük lévő kapcsolatot, akkor megérthetünk valamit, ami alapvető fontosságú az ember és az Örökkévalóval kapcsolatát illetően. Melyek ezek az áldozattípusok? Ezek az *olá*, a *slámim* és a *chátát*. Az *olá*t néha égő áldozatnak fordítjuk, de ez a fordítás nem helyes. Szó szerint azt jelenti, hogy áldozat, amit felajánlunk. Így írják le, mivel az áldozat húsa teljes mértékben elfogy az oltáron, teljes egészében felajánljuk az Örökkévalónak. A *slámim* békeáldozatot jelent, esetleg teljességáldozatot, mivel a *sálem* szó néha teljességet jelent. A *sálemet* elosztották, a húsát megették, egy részét a kohénok, a Szentély papjai, egy másik részét azok ették meg, akik az áldozatot hozták. Egy részét pedig felajánlották az oltáron. A *chátát* bűnáldozatot jelent. Amikor valaki nem szándékosan megszegi a Tóra előírásait, és ez jelentős bűnnek számít, akkor vittek bűnáldozatot. Ennek egy részét felajánlották az oltáron, a maradékot pedig a kohénok ették meg kizárólag, az áldozat hozói nem.

Hogyan kapcsolódik egymáshoz ez a háromféle áldozat? Az *olá* és a *slámim* önkéntes áldozatok, de a bűnáldozat, a *chátát* nem az, bizonyos esetekben kötelező.

Vizsgáljuk meg az egyes áldozatokat különböző szempontok alapján. Kezdjük a *chátáttal*. Gondoljunk vissza a legelső bűnre, amikor Ádám és Éva evett a jó és rossz tudásának fájáról. Érdekes, ha belegondolunk ebbe a bűnbe, itt illegális fogyasztásról volt szó, olyat ettek, amit nem volt szabad enniük. A *chátát* révén pedig visszaadunk valamit, amit majd a kohénok fogyasztanak el, akik az Örökkévaló jelenlétét képviselik. Van, aki azt mondja, hogy a Szent Sátorral az emberek az Édenkertet építették újra, így ez az összehasonlítás még szembeötlőbbé válik.

Itt egyfajta megtorlásról van szó. Gondoljunk bele, hogy mit jelent megszegni valamit. Amikor átlépünk egy határt. Ha ránézünk a világ térképére, határokat látunk rajta, ter-

mészetes vagy politikai határokat. Ha elképzeljük azt, hogy csak te és én alkotjuk a világot, akkor elképzelhetnénk, hogy a világ egyik része az enyém lenne, másik pedig a tiéd, és húznánk egy elválasztó vonalat. Most tegyük fel magunknak a kérdést: ha önmagunkra és az Örökkévalóra gondolunk, vajon van-e a világnak olyan része, amely az Örökkévaló területe? És van-e bármi, ami pedig a mi területünk?

Ha visszatérünk az Édenkerthez, akkor találhatunk egy nagyon egyszerű magyarázatot erre. Az Örökkévaló megteremtett minket, elhelyezett minket ebbe a kertbe, és azt mondta, hogy ez a ti területetek. Itt vannak mindezen fák, melyekről szabadon ehettek. De van egy fa, a jó és a rossz tudásának fája, melyről nem szeretném, ha ennétek, ez az én területem. A legelső bűn ennek a határnak az átlépése volt. Egy határ átlépése a tisztelet hiányát jelenti, azt, hogy nem tiszteljük a másét. Ezt elvárjuk az emberi kapcsolatainkban, és ettől az Örökkévalóval való kapcsolatunk sem különbözik. A legkevesebb, amit az Örökkévaló elvár tőlünk, az a tisztelet. Ha ilyen módon vétkezünk, azt úgy tudjuk jóvátenni, ha felajánlunk valamit a mi területünkéről a kohénoknak, így a kohénok elfogyasztják a bűnáldozatot, a *chátátot*.

Ha visszatérünk az első vétkekhez, csak egyetlen olyan dolog volt a határokon kívül. Később, ahogy a Tóra fejlődik, további dolgok is kerülnek a határokon kívülre. Mindezen dolgokban ott van az Édenkert egy kis darabja, a tiltott gyümölcs egy kis darabja, egy kis terület, melyre az Örökkévaló azt mondja: Ez az én területem, ne menj oda! Ha ezeket a parancsokat áthágjuk, akkor hibázunk a tiszteletet illetően.

Tehát a tisztelet az egyike azon dolgoknak, melyeknek köszönhetően működik az emberek és az Örökkévaló kapcsolata. De nem ez az egyetlen dolog, a tiszteleten kívül más erényekért is igyekezhetünk, és ekkor jelenik meg a *slámim*. A Vájikrá szakaszban a Tóra a *slámimot zevach slámimnak* nevezi. Nézzük meg ezt a két szót, hol jelennek meg először. A *slámimmal* annál a szövetségnél találkozunk először, mely az Örökkévaló és Izrael között kötött meg a Sínai-hegynél. A nép *slámimot* ajánl fel a szövetség részeként. Ha visszame-

gyünk a legelső *zevachhoz*, ott is volt egy szövetség, Jákob és Lábán között, egyfajta szerződés, mint a Szináj-hegynél.

Maga a *slámim* szó a *sálem*ből ered, amely békét vagy teljességet jelent. Létezik egy olyanfajta teljesség, ami egy szövetségnek köszönhetően jön létre. Amikor kapcsolatba lépek veled, és te ezt viszonzod, akkor egyfajta teljesség jön létre. Ez bármilyen ügylet során létrejöhet. A legalacsonyabb szinten üzleti ügyletek, de a legmagasabb szinten ezek a szeretet valódi megnyilvánulásai. Létezik a házasság szövetsége, melyben megpróbálok szabadon adni neked, és abban reménykedem, hogy szabadon fogod viszonzni. Amikor szövetségeket kötünk, akkor leülünk és ünneplünk, megünnepeljük azt a fajta teljességet, amely a szövetségnek köszönhetően jön létre. Talán erről szól a *slámim*. Ez másfajta aspektus, mint a tisztelet. Teljes mértékben a szeretet energiája. Az Örökkévalóval való szövetség létesítésének ereje.

Az Örökkévalóval való szövetség létesítésének energiája

És végül van még egy fajta *korban* (áldozat), és ez a skála teljesen másik végét jelképezi. Nem arról van szó, hogy nem adóztunk tisztelettel az Örökkévalónak, vagy hogy a szeretet hídját hozzuk létre az Örökkévalóval, amiről a *slámim* szól. Ez másról, az áhítatról szól. Magasabb lépcsőfok, mint a szeretet, amikor az Örökkévalóval való kapcsolatunkról van szó.

Az *olá* arról szól, hogy mindent visszaadunk. Az *olá* teljesen elfogy az oltáron. A Tórában az első *olá* az volt, amikor az Örökkévaló azt kérte Ábrahámától, hogy adja neki a fiát, az egyetlen fiát, azt, akit szeret. Látható, hogy ez mennyire az ellentéte a tudás fájának. Ha a tudás fája arról szól, hogy helytelen módon elvesszük az Örökkévaló valami különleges dolgát az ő területéről, akkor az *olá* az, amikor önkéntesen felajánljuk azt, ami a számunkra különleges. Az *akeidá*, Izsák megkötözése lesz a minta az *olára*.

Az *olá* aspektusa az áhítat. Az áhítat nagyon különbözik a szeretettől. A szeretet egyenlő felek közötti kapcsolat, mindketten adnak a másiknak. Az áhítat arról szól, hogy szinte megsemmisülök annak a jelenlétében, aki ná-

lam sokkal hatalmasabb. Ez olyan, mint amikor fekszem a fűvön, felnézek a csillagokra, és teljesen jelentéktelennek érzem magamat, és azt, hogy hogyan tudnék bármit is birtokolni, vagy pedig ugyanennek a jelentéktelenségnek az érzése az Örökkévalóval szemben. Izsák megkötözésének történetében az a szó jelenik meg újra és újra: *jud, rés, alef*. Ez a három betű két dolgot jelenthet ebben a történetben: látást (Ábrahám újra és újra lát dolgokat), illetve áhítatot.

Most tegyünk fel magunknak egy kérdést: ha valóban közelről látjuk meg azokat a dolgokat, melyek áhítatot váltanak ki belőlünk, melyek jelenlétében olyan kicsinek érezzük magunkat, akkor még nagyobb áhítatot érzünk vagy pedig kisebbet? A válasz az, hogy attól függ. Ha ez egy bűvésztükk, ha hamis áhítat, akkor nem akarjuk túl közelről megnézni, mert akkor el fog múlni az áhítat. De mi van akkor, ha tényleg olyasvalami, ami áhítatot ébreszt bennünk? Ha megnézzük egy emberi sejtet mikroszkópon keresztül vagy az univerzumot, a csillagokat, a galaxisokat egy távcsövön keresztül, akkor azok valóban lenyűgözőek.

Színlelhetünk szeretetet az Örökkévaló iránt, tehetünk úgy, mintha egyenlők lennénk. De csak addig, ameddig nem nézzük meg közelről. Amikor megtörténik a találkozás, amikor meglátjuk Őt, akkor csupán áhítatot érezhetünk. Mindent feladunk érte. Nem mondhatom azt, hogy bármi is az én területem lenne. Ez az *olá* aspektusa, az az áldozat, amely teljesen elfogy az oltáron.

Ha visszatekintünk erre a háromfajta áldozatra, akkor láthatjuk, hogy ez három keret, háromfajta kapcsolat, melyet kialakíthatunk az Örökkévalóval. Egymásra épülnek. A legalsó szint a tisztelet. Erre építjük a szeretetet. Ha pedig még feljebb építkezünk, az lesz áhítat. A legalsó szinten tisztelnem kell az Örökkévalót, és nem elvennem az ő területéről azt, ami értékes. Amikor ezt már tudom, akkor létrehozhatok vele egy szövetséget, amikor adhatok neki, és remélhetőleg ő is adni fog nekem. Majd pedig a következő szinten az én területemről felajánlok valamit, ami jog szerint hozzám tartozik. Szimbolikusan ezt tesszük az *olá* során. A *slámim* során szövetséget építünk, a *chátát* során pedig visszaadunk az Örökkévalónak. Összefoglalva, ez a háromfajta áldozat az ember Örökkévalóval való kapcsolatának alapját képezi.

Fordította • Domán Sándor
forrás • alephbeta.org

Cáv

Égből pottyant pizza

RABBI NAFTALI REICH

*A chámec tilalma, majd fogyasztása azonnal az ünnep után
– ugyanannak az éremnek a két oldala.*

Minden peszách végén, miután segítettek elpakolni az összes peszáchi edényt, a gyerekeim alig várják, hogy megjutalmazzam őket egy éjszakai pizzázással. Megadtam magam ennek az éves rituálénak. A pizzéria mindig tele van ilyenkor, és nem rajongok sem a félórás sorban állásért, sem pedig a félig nyers pizzáért. Másrésztől viszont nem szeretem, ha morgó gyerekek vesznek körül, akik számítottak a posztpeszáchi finomságukra. (Az életben meg kell válogatnunk, miért harcolunk, és miért nem.)

Tavaly, amíg az ajtón túl érő sorban álltam, azon gondolkodtam, hogy vajon a pizza iránti vágy tényleg ennyire erős lenne az emberekben, hogy ilyen áldozatokra képesek érte, hogy azonnal megszerezhessék, amint kiment az ünnep? Vagy van itt valami, ami ennél azért mélyebb?

A *Sulchán Áruch*ban valóban van egy olyan vélemény, hogy chámecet kell enni rögtön peszách után, és ezt sok szefárd zsidó követi. Éppen ezért sokan sörre mondják a hávdálát az ünnep kimenetelekor. Nagyon különös, hogy peszáchor tilos akár egy morzsányi chámecet is enni, és ez a tilalom nagyon szigorú, ám peszách után azonnal chámecet kell enni. Ha valóban annyira mérgező spirituális értelemben, akkor nem az lenne a jobb, ha fokozatosan térnénk vissza a chámecéhez?

Peszáchkor a chámec valóban spirituálisan mérgező. A bölcseink úgy mondják, hogy a víz és a liszt a két alapvető életet adó anyag. Az életünk anyagi dimenzióit jelképezik. Ha túl sokat fogyasztunk belőlük, megnövelik az egónkat. Felfuvalkodunk, és elveszítjük a helyes perspektívát arra vonatkozóan, hogy ki is a valódi forrása az anyagi jólétünknek. A macesz visszaállítja azt, emlékeztet bennünket arra, hogy a vágyainkat alá kell vetnünk egy felsőbb hatalomnak.

Azzal, hogy eltávolodunk a chámectól, és maceszt eszünk peszáchkor, méregtelenítünk, és visszaépítjük a legyengült spirituális ellenanyagainkat, valamint erősítjük az immunrendszerünket, hogy visszatérhessünk majd a „valódi világba”, és ott működni tudjunk. De közvetlenül peszách után azt ünnepeljük, hogy „méregtelenítet-

tünk”, és képesek vagyunk chámecet fogyasztani anélkül, hogy kárt tenne bennünk.

Peszách élményének olyannak kellene lennie, mintha a Teremtő szolgálként születnénk újjá, hasonlóan a bétérőkhöz. Noha azelőtt az egónkat szolgáltuk, vagy az elveinkből mások kívánságai szerint engedtünk, most ismét megtanultuk, hogy csak a Teremtőnek vessük alá magunkat.

*Peszáchkor egy nagyon
aprólékos, spirituális
jellegű műtéten esünk át*

Egyszer elkísértem egy jó barátomat a kórházba, ahol az édesanyja csontvelő-átültetésen ment keresztül. Miután átvitték az ébredőből a kórterembe, meglátogattuk. Amikor beléptünk, mütös ruhát és maszkot kellett felvennünk, és teljes fertőtlenítési folyamaton mentünk át. Amikor végre a szobájában álltunk, akkor is csak egy vastag üvegfalon keresztül tudtunk vele kommunikálni. A fehérvérsejt-száma annyira alacsony volt, és az immunrendszere annyira gyenge, hogy bármilyen fertőzés végzetes lett volna a számára. Az orvosok meg akartak bizonyosodni arról, hogy az új csontvelő és a friss vér szépen beépül a szervezetébe, és a fehérvérsejt-száma elkezd emelkedni. Addig viszont életbevágó volt, hogy steril környezetben legyen.

Pár nap múlva, amikor a fehérvérsejt-száma elkezdett emelkedni, kinyithattuk az ajtót, és az ajtónyílásból beszélgethettünk. Fantasztikus érzés volt, amikor a hét végén az ágya mellett állhattunk és szemtől szembe beszélhettünk vele. Szépen gyógyult, és az immunrendszere erősödött, ez hatalmas ok volt az örömré. A műtét sikeres volt.

Peszáchkor egy nagyon aprólékos, spirituális jellegű műtéten esünk át. *Micrájim* (Egyiptom) a *mécár* szóból ered, amely szűket, beszorítottat jelent. Az év folyamán mindannyian bizonyos fokig a Teremtőtől eltávolító külső erők és belső vágyak fogságában élünk. Peszách megajándékoz bennünket azzal az életadó lehetőséggel, hogy a rabságunk fölé emelkedjünk, hogy hét napra megszabaduljunk attól az alattomos méregtől, amely elárasztja a szervezetünket. Az ünnep végén hatalmas öröm, hogy megmutathatjuk, az operáció sikeres volt – „méregtelenek” lettünk, és spirituális értelemben új életet kezdhünk. Harmóniában vagyunk a lelkünkkel,

ehetünk chámecet, és foglalkozhatunk a materiális dolgokkal.

„Következő!” – kiáltotta az eladó a pult mögött, és én visszatértem a pizzéria nyüzsgésébe. Igen, a félig nyers pizza egy kissé vonzóbbnak tűnt, ahogy a férfi felvágta. Érdekesülünk mindannyian jó „méregtelenítésre” peszáchkor, hogy képesek legyünk a létezés emelkedetebb és tisztább szintjén élni. Jövőre Jeruzsálemben!

Fordítás • D. Ch.
Forrás • torah.org

Smini

A lelkesedés veszélyei

RABBI LORD JONATHAN SACKS

A tórai előírások jótékony hatása a vakbuzgóságra

Ha elmélyedünk a szavak történetében, az néha olyan eredményeket tárhat fel, mintha egy ősi város romjait kutatnánk át. Vegyük az angol „lelkesedés” szót. Ma ezt valami pozitív dolognak tekintjük. Egy szótár így határozza meg: „energikus érdeklődés érzete egy bizonyos téma vagy tevékenység iránt, és arra való vágy, hogy részt vegyünk ebben”.

A lelkes emberek szenvedélyesek, lendületesek és izgattak, és ezt másokra is át tudják ragasztani. A lelkesedés a nagy tanárok vagy vezetők egyik erénye. Az emberek a lelkes személyeket követik. Ha szeretnél másokat befolyásolni, fejed a lelkesedésedet.

Ugyanakkor ennek a kifejezésnek nem volt mindig kellemes a konnotációja. Eredetileg olyan emberre utalt, akit megszállt egy lélek vagy démon. A XVII. századi Angliában a szélsőséges, forradalmár protestáns szektákra használták ezt a kifejezést, és még általánosabb értelemben a puritánokra, akik az angol polgárháborút vívták. A vallási szélsőségesség, vakbuzgóság és fanatizmus szinonimájává vált. Úgy tekintettek rá, mint valami észszerűtlen, frivol és veszélyes dologra.

David Hume (1711–1776) skót filozófus írt egy kiváló esszét a témában. Azzal kezdi, hogy megjegyzi: „A legjobb dolgok megromlása a legrosszabbakat hozza létre”, és ez a vallás esetében különösképpen igaz. Azt állítja, hogy kétféleképpen mehet a vallás rossz irányba: a babonán és a lelkesedésen keresztül. Ezek meglehetősen különböző jelenségek.

A babonát a tudatlanság és a félelem hajtja. Néha lehetnek irracionális aggodalmaink és félelmeink, és úgy kezeljük őket, hogy ugyanolyan irracionális gyógymódokat használunk. A lelkesedés ennek az ellentéte. Ez a túlzott magabiztosság eredménye.

A fellelkesült ember az emelkedett, vallásos elragadtatottság állapotában úgy hiszi, hogy Isten által van inspirálva, és így felhatalmazva érzi magát, hogy elvesse a józan ész és a korlátokat.

A lelkesedés: „önmagában elégségesnek tartja magát, hogy elérje a Szentiséget, bármilyen emberi közvetítő nélkül”. Az a személy, akit hatalmába kerít a lelkesedés, anynyira át van itatva azzal, amit szent elragadtatásnak érez,

hogy úgy képzei, képes áthágni a szabályokat, amelyek a papi magatartást alapvetően irányítják.

„A fanatikus felszenteli saját magát, és magát szent személyiségnek állítja be, ez sokkal felsőbbrendű, mint amit a hivatalos és ünnepélyes intézmények rá tudnak ruházni valakire.” A szabályokról és szabályozásokról úgy gondolkodik, hogy az hétköznapi embereknek való, és nem neki. Ő, akit Isten inspirál, jobban tudja, mint mások. Erről Hume azt állítja, hogy valóban veszélyes lehet.

Most kaptunk egy pontos leírást arról a bűnről, amely miatt Áron két idősebb fia, Nadav és Avihu meghaltak. Világos, hogy a Tóra jelentősnek tartja halálukat, mert nem kevesebb mint 4 helyen ír róla (3Mózes 10:1–2, 16:1, 4Mózes 3:4, 26:61). Ez borzalmas tragédia volt, ahogyan megtörtént a Szentélybeli szolgálatba történő beiktatáskor. Ennek a zsidó történelem egyik legnagyobb ünnepének kellett volna lennie.

*felhatalmazva érzi magát,
hogy elvesse a józan ész
és a korlátokat*

Maguk a bölcsek is össze voltak zavarodva ettől az eseménytől. A szöveg csupán annyit mond: „Engedély nélküli tűzáldozatot (*es zara*) ajánlottak fel az Úrnak, amit Ő nem rendelt el. Így tűz jött elő az Úr jelenlétéből, és elemészttette őket, és ők az Úr színe előtt haltak meg.” A bölcsek nyilvánvalóan úgy érezték, hogy kellett még lennie valaminek, valami további bűnnek vagy jellemhibának, ami igazolhatta ezt a borzalmas és drasztikus büntetést.

A bibliai szövegben lévő nyomokat összerakva néha nyar arra jutottak, hogy a két fiú bűne abban állt, hogy beléptek a legszentebb helyre, saját maguk hoztak szabályokat anélkül, hogy egyeztettek volna Mózesrel vagy Áronnal; hogy megmámorosodtak, hogy nem voltak megfelelő köntösben, és nem tisztálkodtak meg a kehely

vizével. Annyira önteltek voltak, hogy nem házasodtak meg, mert úgy gondolták, hogy egy asszony sem megfelelő nekik. Vagy pedig az volt a bűnük, hogy Mózes és Áron halálára vártak, hogy ők lehessenek Izrael vezetői.

Voltak, akik úgy gondolták, hogy a bűn, amit elkövettek, egyáltalán nem a Szentélybe lépés napján történt, hanem hónapokkal korábban a Sináj-hegynél. A szöveg azt írja, hogy Nadav és Avihu 70 vénnel együtt felmentek a hegyre, és „látták Izrael Istenét” (2Mózes 24:10). Isten „nem emelte fel kezeit az izraeliták vezetői ellen, ők látták Istent, és ők ettek és ittak” (2Mózes 24:11).

A következtetés tehát az, hogy a büntetést azért érdemelték, mert nem vették le tekintetüket Istentől, vagy azért, mert ettek és ittak egy ilyen szent találkozás során. De Isten késleltette a büntetést, hogy ne okozzon gyászt azon a napon, amikor szövetséget kötött a zsidókkal.¹

Ezek mind midrási értelmezések: igazak, értékesek, fontosak, de nem a vers egyszerű értelmezései. A szöveg egyértelmű. Mindhárom alkalommal, amikor a haláluk meg van említve, a Tóra csupán azt mondja, hogy „tisztetetlen tűzáldozatot” ajánlottak fel. A bűn az volt, hogy valami olyat tettek, ami nem lett nekik megparancsolva. A legmagasabb indíttatásból tették ezt. A haláluk után Mózes azonnal azt mondta Áronnak, hogy erre gondolt Isten, amikor ezt mondta: „Azok közt, akik közel vannak hozzám, meg leszek szentelve” (3 Mózes 10:3). Egy midrás azt írja, hogy Mózes így nyugtatta fivérét: „Közelebb voltak Istenhez, mint te vagy én.”

A „lelkesedés” szó története, bár segít nekünk, hogy megértsük ezt a részt, Nadav és Avihu nem a mai értelemben voltak lelkesültek, hanem olyan értelemben, ahogyan azt a XVII–XVIII. században használták. A lelkesültek vagy rajongók olyan emberek voltak, akik tele voltak vallásos hévvel, és hitték, Isten inspirálta őket arra, hogy a joggal és a hagyománnyal dacoló tetteket vigyeneek véghez. Szentek voltak, de potenciálisan nagyon veszélyesek is. David Hume különösképpen úgy látta, hogy a lelkesedés ezen formája homlokegyenest ellentmond a papság gondolkodásmódjának. Az ő szavaival: „Minden vakbuzgó mentes az egyház igájától, és kimutatja az odaadástól való nagy függetlenségét, megvetve a formaságokat, ceremóniákat és hagyományokat.”

A papok megértik a hatalmat és így a szentség lehetséges veszélyességét is. Ezért kell a szent helyeket, idöket és rituálékat szabályokkal őrizni, ahogyan egy atomerőművet is körültekintően elszigetelnek. Gondoljunk a balesetekre, amelyek akkor történtek, amikor ezeket a szabályokat nem tartották be: például Csernobilra 1986-ban Ukrajnában,² Fukusimára Japánban, 2011-ben. Az eredmények borzalmasak és hosszan tartók lehetnek.

Jogtalan tűzáldozatot vinni a Szentélybe kis sértésnek tűnhet, de akár egy kicsiny jogtalan tett is rést üthet a

szentség birodalmán, a szentség körüli törvényekben, s az idővel tátongó lyukká terebélyesedhet. A lelkesedés ártalmatlan, bár néhány megjelenési formájában gyorsan szélsőségesessé, fanatizmussá és vallásosan motivált erőszakká alakulhat át. Ez történt Európában a vallásháborúk alatt a XVI–XVII. században, és még ma is történik néhány vallásban. Ahogyan David Hume megjegyezte: „Az emberi értelem és még az erkölcs is vissza van utasítva [a vakbuzgók által], mint csalóka útmutatók, és a fanatikus örült vakon cselekszik, azáltal vezérelve, amit szent inspirációnak hisz, de amit valójában lehet, hogy a felhevített önértékelés vagy a féktelen düh vezérel.”

Ma már a részleteit is értjük, hogy az emberi agy két különböző rendszert tartalmaz, amit Daniel Kahneman így hív: „gyors és lassú gondolkodás”. A gyors agy, a limbikus rendszer teremti az érzelmeket, főként a félelemre adott válaszreakciókat. A lassú agy, a prefrontális kéreg racionális, és képes a cselekedetek többféle lefolyásának hosszú távú következményeinek mérlegelésére.

Nem véletlen, hogy mindkét rendszerrel rendelkezünk. Ösztönös reakciók nélkül, amelyeket a veszélyek váltanak ki belőlünk, nem maradnánk életben. Ám a lassabb, mérlegelő agy nélkül időt szakítanánk magunknak arra, hogy újra destruktívan és önrombolóan viselkedjünk. Az egyén boldogsága és a civilizáció túlélése e két rendszer finom egyensúlyán múlik.

Pontosan azért, mert ilyen intenzív szenvedélyeket terem, a vallási életnek szüksége van törvényi és rituális korlátokra az ima egész, bonyolult menete alatt; így a hit lángja bezárva marad, fényt, és betekintést adva Isten dicsőségébe. Máskülönben végezetül tomboló pokollá válna, pusztulást terjesztve és életeket kioltva. Sok évszázad után mi itt, a Nyugaton megszédítetük a lelkesedést, olyan szintre, ahol már pozitív erőként tudunk rá gondolni. Ugyanakkor sosem szabad elfelejtenünk, hogy ez nem mindig volt így. Ezért tartalmaz a judaizmus annyi törvényt, és fordít annyi figyelmet a részletekre – és minél közelebb jutunk Istenhez, annál nagyobb szükségünk van ezekre.

Fordította • Daniel Benjamin Ferencz
Forrás • aish.com

Nadav és Avihu halála, Phillip Medhurst képes Tóra 527.

1 A fordító átírása. Az eredeti szövegben people (emberek) szerepel.

2 Az évszámot és az országot a fordító tette hozzá a szöveghez.

Tázriá-Mecorá

A nyolcadik nap

RABBI LORD JONATHAN SACKS

Az Örökkévaló elkezdte a munkát, és mi alkotótársként befejezzük azt.

Hetiszakaszunk a szüléssel kapcsolatos törvényekkel kezdődik, amelyek közül az egyik legfontosabb a fiúgyermek esetében, hogy „a nyolcadik napon pedig metéltessék körül előbőrének húsa” (3Mózes 12:3.). Erre az aktusra nem egyszerűen *milaként* (körülmetélsként), hanem *brit milaként* (a körülmetélés szövetségeként) szoktak hivatkozni. Ennek az az oka, hogy még jóval a Szináj-hegynél történt kinyilatkoztatás előtt a körülmetélés lett az Örökkévaló és Ábrahám között létrejött szövetség jele (1Mózes 17:1–14).

Miért éppen a körülmetélés? Miért lett a körülmetélés már a kezdetektől fogva több mint egyszerű micvá, az Örökkévaló-óval kötött szövetségünk jele? És miért éppen a nyolcadik napon? Az előző hetiszakaszunk címe Smini, ami azt jelenti a „nyolcadik nap” (3Mózes 9:1), mert ebben a hetiszakaszban van szó a Szentély felavatásáról, amelyre ugyancsak a nyolcadik napon került sor. Vajon van-e valami kapcsolat e két látszólag nagyon különböző dolog között?

A kiindulási pontunk legyen egy különös midrás, amely egy, a római helytartó, Rufusz és Rabbi Akiva közötti lezajlott beszélgetést örökített meg. Azt kérdezte Rufusz: kinek az alkotásai jobbak, az emberé vagy az Örökkévalóé? Meglepő módon azt a választ kapta Rabbi Akivától, hogy az emberé. Rufusz így reagált: hogy mondhatsz ilyet, hiszen elég ha csak a mennyre és a földre gondolunk, tud egy ember ilyet alkotni? Rabbi Akiva így válaszolt: nem igazságos ez az összehasonlítás. A menny és a föld megalkotása messze meghaladja egy ember képességeit. Mutass nekem valamit az emberi teljesítőképesség határain belül. Rufusz így válaszolt: miért gyakoroljátok a körülmetélés micváját? Rabbi Akiva így felelt: tudtam, hogy ezt fogod kérdezni, ezért is mondtam már az elején, hogy az ember alkotásai jobbak mint az Örökkévalóé.

Ezekután a rabbi nyers kukoricaszemeket tett a helytartó elé, és egy süteményt. A feldolgozatlan kukorica az Örökkévaló alkotása, a sütemény az emberé. Nem kellemebb süteményt falatozni mint nyers kukoricaszemeket rágcálni? Rufusz így válaszolt: ha az Örökkévaló azt

akarta volna, hogy körül legyünk metélve, nem eleve az előbőrük nélkül születnének az emberek? Rabbi Akiva így felelt: az Örökkévaló parancsolatokat adott a zsidóknak, hogy fejleszteni tudják a személyiségüket. Ez egy nagyon régi beszélgetés, de amint hamarosan kiderül, nagyon mély gondolatokat rejt. Ahhoz, hogy ezt megértjük vissza kell mennünk az idők kezdetéig.

A Tórában azt olvassuk, hogy hat nap alatt teremtette az Örökkévaló a világot, és a hetedik napon megpihent. Az utolsó dolog, amit létrehozott a hatodik napon, az ember volt: az első férfi és az első nő. Bölcsseink szerint Ádám és Éva már aznap elkövették a bűnt, azáltal, hogy ettek a tiltott gyümölcsből, és a kiűzetésről szóló ítélet is megszületett. Mégis az Örökkévaló elhalasztotta az ítélet végrehajtását, hogy még egy napig maradhassanak, és a sábeszt az édenkertben tölthessék. Ahogy a nap a végéhez közeledett, és egyre közelebb kerültek ahhoz, hogy el kelljen hagyniuk az édenkertet, az Örökkévaló megsajnálta őket, és megmutatta, hogyan kell fényt gyűjtani. Ez az oka annak, hogy mi is egy speciális, havdala gyertyát gyújtunk a sábesz kimenetelekor. Nemcsak azért hogy megemlékezzünk a nap végéről, hanem azért is, hogy a tűz meggyújtásával kezdjük az első munkanapot, ahogy azt az Örökkévalótól tanultuk.

*A nyolcadik napon
ünnepeľjük a teremtéshez
való emberi hozzájárulást*

A havdala gyertya így a nyolcadik nap fényét jelképezi, ami egyben az emberi tevékenység kezdetét is jelzi. Az Örökkévaló a következő szavakkal kezdte meg a teremtés folyamatát: „legyen világosság”, a nyolcadik napon pedig megmutatta az embereknek, hogyan tudnak ők maguknak fényt teremteni. Ezért az emberi tevékenység a

zsidóság szemszögéből párhuzamos az isteni tevékenységgel. És ennek a jelképe a nyolcadik nap.

Ezért is került sor a Szentély felavatására a nyolcadik napon. Ahogy Nechama Leibowitz és mások is felfigyeltek arra a megkérdőjelezhetetlen párhuzamra, amely a Tóra által a világ teremtésénél és a Szentély létrehozásánál használt nyelvezetet jellemzi. A Szentély egy mikrokozmosz – a világ kicsiben. Mózes első könyvének a kezdete, második könyvének pedig a vége egyaránt teremtéstörténet; az első az Örökkévalóé, a második az emberé. A nyolcadik napon ünnepeljük a teremtéshez való emberi hozzájárulást.

Ez az oka annak is, hogy az újszülött fiúk körülmetélésére is a nyolcadik napon kerül sor. Hitünk szerint az élet minden formája az Örökkévalótól származik, minden embert a képmására teremtett. Minden gyermekre az Örökkévaló ajándékaént tekintünk: „Íme, birtok az Örökkévalótól gyermekek, jutalom a testnek gyümölcse.” (Zsoltárok 127:3.) Mégis szükség van egy emberi cselekedetre, a körülmetélésre, jelezni, hogy a zsidó gyermek belépett a szövetségbe. Ezért is kerül erre sor a nyolcadik napon, hogy hangsúlyozza: a szövetségbe lépéshez szükség van az emberi cselekedetre, ahogy a zsidók megfogadták a Szináj-hegy lábánál: „Mindent, amit az Örökkévaló mond, megcselekedjük és engedelmeskedünk.” (2Mózes 24:7.)

Kizárólagosság és kölcsönösség jellemzik ezt a különleges szövetséget, amelyet az Örökkévaló kötött először Ábrahámmal, majd Mózesrel és a zsidó néppel. Ez különbözteti meg ezt a szövetséget attól az általános szövetségtől, amelyet az Örökkévaló kötött Noéval, és rajta keresztül az emberiség egészével. Ahhoz a szövetséghez nem volt szükség emberi közreműködésre. Noé hét törvényét tartalmazta, a jele pedig a szivárvány volt. De az Örökkévaló nem kért semmit Noétól, még a bejegyzését sem. A judaizmus sajátja az általános és a konkrét kettőssége. Mi mindannyian az Örökkévaló szövetségesei vagyunk, már azáltal, hogy embernek születünk. A moralitás legalapvetőbb szabályai vonatkoznak ránk, enélkül nem lehetnénk emberek.

De zsidónak lenni kölcsönös kötelmet jelent az Örökkévalóval. Az Örökkévaló hív, mi válaszolunk. Az Örökkévaló elkezd a munkát, és várja, hogy mi befejezzük. Ez az, amit a körülmetélés jelképez. Az Örökkévaló nem akarja, hogy az újszülött fiúk az előbőrük nélkül szülessenek, mondta Rabbi Akiva, mert szándékosan ránk hagyta ezt a cselekedetet, a szövetség jelének elkészítését.

Lassan kezdjük megérteni a Rabbi Akiva és római helytartó, Rufusz párbeszédének mélységét. A rómaiak számára, a görögök számára, és az ókori világban általában az istenek a természet részeként jelentek meg: a nap, a tenger, a föld, az évszakok, a termőföld és a termékenység. A zsidóságban az Örökkévaló túl van a természetén, és a szövetség, amelyet velünk kötött, minket is a természet fölé emel. Ezért nekünk nem minden jó, ami termé-

zetes. A háború természetes, a konfliktus is természetes. Az alfahímségért folytatott erőszakos küzdelem is természetes. A zsidók – és mások, akiket Ábrahám Istene inspirált – hisznek abban, amit Katharine Hepburn mondott Humphrey Bogartnak az *Afrikai királynőjében* „Mr. Allnut, a természet miatt lettünk ebbe a világba helyezve, hogy felülemelkedjünk rajta.”

A rómaiak furcsának találták a körülmetélést, mert nem volt természetes. Miért nem úgy ünnepeljük az emberi testet, ahogy az Örökkévaló teremtette? Az Örökkévaló, mondta Rabbi Akiva a római helytartónak, értékek és kultúra, nem csak természet, az ember munkája, és nem csak az Örökkévaló munkája. Hogy az Örökkévaló befejezetlenül hagyta a művét, az teszi a zsidóságot egyedivé, ez az Örökkévaló hite az emberben. Ez teszi lehetővé, hogy résztvevői lehetünk a beteljesítésnek, hogy az Örökkévaló parancsát követve jobbak váljunk. Az Örökkévaló örvend a kreativitásunknak, és végig segít minket az út legelejétől fogva, attól kezdve, hogy az első embereknek megmutatta a tűzgyújtás fortélyát. Mindez benne foglaltatik a nyolcadik nap lényegében, amikor az Örökkévaló elküldte az embereket a világba, hogy vele együtt dolgozzanak a teremtésen.

Hogyan jelenik meg mindez a körülmetélésben? Mert ha Darwinnak igaza volt, akkor az összes emberi ösztön közül a legerősebb a saját génjeink átörökítése a következő generációra. Ez a természet erői közül a legerősebb bennünk. A körülmetélés azt szimbolizálja, hogy van bennünk valami, ami a természetnél is magasabb rendű. A génjeink átörökítése nem lehet csak egy ösztönös dolog. Az ábrahámi szövetség a házastársi hűsége, a házasság szentségére az új életet létrehozó szeretet megszentelésére épül. Ez az alfahím-gondolkodás ellenpontja.

A fizikai valóságot, amelyet a tudomány istenít, az Örökkévaló alkotta. De azt kéri, működjünk együtt vele ebben az alkotásban, ahogy Rabbi Abraham Mordechai az első gúri rebbe mondta: „Amikor az Örökkévaló azt mondta: alkossunk embert a képünkre, kinek mondta ezt? Az embernek saját magának. Azt mondta az Örökkévaló az embernek: alkossunk – Te és én – embert együtt.” Ennek a közös alkotásnak a szimbóluma a nyolcadik nap, a nap amikor az Örökkévaló segít nekünk létrehozni a fény és szeretet világát.

Fordította · Hátori Zoltán
Forrás · aish.com

„Lilienthal” szalag (Körülmetelési ruhából készült Tórákötő), hímizte Koppel Heller Segal, München, 1814

Harcom a szabadságért Iránban

DR. SIMA GOEL

Egy bátor anya döntése megnyitja lánya számára a szabadságot

Iráni zsidóként a szabadságvágyam arra vezetett, hogy elhagyjam a családomat és az örökségemet, és veszélyes utakon elutazzak egy olyan országba, ahol tanulhatok, kinyithatom a számat, és zsidó lehetek.

A 70-es évek végének gyerekeként Iránban azt tanultam, hogy le kell hajtanom a fejemet, és csukva kell tartanom a számat. Lehettem zsidó, feltéve hogy diszkrét és csendes vagyok. Az apám ennek betartására bízott, mert így maradhatott fenn Irán zsidó közössége több ezer évig. Minden iráni kisebbség tudta jól, hogy a fennmaradásának – és a virágzásának – feltétele az volt, hogy kicsi és csendes legyen.

Nem lehettem saját magam.

Tudtam, hogy nem vagyok saját magam – nem mondhatom ki a véleményemet, nem olvashatom azt, amit akarok, nem hallgathatom a nekem tetsző zenét, nem járhatok az utcán felemelt fővel, és nem lehetek lány, diák, zsidó.

Az édesanyám azt mondta, hogy kitűzhetek nagy célokat, és elérhetek bármit, amit a férfiak, de én tudtam, hogy a szabadságomnak vannak határai. A felelősségéreztem azt súgta, hogy ha nagyon ragaszkodom a cselekvési szabadságomhoz, súlyos következményekkel találom szemben magam. A 70-es évek végének Iránjában zsidónak és gondolkodónak lenni azt jelentette, hogy egy viszonylagos szabadságban voltam rabszolga, az uraim akarata szerint.

Sohasem tudtam ezt elfogadni.

*viszonylagos
szabadságban voltam
rabszolga*

A szívem parancsát követtem

1978-ban, 13 évesen kiszöktem az apám házából, hogy csatlakozzam a sah brutalitása ellen tüntető egyetemistákhoz. Azt hittem, hogy ha én is azt kiáltom, hogy „Éljen a szabadság!”, akkor segítem, hogy eljöjjön a szabadság az országomba. Fiatal, idealista és naiv voltam. Mivel az én ambícióim elsősorban az egyetemre vonat-

koztak, igazán hittem benne, hogy a szabadságvágyam nem okozhat sem nekem, sem másnak gondot.

Amikor Komeini Ajatollah elfoglalta a sah helyét, sohasem látott kegyetlenség és szigor lépett életbe az országban, egyik zsarnok követte a másikat. Hogy perzsa szólással éljek, kimásztunk a kátyúból, hogy beessünk a kútba. Én mindezek ellenére továbbra is követtem a szívemet, és felszólaltam, ha bántást vagy veszélyt láttam.

13 évesen az iskolaudvaron beavatkoztam egy incidensbe, és ennek a következményei évekig üldöztek. Magán lányiskolába jártam, ahova sokféle otthonból érkeztek lányok, együtt tanulunk, és barátok voltunk, még meg is látogattuk egymást. Amikor szélsőséges csoportok Sirázban, a városomban siettetni akarták a sah lemondását, az egyik taktikájuk az volt, hogy társadalmi nyugtalanságot provokáltak. A bahai közösségben sok házat felgyújtottak. Azon a bizonyos napon röplabdáztam a szünetben, és láttam, hogy összegyűlnek páran egy bahai barátnőm körül. Hallottam a hangján, hogy el van keseredve. A csoportunk radikálisabb tagjai azzal gúnyolták, hogy kár, hogy az ő háza nem égett le. Belevetettem magam a veszekedésbe, és azt mondtam a vezetőjüknek: „Hogy mondhatasz ilyet, hogy az ő házában is le kellett volna égnie? Azt állítod, hogy a Próféta tanításait követed, de ő sohasem engedte volna ezt meg. A Mohamed név azt jelenti: béke és tolerancia. Mennyire vagy te békés és toleráns, ha felgyújtod ártatlan emberek házait?”

Felfüggesztettek az iskolából, de tudtam, hogy megvédtem a barátomat az igazságtalansággal szemben. Az édesanyám azt mondta, hogy helyesen cselekedtem, de soha többé ne tegyek ilyen veszélyes dolgot. Az édesanyám bölcs volt: évekkel később ez a muszlim iskolatársam a hezbollah-kapcsolatai segítségével feltette a nevemet egy kormánylistára, ahol az eltüntetendő emberek szerepeltek. Abba kellett hagynom a tanulmányaimat, és több mint egy évig bujkáltam, majd végül elmenekültem Iránból.

Vajon akkor is ilyen szabadon beszéltem volna, ha tudom, hogy a kirohanásom miatt egy napon a világ legveszélyesebb sivatagában – a Kavira Lootban – kell menekülnöm, és nehezen kell átszöknöm Pakisztánba? Azt hiszem, igen.

A hidzsáb rabszolgájaként

Iránban egyre szigorúbb lett a rendszer, és a nőknek hidzsábot kellett viselniük. Az ajatollah egy olyanfajta hidzsábot tett kötelezővé, amely nehéz, sötét és csúnya volt. Szó szerint lépni sem lehetett tőle. Azok a nők, akik felfedtek egy kis darab bőrt – bokát, nyakat vagy csuklót –, bírságot kaptak, börtönbe kerültek, vagy az ajatollah motoros gárdistái savval leöntötték őket. Az utcákat járták motorral, odahúztak a szabálysértő nő mellé, leöntötték, és elhúztak, otthagynak őt a fájdalommal, a szégyennel és az örökre megmaradó sebhelyekkel.

Az édesanyám látta, hogy elsorvadok otthon, felvette a kapcsolatot az embercsempészekkel, és átadott nekik. Azt mondta: „Ha nincs miért meghalnod, akkor nincs miért élned sem. Menj velük a sivatagba, a szabadságba, élj! Ez itt nem élet, amit élsz, a hanem élő halál.” Ma is megszakad a szívem, ha a bátor édesanyámra gondolok, aki nézte, ahogy idegenek társaságában elhagyom az otthonunkat, aki lemondott rólam azért, hogy egy másik világban élhessek.

Sok iráni zsidó Perzsia részének érezte magát, ahogy más népek is. A rabszolgák néha elfogadják a kötelékeket.

Az őseim követték a Teremtő kezét, aki kivezette őket a rabszolgaságból a sivatagba, ahol 40 év alatt néppé váltak és megtisztultak a rabszolgaság bűzétől, és bementek Kánaán földjére. 1982-ben átmentem a sivatagon, 7 hónap múlva elértem Kanadába, és boldogan hagytam magam mögött a rabszolgaságom jelképét, a hidzsábot, hogy szabadon élhessek a népem között, ahol szabadon beszélhetek és megoszthatom a hitemet egy elfogadó és toleráns közegben. Az új országomban elég magabiztos lettem ahhoz, hogy felváljaljam az egyediségemet, hogy kanadai-iráni zsidó vagyok, és úgy érzem magam, mint egy sziklás talajból termékeny földbe átültetett virág.

Szívem legmélyén tudom, hogy „minden nemzedékben úgy kell éreznünk magunkat, mintha mi jöttünk volna ki személyesen Egyiptomból. Ma rabszolgák vagyunk, holnap szabad emberek.” Én megéltem ezt. Megszöktem a hidzsábtól, és az a küldetésem, hogy elmondjam ezt a történetet, annak a történetét, hogy mit jelent zsidónak lenni.

Fordította · D. Ch.

Kis maceszhatározó

ELIOR GOLDMAN

Tudtad, hogy macesz és macesz között is van különbség?

I den segítünk eligazodni abban, hogy ki kicsoda a maceszok világában, egyszerű, zsargonmentes, rövid meghatározásokkal. Figyelem: kis szótárunk tájékoztató jellegű. Ha halachikus kérdésünk van, akkor a rabbít kérdezzük meg!

Máca psutá - egyszerű macesz

A macesz receptje egyszerű – liszt és víz. A liszt különleges előkészítést és eljárást igényel hogy peszáchi liszt legyen belőle. Alapszabály, hogy a chámecosodási folyamat felgyorsul, ha más adalékanyagokat adunk a liszthez és vízhez, ezért a bölcseink hangsúlyozzák, hogy nem lehet semmilyen más anyag a liszt és a víz közelében.

Ha lisztet vízzel keverünk (normál szobahőmérsékleten), és nem sütjük, 18 perc múlva chámec lesz belőle. Ez a 18 perc kulcsfontosságú a macakészítés folyamatában. Az a macesz, melyet liszttel és vízzel sütöttek, de a micvá szándéka és különleges peszáchi felügyelete nélkül, „egyszerű” macesz lesz, nem pedig smurá (örzött) – ezt a típusú maceszt ne használjuk a széderestén a micvá teljesítésére.

Máca smurá – örzött macesz

A Tóra megtiltja a chámec evését és birtoklását peszách idején. Emiatt a lisztet úgy őrlik és tárolják, hogy a végső termék biztosan chámecmentes legyen. De ez nem a teljes történet. A Tóra azt is előírja, hogy „örizzük a maceszt”. Ez egy újabb előírás az eddigieken felül. Mi az a két tényező az előkészítés során, amely a maceszből örzött maceszt csinál?

1) Szimpla maceszt olyan lisztből készítenek, melyet felügyelnek attól a pillanattól kezdve, hogy a búzát megörlik. Ez az alapfeltétele annak, hogy a maceszban ne legyen chámec. Az örzött macesz esetében ez a felügyelet már attól a pillanattól elkezdődik, hogy a búzát learatják.

2) Az örzött macesz sütése a micvá szándékával kell, hogy történjen.

Ez az a macesz, amelyet ideális esetben a széderestén ennünk kell, mivel ez a típusú macesz készül a micvá szándékával. A többi napon való használatukkal kapcsolatban több szokás is kialakult: van, aki csak a micvá teljesítésére használja az örzött maceszt, mások csak a széderestén használják, megint mások csak az első nap esznek örzött maceszt, és végül van, aki az örzött maceszhez ragaszkodik peszách teljes időtartama alatt.

Mikor kell örzött macesz enni a széder alatt? A következő „állomásain” a szédernek: macá, koréh és áfikomán.

Első sütésű macesz

Minden 18 perces ciklus után megtisztítják a maceszsütő eszközöket. Azonban naponta legalább egy alkalommal, általában éjjel, a maceszsütő eszközök egy nagyon alapos tisztítási procedúrán esnek át. Vannak, akik ragaszkodnak ahhoz, hogy csak olyan maceszt egyenek, mely az első 18 perces ciklusból származik, az alapos tisztítást követően. Ezt nevezik *bidur micvának*, a micvá különlegesen szép teljesítésének. Ezenfelül az az előnye is megvan az első sütésből származó macesznek, hogy kevesebb halachikus probléma merülhet fel vele kapcsolatban. Hátránya, hogy drágább, mint a többi típusú macesz. Az első sütésű macesz lehet egyszerű és örzött is.

A macesz receptje egyszerű – liszt és víz.

Kézi és gépi macesz

Örzött macesz két formában kapható: négyzet alakú gépi macesz és kerek kézi macesz. Sokan a kézi macesz kedvelik a széderesti micvához, mivel a micvá szándéka sokkal inkább jelen van az emberi alkotás során. Vannak azonban, akik azt mondják, hogy a *kavana* (szándék) ugyanúgy jelen van a gépi macesz esetében is, szóval az igazi különbség igazán az árban és az ízben van. A harmadik tábor úgy érvel, hogy a kézi gyártás során sokkal inkább jelen van a hiba lehetősége, mint a gépi előállítás során – egyszerűen a gépi macesz megbízhatóbb. Eszerint a gondolatmenet szerint a mai gépek ugyanúgy, sőt talán jobban is, képesek dagasztani gyúrni stb., mint az emberek. A családunktól örökölt szokások itt mérvadók – illetve a sajátunk, ha abban a helyzetben vagyunk, hogy mi teremdjük meg a családunk hagyományát, de vigyázzunk, mert ezt nem lehet évről évre váltogatni. Amit elkezdünk tartani, ahhoz ragaszkodunk!

Mácá ráká – puha macesz (más néven: szefárd macesz)

Nagyon vékony macesz. Addig gyúrák, amíg nagyon vékony nem lesz, és nagyon nagyon magas hőmérsékleten sütik egy speciális sütőben, amely minden oldalt egyenlő mértékben süt meg. A sütés nagyon rövid, összesen 35 másodperc.

Mácá ásirá – gazdag macesz (más néven: tojásmacesz)

A Shulchan Aruch írja, hogy lisztből, amit nem vízzel, hanem más anyaggal gyúrunk (például bor, méz, tojás stb.), nem lehet chámec. A víz a szükséges összetevője a chámecnak. A Shulkhan Arukh alapján tehát lehet sütnünk víztől mentes maceszt és sütitet peszáchra, mindössze arra kell figyelniünk, hogy ne keveredjen víz az alapanyagok közé, különben elindul a chámecosodási folyamat. Ezt a típusú maceszt hívják tojásmacesznek vagy „gazdag” macesznek.

Ezt a típusú maceszt két ok miatt nem használhatjuk a széderesti micvá teljesítésére.

1) A „mácá” micváját csak olyan anyaggal lehet teljesíteni, amely képes lenne chámecosodni – ha kapna elég időt. Tojásmacesznál ez a feltétel nem teljesül.

2) Az ízezebb alapanyagai miatt az íze gazdagabb lesz, mint a rendes maceszé (innen a neve: „gazdag” macesz). De emiatt nem felel meg a *lechem oni* (sanyarúság kenyere, szegény ember kenyere) kategóriának.

Mindezek, amiket eddig írtunk, megfelel a Shulchan Aruchnak, és a szefárdoknál ezek a szabályok az elfogadottak.

Mi a helyzet az askenázeknél?

A Rama, R' Mose Isserlis, az egyik legfontosabb kommentátora a Shulchan Aruchnak, és halachikus autoritása az askená közösségnek, azt írja, hogy az askená közösségben az a gyakorlat, hogy nem esznek tojásmaceszt peszách alatt. Ez alól a kisgyermek kivétel, és azok, akik más típusú maceszt nem tudnak enni, de „egészséges” askenázi zsidók között nem szokás a tojásmacesz fogyasztása.

Mácá sruáa – gebrochts

Ha mindent a macesz előállítás útmutatója szerint csináltunk (liszt és víz vegyítése, tésztaá dagasztás, vé-

konyra masszírozás, perforálás és sütés – mindezt a megfelelő időkeretben), a végeredmény a macesz lesz. Hozzáadhatunk vizet, és nem lesz belőle chámec, mivel a maceszt már egyszer megsütöttük, és a sütés miatt már nem indulhat el a chámecosodási folyamat.

Mi történik azonban akkor, hogyha a tésztagasztási fázisban, egy kis liszt száraz marad, és nem keveredik vízzel? Ez a rész nem lesz macesz a sütés folyamán, ez a rész liszt marad. A liszt potenciálisan chámec. A nagy maceszunkban tehát lesznek olyan részek, melyek chámecossá válhatnak. Ebben az esetben, ha esszük a macesz, akkor maceszt eszünk egy kis liszttel. Nincs probléma. A probléma akkor van, ha bele szeretnénk mártogatni a maceszlapunkat egy levesbe. Vagy vízbe. Vagy más olyan folyadékba, amely chámecosodási folyamatot indít el. Ebből akár kevesebb mint 18 perc alatt is chámec lehet. Ha ekkor eszünk a maceszunkból, akkor elképzelhető, hogy maceszt eszünk chámeccal!

Tényleg kell-e aggódnunk, hogy ez megtörténik? Nos, háláchikus értelemben nem. A gépek és az emberek is elég alaposan dagasztják a tésztát, és jó okunk van feltételezni, hogy nem maradt benne nyers liszt. Ez a háláchá.

De van sok olyan közösség és család, amely magára vette, hogy nem mártogat maceszt folyadékba. Mára ez inkább a családi *minhág* (szokás) őrzését jelenti mint háláchikus aggodalmat: bár biztosak lehetünk benne, hogy nincs a maceszban nyers liszt, a családi szokás sokaknál azt diktálja, hogy ne mártsák a maceszt folyadékba. Természetesen mindenkinek a saját (családjának) szokását kell követnie, és ha probléma merül fel (például emberek együtt étkeznek, ahol az emberek szokásai a gebrochtsot illetően ütköznek), igyekezzünk felkészülni előre a helyzetre, megkérdezni a rabbist, hogy mit lehet tenni, és mit nem.

Chág Káser v'Száméách!

A szöveg alapja:

5774 Orthodox Union Matza Guide

A gólem nyomában

MIKLÓS DÓRI

A zsidóság 12 évszázada Prágában

2017. február 2. és 5. között a Latív kolel sábatont rendezett a cseh fővárosban, Prágában. A négynapos út folyamán Bécsben, Prágában, majd végül Pozsonyban látogattunk meg zsidó emlékhelyeket, nevezetességeket. Prágában többek között megnéztük az Régi-új zsinagógát, a jól ismert középkori zsidó temetőt, ahol a híres zsidó tudós és rabbi, Maharal nyugszik, valamint találkoztunk helyi zsidókkal is.

A cseh főváros lakosságának egynegyede zsidó volt a XVIII. század elején. Ez volt a korszak legmagasabb aránya. De hogyan kerültek oda, és mit csináltak? Cikkünkben ezen kérdéseknek járunk utána.

Zsidók már a IX. században érkeztek Prágába, valószínűleg a mai Irak területéről. Kereskedelemmel foglalkoztak, feltehetőleg Bohémia királyának invitálására érkeztek, aki kereskedelmi kapcsolataik miatt számított rájuk. Kezdetben a zsidók a folyó mindkét oldalán laktak. Az első pogrom 1096-ban sújtotta őket, amikor fallal körülvett gettóban kellett élniük. Az élet a gettóban nagyon nehéz volt, számos törvény és tilalom vonatkozott rájuk. 1262-ben II. Ottokár kiadta a Statuta Judaeorumot, amelyben a közösség valamilyen fokú önrendelkezési jogát biztosította. 1389 szörnyű eseményt hozott a gettóban élő közösség életébe: egyetlen vasárnap alatt 1500 embert (egyes források szerint 3000-et) végeztek ki.

Az 1500-as évek elején zsidó reneszánsz vette kezdetét Prágában, a helyi izraeliták szabadon folytathattak gazdasági tevékenységeket. 1522 és 1541 között Prága zsidó lakossága megduplázódott, ami főleg annak volt köszönhető, hogy sokan ide menekültek Spanyolországból, Németországból és Ausztriából.

A viszonylagos jólét 1542-ig tartott, amikor először üzték ki őket a városból. A második kiűzetésre nem sokkal később, 1561-ben került sor. Azonban minden alkalommal visszatértek a kelet-európai nagyvárosba. Az 1564 és 1612 közötti időszakban beszélhetünk a prágai zsidóság aranykoráról, amikor II. Miksa (1564–1576) és II. Rudolf (1576–1612) uralkodott. Az utóbbi uralkodásának idején épült fel a Zsidó városháza, a Maisel és a Magas Zsinagóga, a pénzügyminiszter Mordechai Maisel adományaként. (Ezen intézmények a mai napig látogathatók.) Mária Terézia hatalomra kerülésekor ismét kiűzte a zsidókat a városból.

Prága zsidóságának leghíresebb szülöttje, Maharal, Rabbi Juda Löw ben Becalel, aki élete folyamán több mint 50 vallási és filozófiai művet írt. II. Rudolf jó kapcsolatot ápolt a ma is elismert rabbival, még a várában is fogadta. Ebben az időben becslések szerint 7000 zsidó polgára volt Prágának.

Az 1500-as évek elején zsidó reneszánsz vette kezdetét Prágában

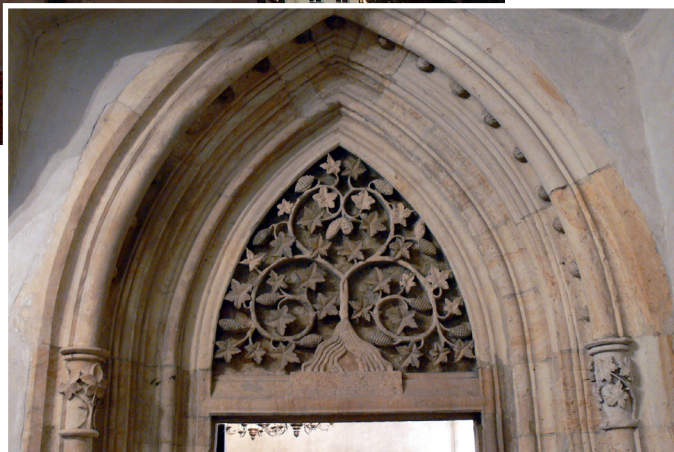
II. József hatalomra kerülésével (1780) újra befogadta a zsidókat a városba. 1781-ben kiadta Türelmi rendeletét, mellyel a vallási toleranciát akarta elősegíteni. Engedte, hogy a zsidók szabadon kereskedjenek, mezőgazdasági tevékenységeket folytassanak, valamint részt vegyenek a művészeti életben. Még felsőfokú tanulmányok folytatását is lehetővé tette számukra. A chéderekben (vallási iskola) a világi nevelés bevezetésére tett az uralkodó erőfeszítéseket. A gyerekek nemcsak héberül és jiddisül tanultak, hanem számviteli alapismereteket is elsajátítottak. Az uralkodó azt is kérte a zsidóktól, hogy a jövőben ne jiddisül vagy héberül, hanem németül folytassanak kereskedelmi ügyleteket, annak érdekében, hogy elősegítsék az üzletek ellenőrzését. II. József rendkívül népszerű volt a zsidóság körében.

A XIX. század az emancipáció korszaka volt. 1849-ben a zsidók ideiglenesen egyenjogúságot kaptak. 1852-ben eltörölték a gettó intézményét, és Josefovnek nevezték át a zsidók által lakott területet, amely Prága egyik kerülete lett. Az 1830 és 1870 közötti időszakra a németnyelvűség és a német kultúra követése vált meghatározóvá a helyi zsidóság körében. Az 1800-as évek utolsó negyed évszázadában három irányzat alakult ki: az egyik a cseh-zsidó identitást támogatóké, a másik a német kultúra mellett elkötelezetté, a harmadik pedig a cionistáké.

1899-ben hihetetlenül nagy népszerűségnek örvendett a cionizmus. Főként a diákok és fiatal munkavállalók között. Saját szervezetet is létrehoztak, a Bar Kochbát, ahol

A prágai Altneu Shul épülete és homlokzata

kéthetente megjelenő Önvédelem címen újságot adtak ki 1907 és 1938 között.

1918-ban, Csehszlovákia megalapításakor a zsidóknak esélyük volt arra, hogy polgári jogok birtokába kerüljenek. Az egyetemi tanár, később az ország első elnöke, Tomáš Garrigue Masaryk, megvédte a zsidó polgári jogokat a Hilsner-tárgyaláson, ahol egy zsidó férfit azzal vádoltak, hogy megölt egy katolikus nőt, természetesen koholt vádakkal. Később Eduard Benes, Masarykhoz hasonlóan, pozitív attitűddel állt a zsidókhoz. Ő emellett Izrael korai támogatója is volt.

A II. világháború kirobbanása előtti években olyan neves zsidó írók alkottak Prágában, mint Franz Kafka, Max Brod vagy Franz Werfel.

1939. március 15-én a nácik megszállták a várost. A zsidóknak megtiltották a munkavégzést, sárga csillag viselésére kényszerítették őket, valamint megtiltották nekik,

hogy elhagyják a gettó területét. 1941 novemberében indult az első transzport Prágából Terezínbe. A második világháború kitörésekor Prága lakosságának kb. 20 százaléka zsidó volt (92 000 fő), kiknek legalább kétharmada elpusztult a holokauszt alatt. A háború után 15 000-en maradtak Prágában, de 1950-re minden második zsidó Izraelbe költözött.

A Prágai Tavasz (1968) kitöréséig nem volt szabad nyíltan beszélni Csehszlovákiában a holokauszt történéseiről és a zsidóságról. A demokratikus szemléletmód nem tartott sokáig, az ellenforradalom gyors leverése után visszaállt a tiltó rendszer, egészen az 1980-as években bekövetkezett enyhülésig.

Vaclav Havel hatalomra kerülésével népszerűek lettek a zsidósággal és Izraellel kapcsolatos kérdések, mint például a kártérítés.

A statisztikák szerint 5000 zsidó él napjainkban Csehországban, Prágában körülbelül 1500.

Hallgatni arany – és fejlesztí az emunát

SILBER JEHUDA

A zsidó ünnepek nem egyszerűen megemlékezések egy adott történelmi eseményre, hanem mind-egyiknek megvan a maga célja, a maga *inyenje* (lényege). Ez az *inyen* pedig nemcsak valami érdekesség, valami filozófiai gondolat, hanem általa egy adott *midát* (tulajdonságot) tudunk fejleszteni, azért, hogy így közelebb kerüljünk az Örökkévalóhoz. Ehhez kapcsolódnak az adott ünnepen a Tánáchból felolvasott szakaszok, illetve az ünnep sajátos *micvái* (parancsolatai). A peszách az ünnepeink közül a legmicvagazdagabb. Rengeteg parancsolat vonatkozik arra, hogy mit szabad, és mit nem szabad enni ezen az ünnepen, hogy hogyan kell a takarítással felkészülni, vagy hogy miként kell a széderestét (az ünnep első, illetve diaszpórában az első két estéjét) levezetni. Ennek az estének az egyik legfontosabb tevőleges micvája a Hágádá elmesélése/meghallgatása. Ennek pedig az elsődleges célja az *emuná* (körülbelüli fordításban: hit) fejlesztése. Annak a tudatnak a megerősítése, hogy az Örökkévaló, a világ teremtetője szabadított ki minket az egyiptomi fogságból, mi pedig ezért hálával tartozunk neki. Érdekes, hogy ezt a micvát beszéddel, illetve aktív hallgatás által tudjuk teljesíteni. Kell, hogy legyen tehát valami kapcsolat az aktív hallgatás és az emuná között.

A Smá Jiszórélben, vagyis a naponta háromszor (reggel, este, illetve lefekvés előtt) elmondott Tóra-részletekben már eleve az első sorban benne van az aktív hallgatással teljesített micvá, ami az emunát fejlesztí: „Halljad Izrael, az Örökkévaló a mi Istenünk, az Örökkévaló egyetlen”.

A látás pedig inkább a tiltó parancsolatok világában jelenik meg: „Ne menjetez ... a szemetek után, amik rossz útra vezetnek titeket”. Az is benne van ugyan, hogy látni kell a ciceszket (szemlélőrojtokat), de pont azért, hogy az ember ne menjen a szeme után más irányba.

Láthatjuk, még abban a történetben is, amikor Mózes (nem kifejezetten az Örökkévaló parancsára, de utólagos jóváhagyásával) kémeket küld Kánaán országába, mielőtt bemennének azt elfoglalni. Amikor a kémek visszatérnek a táborba, azt mondják „és az óriás gyerekeit is láttuk ott” (4Mózes 13:28), majd pedig: „És ott láttuk ... az óriás fiait..., a szemeinkben olyanok voltunk, mint a hangyák, és olyanok voltak az ő szemeikben is” (uo. 13:33). Először látták magukat hangyáknak, majd utána gondolták, hogy az óriások fiai is ugyanígy látják őket. A kishitűség abból ered, hogy kicsinek látjuk magunkat, majd azt képzeljük, hogy mások is annak látnak minket

függetlenül attól, hogy valóban kicsik vagyunk-e. Ketten közülük (Kálév ben Jefune és Hoséá/Jehosúa ben Nun) ezzel szemben *hallgattak* az Örökkévalóra, és nem látták magukat kicsinek.

A hallgatással erősítették meg a magukba és az Örökkévalóba vetett hitüket, amelyet a többiek a látás rossz alkalmazásával romboltak le.

Még egy példa a Chumásból (Mózes 5 könyvéből) a hallás és a látás közötti különbség hangsúlyozására: miután Jákob megszerzi apja (Izsák) áldását, anyja, Rebekka rábeszéli Izsákot, hogy küldjék el fiukat Pádán Árámba (Rebekka szülőhelyére), hogy ott szerezzén magának feleséget Lábán (Rebekka fivére) házából. Jákob teljesíti is szülei parancsát, elutazik Pádán Árámba. Ekkor Ézsau (Jákob testvére) hasonlóan tesz: ő is elutazik a nagybácsiához feleséget szerezni, csakhogy ő a másik nagybácsihoz megy, Jismáelhez. Ezt senki nem mondta neki. A Tóra pedig egyértelműen összehasonlítja a két fiú cselekedetét: „És látta Ézsau, hogy Izsák megáldotta Jákobot, és elküldte őt Pádán Árámba, hogy onnan vegyen magának feleséget amikor megáldotta, és megparancsolta neki mondván: ne vegyél feleséget Kánaán lányai közül. És *hallgatott* Jákob az apjára és az anyjára, és elment Pádán Árámba” (1Mózes 18:6–7). Jákob hallgatott a szüleiére, ennek következtében később feleségül veszi Ráchelt és Leát. Szemben Ézsauval (akinek ekkor már volt két kánaáni felesége), aki nem hallgatott senkire, csak látta, hogy az apja szemében Kánaán lányai nem megfelelőek, látta, hogy elküldik Jákobot a nagybácsihoz házasodni, így hát ő is így tett. Ebből azonban semmi jó nem jött ki, mert nem neki lett mondván. Tehát mindig a nekünk szóló személyes tanácsra kell hallgatni, nem elég látni, hogy mások hogyan cselekednek, nem elég utánozni őket.

Ezekből a példákból megérthetjük, hogy a hallgatás aktívan alkalmas eszköz az *emuná* fejlesztésére, megerősítésére, míg a látás inkább a tiltó oldalon jelenik meg: bizonyos dolgokat nem szabad nézni, mert nemkíváncsiság cselekedetekhez vezethetnek, illetve nem szabad pusztán a passzív látásra hagyatkozni, és arra alapozni a viselkedésünket.

Ezért illik a széderestéhez a Hágádá elmesélése/meghallgatása. Az estének, amelynek a legfontosabb célja az emuná megerősítése, a legfontosabb micváját aktív hallgatással (ebbe beleértendő a jó kérdések feltevése) lehet teljesíteni.

A Ruach ereje

RABBI LORD JONATHAN SACKS

A bibliai történetek tudományos bizonyítéka közelebb visz a Teremtőhöz, vagy távolít tőle?

2010 szeptemberében a BBC, a Retures, és más hírügynökségek egy szenzációs tudományos felfedezésről jelentettek. Az amerikai National Center for Atmospheric Research és a Columbia Egyetem kutatói számítógépen szimulálták, hogy a Vörös-tenger hogyan válhatott ketté.

Egy jól átgondolt modellen bemutatták, hogy egy egész éjszaka fújó erős keleti szél hogyan fújhatta vissza a vizet egy olyan kanyarulatban, ahol egy ősi folyó összefolyhatott egy parti lagúnával. A víz befolyhatott a két keletkezett vízárkba, így egy földsziget keletkezhetett a kettő között, amelyen átsétálhattak az emberek. Amint a szél elcsendesedett, a víz valószínűleg visszaáramlott. A kutatás vezetője szerint „a szimuláció nagyon hasonlít az Exodusban leírtakra”.

Tehát most már van tudományos bizonyítéka a bibliai történetnek, ugyan igazság szerint nagyon hasonló állítást tett már pár éve Colin Humphreys is, a cambridge-i egyetem és a londoni Royal Institution kísérleti fizika-professzora a *Kivonulás csodája* (The Miracle of Exodus) című könyvében.

Számomra azonban leginkább az a kérdés, hogy miről is szól valójában a bibliai történet. Itt láthatjuk például az egyik izgalmas módszert arra, ahogy a Tóra történetet mesél. A legfontosabb rész ez:

„S kinyújtotta Mózes a kezét a tenger fölé, és elhajtott a Örökkévaló a tengert hatalmas keleti széllel az egész éjjel, és szárazzá tette a tengert; így ketté hasadtak a vizek. És bementek Izrael fiai a tenger közepébe, szárazon, a víz pedig volt nekik fal gyanánt jobbjukról és baljukról.” (Exodus 14:21–22.)

Ezt a részt kétféleképpen is lehet olvasni. Az egyik, hogy ami történt, az a természeti törvények felfüggesztésének az eredménye volt, vagyis egy természetfölötti esemény. A víz állt, szó szerint, mint egy fal. A másik olvasat az, hogy ami történt, az csoda volt, de nem azért, mert a természet törvényei nem működtek. Éppen ellenkezőleg, ahogy a számítógépes szimuláció mutatta, egy erős északi szél okozhatta, hogy a Vörös-tengerben egy száraz földnyelv keletkezett. Ez amiatt csoda, hogy éppen akkor és ott történt, amikor a zsidó nép látszólag csapdába került, mert nem mehetett tovább a tenger miatt, de vissza sem fordulhatott volna, mert az egyiptomi hadsereg a nyomában volt.

Jelentős különbség van a két értelmezés között. Az első bámulatba ejt minket: milyen elképesztő, hogy a természet-

törvények fölfüggesztésével egy nép megmenekülhetett. Ez a történet egy gyerek képzelete számára bámulatos.

De a természetes magyarázat teljesen másképp nyűgözi le az embert. Ennél a résznél a Tóra az ironia módszerét használja. Ami az egyiptomiakat Ramszesz idején félelmetessé tette, az az volt, hogy a legújabb és leghatékonyabb harcászati módszert használták, a lovas szekeret, amely legyőzhetetlenné és félelmetessé tette őket a csatában.

Ami a tengernél történt, az igazi költői igazságszolgáltatás. Csak egy módja van annak, hogy egy csapatnyi ember gyalog el tudjon menekülni harci szekerek elől, mégpedig az, ha az iszapos tengerfenéken sétálnak át, amelybe a szekerek kerekei beleragadnak. Az egyiptomi hadsereg nem tud sem továbbmenni, sem visszavonulni, a szél pedig eláll. A víz visszatér. Az erősek most tehetetlenek, míg a gyengék szabadok lettek.

Ennek a második narratívának van egy olyan morális üzenete is, amely az elsőnek nincsen, és amely egybeesik a Zsoltárok könyvének üzenetével: „Nem a lónak erejében telik kívánsága, / Nem a harcos combjaiban telik kedve, / Kedveli az Örökkévaló azokat, kik őt félik, / Akik váráknak kegyelmére.” (147. Zsoltár 10–11.)

Az az elegáns egyszerűség, ahogy a Tóra leírja a Vörös-tenger kettéválását, hogy egyszerre lehet két külön olvasata is, – az egyik, hogy az természetfölötti csoda, a másik az erkölcsi tanmese a technológia korlátairól, amikor a nemzetek haderejéről van szó: –, számomra ez a leglenyűgözőbb. Ez olyan szöveg, amely szándékosan úgy van megírva, hogy a mondandója mélyebb értelmet nyerjen, ahogy egyre érettebbé válunk, és egyre kevésbé a csodák működése érdekel már minket, hanem az, hogy hogyan lehet a szabadságot elnyerni vagy elveszíteni.

Tehát érdekes tudni, hogy a tenger hogyan vált ketté, de a bibliai történetnek olyan mélysége van, amelyet nem tud bemutatni egy számítógépes szimuláció vagy más történelmi vagy tudományos bizonyíték, hanem azon múlik, hogy érzékenyek vagyunk-e a benne rejlő szándékos, kifinomult kettősségre. Úgy, ahogy *ruach*, a szél ketté tudja választani a vizet, fel tudja tární a szárazföldet, amely a víz alatt volt, ugyanúgy a ruach, vagyis az emberi szellem képes lehet rá, hogy a történet felszíne alatt feltárjon egy mélyebb értelmet.

Fordította • Bálint Lea
Forrás • aish.com

Énekek éneke – miért pont peszáchkor?

ELIOR GOLDMANN

*A dal a szabadság eszköze, és peszách a szabadság ünnepe:
elő az Énekek énekével!*

A hasvéros lakomáján az érzéki élvezetek nem ismer-
tek határokat. A vendéglátó – maga a király – min-
dent megtett, hogy a vendégei kedvében járjon. Aki inni
szeretett, nem győzött válogatni a birodalom legkivá-
lóbb italai között. Annak, aki a kiváló minőségű éte-
lekben lelte örömét, a legteljesebb mértékben ki volt
szolgálva az ízlése, akármennyire is ingyenc volt. A kicsit
kifinomultabb vendégeknek külön festmények voltak a
falakra aggasztva, hogy kiéljék művészi hajlamaikat a
testi gyönyörök előtt, alatt vagy után. Székek, ágyak és
a megfelelő kiszolgáló személyzet sem hiányozhatott.
Minden érzékszerv ki volt szolgálva, mennyiségileg és
minőségileg egyaránt. A zsidó vendégek számára sem
okozott problémát az étkezés. Egy ilyen kiváló házigaz-
da természetesen pontosan tudott a vendégei különleges
igényeiről, ezért a glatt kóser ételek sem hiányozhattak
az asztalról.

A lakoma azonban nem volt tökéletes. Bármennyire is
remek vendéglátó volt Ahasvéros, a lakomájáról néhány
dolog hiányzott. Nem volt zenekar. Nem voltak éneke-
sek. Nem voltak hangszerek. Röviden: nem volt zene. Ez
sokunkat meglephet. Hogyan lehetséges, hogy egy eny-
nyire gazdag és figyelmes házigazda éppen egy nagysza-
bású összejövetel legelemibb kellékéről feledkezik meg?

A válasz természetesen az, hogy nem feledkezett meg
róla: Ahasvéros szándékosan nem tervezett zenét a la-
komára. Miért? Olyan nagy baj, ha van zene egy lako-
mán, főleg ott, ahol sokkal hajmeresztőbb dolgok is tel-
jesen normálisnak számítottak? Ahhoz, hogy megértsük
Ahasvéros gondolatmenetét, meg kell vizsgálnunk, hogy
a zsidóság hogyan értelmezi a zenét.

Tegyük egy kis kitérőt. Ha előreugrunk a naptárunk-
ban purimtól egy hónapot, peszáchhoz érünk. Két alap-
vető gondolatot idézzünk fel az ünneppel kapcsolatban.
Az egyik, hogy peszáchot *zman cheiruszeinunak*, a sza-
badság idejének nevezik a bölcseink, és mi is így utalunk
rá az imáink során. Ez a szabadulásunk ünnepe, ekkor
emlékezünk arra, hogy az Örökkévaló kihozott min-

ket az egyiptomi szolgaságból a szabadságba, és arra,
hogy elkezdődött a vándorlás, melynek során megkap-
tuk a Tórát. A másik, hogy peszáchkor olvassuk fel a zsi-
nagógákban az *Énekek énekét*, mely bölcseink szerint az
Örökkévaló és a zsidó nép „házastársi” kapcsolatát jele-
níti meg. És mint tudjuk, mind az öt megilla, melyet az
ünnepeken olvassuk fel, tartalmilag és értelmileg szoro-
san kapcsolódik az adott ünnephez.

*A tiszta zsidó lélek [...] emlékszik arra, hogy
honnan jött, és hogy oda
a zene segítségével tud
visszatérni*

Ha ez így van, akkor a kérdésünk: mi köze van a sza-
badásnak egy szerelmi dalhoz? Miért látták a böl-
cseink helyesnek pont az *Énekek énekét* hozzárendelni
peszáchhoz? A válaszhoz át kell gondolnunk, hogy mi-
lyen szerepet játszik az ének a zsidó ember életében.

Mindannyian úgy érzékeljük a világot, hogy a dolgok-
nak határaik vannak. A tárgyakkal fizikai kiterjedésük
van. A szavak leírva vagy kimondva értelemmel bírnak;
hogy mit jelentenek, és mit nem – a szó határait – a szó-
tár definiálja számunkra. Amikor kimondom, hogy „ez
egy asztal”, általa azt is kimondtam, hogy ez a tárgy mi,
és mi minden nem. Ezen határok keretei között tudjuk
értelmezni a világot.

A dal azonban túlmegy a határokon. Egy szöveg eléne-
kelve többet jelent, mint a papírra vetett szavak, egyfajta
többletjelentést kap. Az énekkel érzelmeket indíthatunk
el, ráadásul megkötések nélkül. A szó beszorít a jelentés-
be. Az ének kiszabadít a határok közül.

A dal az az eszköz, amellyel a legkönnyebben tudunk kapcsolódni a *kodes*hez, az Örökkévalóhoz. A *kodes* szót szentnek fordítjuk leggyakrabban, pedig egészen pontosan elkülönültet jelent. Természetesen ez nem fizikai értelemben értendő. A *kodes* elkülönült állapotot jelent, a korlátoktól és a határoktól mentes létezést. Mi, emberek időben és térben korlátozottak vagyunk. A dolgokat a határaink keretei között érzékeljük. Mindannyian intellektuálisan és érzelmileg behatároltak vagyunk, és a világot úgy érzékeljük, ahogy a képességeink engedik. Az Örökkévalót nem kötik a tér és az idő határai. Intellektuális és képességbeli korlátokról sem beszélhetünk. Teljesen elkülönül attól a világtól, amelynek korlátai és határai vannak.

A kapcsolódásunk az Örökkévalóval nem lehet teljes ének nélkül. A dal az, ami által kiszabadulunk a határaink közül, és azt mondjuk, hogy a határtalanhoz szeretnénk kapcsolódni. Túl akarunk menni a korlátainkon. A tiszta zsidó lélek, amely erről a határtalan helyről származik, úgy tud ismét közelebb kerülni hozzá, hogy énekel. A dal a lélek kapcsolata az Örökkévalóval.

Gondoljuk arra, hogy milyen sok alkalommal játszik központi szerepet az ének és a dal. A zsinagógákban sok imarész énekelve hangzik el. A tóratanulást jellegzetes dallam kíséri. A szombati étkezések alatt örömteli dallamok csendülnek fel. A szombatfogadás mindenki által ismert nigunjai (dallamai). Az ünnepek jellegzetes énekei: ki ne tudná felismerni a *Maoz Cur* vagy a *Ma Nistana* emlékeztető dallamait, az esküvőkön mindig elhangzó pattogós dalokat? Szövegeink is gyakran utalnak énekre vagy zenére. A Tórában Mózes és Izrael fiai énekelnek a tenger kettéválasztása előtt és után. A zsidó nők dobokkal zenélnek a tengeren való átkelés után. Dávid király mestere a lantnak. A templomi szolgálat szerves része volt az ének és a hangszeres kíséret, melyet a leviták szolgáltattak. A zsidóság dallamok és énekek tárháza, melyek által mindig ki tudott lépni az élet nehézségeiből, és tudott a felsőbb valósághoz kapcsolódni.

Ahasvéros pontosan tudta ezt. Attól félt, hogy ha a zsidók zenét hallanak, annak komoly lelki hatása lesz. A tiszta zsidó lélek, akármilyen tisztátalan helyen is van, emlékszik arra, hogy honnan jött, és hogy oda a zene segítségével tud visszatérni. Ahasvéros ezt nem akarta. Az ő célja az volt, hogy a zsidókat bűnbe vigye, és a zene pontosan az ellenkező hatást érte volna el. A zsidók *tesuvát* csináltak volna.

Peszáchkor olvassuk az *Énekek énekét*, mert a szabadság és a dal rokon fogalmak. A szabadság a fizikai kötöttségektől való elszakadást jelenti. A lehetőséget, hogy átlépünk a saját korlátainkon, és kapcsolódunk az Örökkévalóhoz a Tórán, a micvákön és az imán keresztül. A történelemben ez a kapcsolódás a Tóra segítségével történt: a zsidók a Szináj-hegy lábánál mindannyian megtapasztalták a határok nélkülséget, amikor megkapták a Tórát az Örökkévalótól. Mint akkor, napjainkban is a Tóra a szabadság alapja: a tanulástól, a jócselekedetektől,

az imától mindannyian többek leszünk. Az időpazarlás, a túlzott mértékű testi élvezetek, az okostelefonok állandó nyomogatása és a Facebook előtt eltöltött idő elvesznek belőlünk. A Tóra jelenti a teljes szabadságot. A tóranélkülség a szolgaság.

Ezért nem véletlen, hogy az Örökkévaló utolsó parancsa Mózesnek, hogy írja le és tanítsa meg a dalt Izrael népének. A Tórát az Örökkévaló dalnak hívja. Nem törvénykönyvnek, nem történeti összefoglalónak, nem szinopszisnak a világ teremtéséről vagy útmutatónak a Miskán felállításához. A Tóra dal, és mindannyiunknak micvá részt venni az írásában. Az utolsó micvá jelzi nekünk, hogy a Tórán keresztül vagyunk képesek kapcsolódni a felsőbb, kötöttségek nélküli szellemi világhoz.

Ezért nagyon fontos minden reggel a reggeli áldásokban megköszönnünk, hogy nem vagyunk szolgák. A szabadság nekünk, zsidóknak azt jelenti, hogy adott számunkra a lehetőség az Örökkévalóhoz kapcsolódni. Az imáinkban, áldásainkban, micváinkban és jótetteinkben deklaráljuk, hogy a fizikai világ nem a végállomás: sokkal fontosabb a szellemi élet, a spiritualitás, a fizikai világ önzéséből való kiszakadás. A fizikai lét, annak minden örömeivel és bánatával, csupán eszköz a szellemi felemelkedéshez, ahhoz, hogy jobbá tegyük magunkat. Az igazi cél a szellemi világ szabadsága. A szabadság az Örökkévalóhoz való kapcsolódás képességét jelenti.

Az *Énekek éneke* még ennél is tovább megy. Két szerelmes románcát jeleníti meg, ahol is a férjet az Örökkévalóval, a feleséget pedig Izrael népével azonosítják. Miért e hasonlat? A bölcsesség a hasonlat mögött az, hogy a legnagyobb boldogságot az életünkben a kapcsolataink minősége és ereje adja. Igaz ez az ember-ember és az ember-Örökkévaló közötti kapcsolatra is. Minkét kapcsolatnak az elköteleződés az alapja. Az Örökkévalónak úgy fejezem ki az elköteleződésemet, ha teljesítem a micvákat, tanulom a Tórát, és megpróbálom megérteni, hogy mi a feladatom zsidóként ezen a világon. A létezésem alapja az Örökkévaló szolgálata lesz.

A házastársamnak a korlátok nélküli adással fejezem ki az elköteleződésemet. Ez azt jelenti, hogy képes vagyok adni a másiknak, anélkül hogy viszonzást várnék érte. A folyamatos adás – időben, energiában, szavakban, tettekben és ezernyi más dologban – azt jelenti, hogy a másikat helyezem az életem központjává a saját egóm helyett. Ha viszonzást várok, ezzel jelzem, hogy van határa az adásomnak, és kapni akarok valamit, hogy ismét adni tudjak. A Tóra azt mondja, hogy a sikeres kapcsolatok egyik mozgatórugója az állandó adás, anélkül hogy elvárnánk cserébe akármit is.

Az *Énekek éneke* az elköteleződésről, adásról, dalról és a szabadságról tanít minket. Mindezek szükségesek ahhoz, hogy átlépünk a fizikai vágyainkon, az egónkon, az önzésünkön és az ezekből fakadó kudarcokon. Kapcsolataink akkor lesznek sikeresek, ha az alap a spiritualitás, a harmónia, a dal – határok nélkül.

Peszách, az idő és a kovász

RABBI A. TATZ NYOMÁN

HARMATH OLÍVIA

A mi fizikai és véges világunkban kénytelenek vagyunk az idő tényezőivel is megküzdeni. Úgy gondolom, ez sokunk számára komoly harcot jelent. Sokszor az idő „rabjaivá”, „rabszolgaivá” válunk.

Peszách ünnepe kapcsán egy igen tanulságos üzenetet kaphatunk arról, hogyan lehetséges e küzdelmet sikeresen megvívni. Rövid cikkemhez Rabbi Akiva Tatz egyik írását használok fel. Kezdjük a legelejéről.

A zsidó hagyomány két első hónapot tart számon. Az egyik tisri, amikor az ember mint a szellemi nagyság elérésére alkalmas lehetőség teremődik meg. A másik niszán, amikor az Örökkévaló kiveti Egyiptomból a zsidó rabszolgákat, akik ezáltal néppé lesznek. Ezzel az addigi lehetőség valósággá válhat. Nézzük meg közelebbről.

Az Egyiptomból való kivonulás eseményei tele voltak váratlan fordulattal. A Fáraó sokadjára sem engedte el a zsidó népet, ígéretei és a tízcsapás ellenére sem. Majd ezen a bizonyos éjszakán, az elsőszülöttek halálát előidéző csapás eljövetelkor a zsidók úgy döntöttek, kivonulnak. Semmi hezitálás, bizonytalankodás. Itt az idő, menni kell! Bölcsseink azt mondják, hogy a zsidók a 49. tisztátalansági szintet érték el Egyiptomi tartózkodásuk során. Nem lehetett tehát tovább várni a távozással, különben odaveszhetett volna minden zsidó, azonnal el kellett hagyni Egyiptomot. Hogyan lehet az, hogy ez a rövid idő, amely által akár el is bukhattunk volna, végül a megmentésünket szolgálta az Örökkévaló gondviselésé-

mivel a spirituális világ az időn kívül található, így úgy tudunk ahhoz a legjobban csatlakozni, ha cselekedeteinket időben a legkisebb egységekre csökkentjük.

Ez történt peszách estéjén is. Ha a zsidók hezitálnak, még távolabb kerülnek a spirituális dimenziótól, a fizikai világ rabjai maradnak, míg az azonnali cselekvéssel ennek az ellenkezője érhető el – azaz mindannyian megtisztulva közeledhetnek az Örökkévaló időtlen dimenziója felé.

Peszách kiemelt szereplője a macesz. A hirtelen távozás miatt a kenyeret keletlenül vitték magukkal. Mi lehet ennek a szimbolikus jelentése? Vajon mi lehet az összefüggés az idő és a kovásztalan kenyér között?

Rabbi Tatz a következő választ adja. A kovászos és kovásztalan kenyér közti különbség az időben mérhető. A kovászosnak van ideje megkelni, erjedni, míg a kovásztalannak nincs. Illetve ha csak egy kicsit is tovább hagyjuk állni a kovásztalant, kovászossá válhat. (Ezért is olyan szigorú peszách idején a gabonafélék esetleges erjedését kizáró kósersági felügyelet.)

De mi köze mindennek az egyiptomi kivonuláshoz?

Az azonnaliság, a gyors cselekvés. A kovásztalan kenyér fogyasztása azt szimbolizálja számunkra, hogy mindent magunk mögött hagyva, kétség és kérdés nélkül a lehető leggyorsabban távoztunk abból a világból, amely felemésztette volna azt a lehetőségünket, hogy spirituálisan naggyá váljunk. Elindultunk a megvalósulás útján, a Szináj-hegy felé, hogy megtisztítva magunkat mindennemű kovászos-tól – vagyis azoktól a dolgoktól, melyek várathatnak magukra – közeledhessünk az Örökkévalóhoz. Ez az utazásunk kezdete. Mivel a kivonulás a spirituális dimenzió felé való törekvés jegyében zajlott, vándorlásunk is ezzel kezdődött, és annak egész folyamatát meghatározta.

Ha úgy tekintünk niszán havára, a tórai első hónapra, mint a megvalósulás hónapjára, akkor érdemes szem előtt tartanunk, hogy az a rengeteg lehetőség, amely bennünk rejlik, ne várásson magára. Ahogy bölcsseink is tartják: ha egy micvá kerül a kezeid közé, ne hagyd azt megkovászosodni.

Egyiptomi rabszolgaságunknak vége, de vajon másnak nem vagyunk-e továbbra is rabjai? Itt a lehetőség, hogy lehetőségeink formát öltsenek. Ha az idővel való küzdelmünkben győzni szeretnénk, jusson eszünkbe az az egy pillanat, amelyen Izrael jövője múlt: ha hezitál, és nem indul el időben, akkor elveszik, de ha azonnal dönt és cselekszik, életben marad.

*ez a rövid idő, amely
által akár el is
bukhattunk volna, végül
a megmentésünket
szolgálta*

nek köszönhetően? Mi rejlik e gyorsaság mögött?

Rabbi Tatz írásában kifejti, hogy az ember élheti az életét úgy, hogy az idő és tér dimenzióinak tárgyává teszi magát, de akár úgy is, hogy miközben bennük él, transzcendálja azokat. Az utóbbihoz arra van szükség, hogy az ember minimalizálja a kapcsolatot önmaga és a fizikai létezők közt. Maharal gondolatára hivatkozva a szerző azt írja, hogy

Forrás: Rabbi Akiva Tatz,
Living Inspired, Targum Press, 1993

Latív sábaton, Bécs – Prága – Pozsony

MAULIS ÁGNES

JELNYELVI TOLMÁCS, SÁBÁTONRÉSZTVEVŐ

Latív-sábaton a Maharallal Prágában

Sokféle lehetőség van egy történet elmesélésére, leírására, és sokféle szempont és tényező formálja, alakítja, csiszolja azt. Már a kezdeteknél sok minden eldől, kinek/kiknek meséljük, mikor, hol és hogyan. Mire fókuszálunk? Mit tartunk fontosnak? Milyen részletet hangsúlyozunk?

A másinak, aki hallgatja vagy olvassa, a befogadó félnek mi hordoz információt? Az ő szűrőjén mi akad fenn, és mi megy keresztül? Mi lesz a summája, a saját megítélése? Ugyanazt fogjuk érezni? Egyazon konklúzióra jutunk? És aki ott volt, akivel megéltük, ő hogyan rak-tározza el az élményt magában? Hogyan emlékezik vissza? Az idő előrehaladtával változik az élmény, önállóso-dik? Lesz-e közös pont az átélésben, vagy nem lesz szinte semmi az egyezés?

*Diaszpórákon átívelő
kapocs, a tieiddel vagy,
otthon vagy*

Ahány ember, annyiféle visszaemlékezés születet. Ugyanazon események láncolataként megannyi néző-pont, meglátás, észrevétel és végső summázat. Egyazon eseményt ahányan megélnék, annyiféle látószög, egyedi felfogás, egyedi érzés születik belőle. A közöst mind hor-dozza magában, a való, az igaz mindegyikben ott van. De egyénien, egyedi színezettel, a belső megélés szerinti ízzel, aromával.

És visszatekintve ugyanazt érezzük-e vajon, mint a megélés pillanatában? Hűek maradunk? De mihez hűek, a tényekhez? Az érzéshez? Hol lesz a valóság, és hon-nan tűnik majd el? Vagy a saját valóságunk megszületik és kész, függetlenül másokétól? Megannyi önálló univer-zum a kollektivitáson belül, így van ez?

A világmindenség működése szerint: ahogy a kicsiben, úgy a nagyban. Ahogy fent, úgy lent – szokták mondani

– ezen elv mentén haladva. A történelem összessége sok résztörténet együttese.

A történelem leírása, a történetírás módszertana négy osz-tályt sorol fel. Maga a történelem négy különböző kifejezés formáján keresztül rögzíti az eseményeket.

Tételezzük fel, hogy ezen mintázatokból választódik ki a szerző – M. Á. – jelen történetmesélő stílusa és fókusz-pontja is, amikor a megélt eseményekről beszámol. Így alakul ki az egyéni, a közösségi történelem emlékezete is.

1. Elbeszélő történetleírás

Ez a módszer úgy örökíti meg a fontos eseményeket, hogy leír-ja, és időrendbe állítja őket. Az események precíz lejegyzésére törekszik. Nem célja a történet okának felderítése, a történet jövőre gyakorolt hatásának kifejtése. Nem egészíti ki az ese-ményeket, nem értelmezi. Egyszerűsége törekszik, de van, hogy beilleszt nagy eseményekről szóló, érzelemdús részeket. A történetek iránt érdeklődő.

2017. február 2. csütörtök – Budapest, Bécs, Prága

Az indulás napja. A busz a Blaha Lujza térről indult reg-gel fél kilenckor. Az első úti cél Bécs, ahová déltájban érkezünk. Egy lucullusi ebéd a kóser étteremben, a ne-vezetes Novellinóban. Utána mincha a zsidónegyed egy közeli zsinagógájában.

Kora délután városnézés Bécsben, amolyan szabad program keretében. Volt, aki a kóser boltban időzött, s néhányan a közeli utcákat rótták. Fél öt tájban elindul-tunk Prágába.

Este megérkezés a King Davidba, Prága kóser szálló-dájába.

2017. február 3. péntek – Prága

Reggel nyolc óra, ima. A precíz programterv szerint hala-dunk. Fél kilenctől lehetett reggelizni, és tíz órától már-is kezdődött egy előadás, az előadó Rabbi Mordechai Neugroschel. Témája: hogyan nyitja meg számunkra a prágai Löw rabbi az ősi forrásokat? Az előadásokat a rab-

bi angol nyelven tartotta, Szántó-Várnagy Binjomin tolmácsolt, az elhangzottakat összegezte magyarul.

Délután egytől városnézés Prága belvárosában. Közös megtekintettük a Régi-új zsinagógát (ennek a padlásán van a legenda szerint szétszerelve a prágai Löw rabbi híres teremtménye, a Gólem), a Holokauszt-emlékközpontot, a régi zsidó temetőt. Majd kisebb csoportokra bomlás, önálló programok. Délután öt óra, gyertyagyújtás, mindenki felkészül a szombat fogadására. Mincha, Kábálát sábat. Nyolctól Szeuda. Ezt követően egy új előadás Rabbi Neugroscheltől, címe: *Tudás és hit*. Este fél tíztől közös együttlét, játék, szabadidő.

2017. február 4. szombat – Prága

Reggel nyolc órától sacharit, negyed tizenegyedtől kidus. Háromnegyed tizenkettőkor Rabbi Neugroschel előadása: *Én és a múlt, avagy miért és hogyan kapcsolódik egy olyan világhoz, amely már nem létezik?* Háromnegyed egykor Mincha. Negyed kettő és negyed négy között szabadidő.

A Latív tanulói a Maharal zsinagógájában

Jellemzően a belvárosban, a sétálóutcákban vásárfia utáni kajtatás. Ki mit vesz majd a szombat kimenetele után? Tervek. Fél négytől sábeszi harmadik étkezés. Fél öttől fél hatig tanulás kis csoportokban, Ráv Keletivel és Domán Sijével. Háromnegyed hatkor Mááriv, esti ima. Délután hat óra magasságában Hávdálá a szállóvendégekkel közösen. Este hét órától tervezett látogatás egy prágai zsidó közösséghez, találkozás és beszélgetés prágai fiatalokkal.

2017. február 5. vasárnap – Prága, Pozsony, Budapest

Reggel fél nyolc, ima. A reggeli már negyed kilenctől. Kilenc órától Rabbi Neugroschel előadása a világ aktuális helyzetéről, merre mutatnak az irányok?

A készülődést, pakolást követően a tervhez képest későbbi, de még délelőtti indulás. Útirány Pozsony.

Mincha az autópálya mellett, a szabad ég alatt. Chászám Szojfer sírjának meglátogatása. Gyors séta, panorámanézés a pozsonyi várban. Mááriv egy benzinkútnál, már útban Budapest felé. Este kilenc óra körül megérkezés fővárosunkba.

2. Pragmatikus történetírás

Ez a történetírás a jövőn nyugszik, hogy az elkövetkező időkben a gyakorlatban alkalmazhatóan hasznos legyen. A ténytársulás mellett összegyűjti a hasznos tapasztalatokat, filozófiát, azon a tézisen alapszik, hogy a múlt lényege megegyezik a jövő lényegével. Ciklikussághívó. Továbbadja az összegyűjtött tapasztalatokat, hogy azok a jövőben hasznossá váljanak.

Sokféleképpen mérhető az idő, a karóránk, a szívünk, a szellemünk, az értelmünk teljesen eltérően észleli. A naptárt nézve az út négynapos volt, utazással, programokkal együtt. Négy nap, három éjszaka. A lativos időszámításban – amely egy közösen elfogadott tézisen alapszik – három nap a Latívvál másfél hétnek, kb. tíz napnak feleltethető meg. Ezzel a módszerrel számolva a négy nap pedig úgy 12 nap, azaz majdnem két hét. Ennyire sűrűvé teszi az idő megélését az a sok-sok sík és dimenzió, ami jelen van egy sábatonon. És ez roppant fárasztó élmény tud lenni. Fárasztó és megterhelő. Érdemes készülni és tudatosan figyelni rá. Ahhoz, hogy teljes jelenléttel és megeléssel részt tudjunk venni az előadásokon, a vallási rítusokon, a szombat ünnepén, vagy nagyon agilisnek és fiatalnak, „aka” frissnek, fáradhatatlannak, erőteljesnek kell lenni, vagy érdemes előre pihenni, és a szabad ön-időben koncentráltan lazítani. Ez persze kihívás, amikor annyian vagyunk, és annyi mindent szeretnénk azokban az öt-tíz percekben is. Egy kis időmenedzsment végtelenül hasznos lehet. És éjszaka aludjunk! ;-) Ezzel érdemes tisztában lenni még az experiment előtt.

3. Genetikus történetírás

A történet nagy egészében fellelhető egy belső összefüggés. Megengedi, hogy a nagy és fontos események mellett többféle árnyalatot is foglaljon magában. Az élet hétköznapi apró eseményeivel is törődik, arra is fókuszál. A forrásokat új nézőpontokból vizsgálja.

A Kisvakond.

Krútek, Kritek, Krüpti, és Dóri mosolygó hangja: **Krtek!** Ezerszer is újra és újra ugyanígy. A kisvakondra nagyon sokáig vadásztunk, a nem mintha keresni kellett volna. A belvárosban egymás mellett ezernyi szuvenírbolt, szinte összeérve, s bennük ezernyi és ezernyi kisvakond. De az árak, az árak különbözők, egy fél sarokkal arrébb pár euróval olcsóbb, amott meg alkudni is lehet, de nézd, itt ez annyira kedves, pont ilyet máshol nem is láttunk. Menjünk

vissza oda, ahol a sálak voltak. Vagy ide menjünk be, mert még hiányzik egy mágnes, hiányzik még valami egy testvérnek, egy unokahúgnak, és venni kéne valamit Édesanyának. Mindenkinek kéne venni valamit emléke. És ott, azt a szép sálát, jól állna, nem? És igazán jó áron van. Szabadprogram, szuvenírvadászat. Közben azért nézd! de szép ez az épület is, és a Károly-hídhöz is menjünk ki. Mint egy színházi díszlet az Operában, olyan ez a város, így a téli fényében egészen pompázatos. Jobbra és balra nézve is lenyűgöző. Nagyon szép. Vissza kell érni, mennyi időnk van még? Dóri, megvan már Krtek? Kell még valami? Milyen sokan vannak! Slojmi hol van? Lemaradt?

Az Istentisztelet

A szálloda mint önálló univerzum. Saját mikve, zsinagóga, minden szobaajtón mezüze, ahol csap, ott kézleöntő. Szombat van, úgyhogy a fotocellás ajtó most nem működik, a nagykapu résnyire nyitva, lift leállítva. A női részen ülök, külön kis terem a templomon belül. Bal oldalamon egy francia hölgy, jobbra mellettem Keleti rebecen. Diaszpórákon átívelő kapocs, a tieddel vagy, otthon vagy. Lechá dodi. Rav Keleti hangja.

Egy előadás

Este is van, vacsora után is vagyunk, kókadozunk. Várjuk az előadás kezdetét, a légkondi eregeti hűvösét. Ez akkor volt, amikor kaptunk csokit, és amikor fáradtan, de minden igyekezettel figyeltünk. Majdnem elaludtunk, de figyeltünk. Hírünk ment, a szállóvendégek közül is becsatlakoztak néhányan. Itt, ebben a szállodai zsinagógában. A

Néhányan a sábaton résztvevői közül, Rav Keleti balján Rav Neugroschel

fiúk a bal oldalon, a lányok a jobbon. Egy kisfiú az édesanyja ölében. Ritkán látni ilyen szépet.

4. Szociológia történetírás

Összességében mi történt, arra figyel, és itt minden szubjektív, az esztétikai zöngét haszontalannak ítéli. Alig van egyéni szempont. A többségi szempont mindennél fontosabb. A közösséget halmazként való működésében értelmezi. Elvisz az általánosítás felé.

Sábatonon a fiatal jesivadiakok, egy testet-lelket építő-szépítő utazáson vehetnek részt. Egy ilyen út mindenképpen erősíti az összetartozás élményét. Erősíti és javítja az együttműködés képességét. A megszokott környezetet elhagyva új szintéren folynak az események, kimozdít a mindennapi rutinból, új perspektívák befogadására sarkall. Az egyéni kvalitások láthatóbbá válnak. A vezetők is jobban megismerik a közösség tagjait, külön-külön és csapatként is. Alkalmazott filozófiává válik mindaz, amiről tanulunk. A közösség tagjai számára az értékek megelevenednek, láthatóvá válnak. A rítusok mögött lévő titok felsejlik, és ez az atmoszféra újra és újra átöleli a közösséget.

Zárszó

Önmagam színopszisa, hogy az út jólesően felkavaró, szédítő és intenzív négy nap volt. Jó lenne visszatérni, barangolni még a zsidónegyedben, mindent felfedezni! Három hónap múlva, ha nem is Prágában, de egy biztosan szép helyen, újra Veletek, egy új sábatonon :-)

Ima a Maharal sírjánál

Salamon király

RABBI KEN SPIRO

Miért nem maradt meg a salamoni aranykor?

Mielőtt Dávid meghal, Salamon fiát jelöli a trónra, aki tizenkét éves akkoriban. A következő szavakat használja: „Én megyek az egész föld útjára; légy erős és légy férfiú! Őrizd meg az Örökkévalónak, a te Istenednek őrizetét, járva útjaiban, megőrizve törvényeit, parancsolatait, rendeleteit és bizonyosságait, amint írva van Mózes tanában, azért, hogy boldogulj mindenben, amit cselekszel és mindenütt, ahova fordulsz.” (1Királyok 2:2–3.)

Ezt a klasszikus áldást sokszor idézik apák fiuknak bár micvájuk alkalmából. Azt a fő szabályt fogalmazza újra, ami a zsidó népet a tóraadás óta vezérli: tartsd meg a Tórát, hogy gyarapodhass!

Nem sokkal azután, hogy Salamont felkenik királlynak, megjelenik álmában az Örökkévaló, és arra invitálja Salamont, hogy kérjen valamit saját magának. Salamon ekképp válaszol: „Én pedig kicsiny fiú vagyok ... Adj tehát szolgádnak értő szívet, hogy ítélhesse népedet.” Ez a kérés tetszett az Örökkévalónak, és ekképp válaszolt: „Mivelhogy ezt a dolgot kérted, és nem kértél magadnak hosszú életet és nem kértél magadnak gazdagságot, és nem kértél ellenségeid életét, hanem kértél magadnak belátást, hogy megértsed a jogot ... íme tettem szavaid szerint, íme adtam neked bölcs és értelmes szívet ... De azt is, amit nem kértél, adtam neked gazdagságot is, dicsőséget is, úgy, hogy nem lesz olyan, mint te, senki a királyok közt.” (1Királyok 3:7–13.)

Salamon i. e. 848-ban született, és 52 évesen hal meg i. e. 796-ban. Negyven évig uralkodott, és ez Izrael egész történelmének legjobb időszaka volt. Negyven év béke és jólét. Salamont úgy ismerjük, mint a „legbölcsőbb embert”. A Biblia szerint a világ minden tájáról érkeznek uralkodók, hogy hallhassák a bölcsességét, mely nemcsak a Tórát, de a világi tudományokat is magában foglalta. „Hírneve volt mind a nemzetek közt körös-körül. Mondott három-ezer példabeszédet, és éneke ezeröt volt. Beszélt a fákról, a Libánonban lévő cédrustól egészen a falon kinövő izsópig. Beszélt a baromról, a madárról, a csúszómászóról és a halakról. És eljöttek mind a népek közül meghallgatni Salamon bölcsességét, mind a föld királyai részéről, kik hallottak bölcsességéről.” (1Királyok 5:11–14.)

A Szentély

Salamon uralkodásának fénypontja a Szentély felépítése volt, melyet apja, Dávid király álmodott meg. Dávid

hozta fel a Frigyládát a Mória-hegyre – „a mennyek kapujához” –, de mivel katona volt, kinek kezén vér száradt, ezért az Örökkévaló nem engedte meg, hogy ő építse fel a Szentélyt. Fiára marad ez a feladat, aki véghez is viszi.

A Biblia több fejezetet szán (2Királyok 5–7.) a legfontosabb zsidó épület felépítésének – elvégre is itt lép közösségre a zsidóság és az Örökkévaló. E fejezetek szerint kívül-belül az egész Szentély arannyal volt bevonva, az ajtókat és a padlót is beleértve. Emellett bronzszerkezetek is voltak: oszlopok, merülőtartály, kézmosók. A pazar épületet hét évig épül. Amikor elkészül Salamon felavatja a Szentélyt: „Íme az egek és az egek egei be nem foglalnak téged, hát még ez a ház, melyet építettem. Fordulj tehát szolgád imádságához és könyörgéséhez, Örökkévaló, én Istenem, hallgatva fohászkodásra és az imádságra, mellyel szolgád ma imádkozik előtted: hogy nyitva legyenek szemeid erre a házra éjjel és nappal, azon helyre, melyről mondtad: ott lesz az én nevem, hogy hallgass [Izrael néped imádságára]” (1Királyok 8:27–29.)

A csúcs

Ez a zsidó történelem csúcsa. Mindenki egységes. Szomszédaik nem zavarják a zsidókat – sőt, tanulnak a zsidóktól. Béke van és jólét. Ez a messiási eszményhez – egy olyan nemzet létrehozásához, amely fény a többiek számára – leginkább közelálló pillanat az ókori Izrael történetében. Ez a tetőpont. De miért nem marad meg ez az aranykor?

Salamon komoly hibát követ el: a tórai tilalom ellenére túl sok feleséget vesz el. Egészen pontosan 700 felesége és 300 ágyasa van.

Ha visszapillantunk Mózes ötödik könyvére, ahol a zsidó király lehetősége először felmerül, Mózes figyelmeztet arra, hogy egy királynak nem lehet túl sok lova és felesége (5Mózes 17:17). Rási, a nagyszerű kommentátor itt jegyzi meg, hogy ez nem jelenthet többet 18-nál, és azt is, hogy Dávid királynak csak hat volt.

A Tóra korlátozta a király feleségeinek számát és gazdagságát, hogy az uralkodó a kötelességeire koncentrálhasson, és ne legyen az anyagi világ és a hatalom áldozata. Salamon egészen biztosan ismerte ezeket a tilalmakat, de úgy gondolta, hogy bölcsessége és spiritualizmusa által meg tud majd küzdeni ezekkel a kihívásokkal, és így még hatalmasabb uralkodóvá válhat. Sajnos nem tudhat-

ta, hogy idegen feleségei közül egyesek majd gondokat fognak okozni.

Az első kérdés az, hogy miért volt „szüksége” Salamonnak ilyen sok feleségre? A válasznak semmi köze nincs a szerelemhez. A történelem során az uralkodók és a nemesség világában a házasság legfontosabb oka a politikai szövetségekötés.

Salamon idejében a Közel-Kelet megannyi városállamból áll, és ezek királyai közül jó páran el akarták küldeni lányaikat Salamonhoz, hogy szövetséget köthessenek vele. Salamonnak egy másik oka is lehetett: ezekkel a házasságokkal akarta közelebb hozni a népeket Istenhez.

Mielőtt a feleségek által okozott problémákról beszélhetnénk, először egy fontosabb kérdést kell megválaszolnunk. Salamon király nem zsidókkal házasodott volna? Természetesen nem. Mielőtt megházasodott velük, be kellett térniük. Ez egy másik kérdéshez vezet, amelyet a Talmud tesz fel: „A messiási korban nem fogunk (mi, a zsidó nép) betérőket fogadni. Hasonlóképpen nem fogadtak betérőket Dávid korában, és Salamon korában sem.” (*Avoda Zara 3b.*)

A betérőt csakis az igazság szeretete motiválhatja, és a zsidó néphez való csatlakozás vágya – a zsidó életmódból fakadó temérdek kötelezettség és a történelmileg je-

szerezés céljából. Ezeket az őszintétlen betéréseket nem lehet elfogadni, és a jövőben sem lesznek érvényesek.

Tehát hogyan házasodott meg Salamon idegen nőkkel? A válasz az, hogy a király jövőbeli feleségeivel kivételeztek, és egy külön bíróságot állítottak fel betéréseikhez. Mivel e házasságok közül sok politikai volt, a betérések közt volt olyan is, amelyik nem volt őszinte. Továbbá Salamon feleségei közül nem mindenki adta fel a bálványimádást.

Mint Mózesnál és Dávidnál is, újra és újra láthatjuk azt a hihetetlen felelősséget, amellyel ezeknek a hatalmas vezetőknek élniük kell. Ha Salamon – a legbölcsebb ember, próféta és király – egyik felesége bálványimádó, azért Salamonnak kell felelnie. „Salamon vénsége idejében elhajlították szívét más istenek felé” (*1Királyok 11:4*). Ez nem azt jelenti, hogy Salamon maga bálványimádóvá vált volna, de a Biblia ezeket a kemény szavakat használja, mivel nem gátolta meg feleségei bálványimádását. Királyként felelősséggel tartozik az alattvalóiért.

Egy olyan kaliberű ember, mint Salamon, örök fájdalmat élhet meg a mennyekben, tudva azt, amit a Biblia ír róla. Nemcsak a Salamonról írt kritika kemény, hanem cselekedeteinek következménye is. A Biblia Salamon történetét Isten haragjával fejezi be:

„Mivelhogy ez volt benned, és meg nem őrizted szövetségemet és törvényeimet, melyeket parancsoltam neked, el fogom tőled szakítani a királyságot, és szolgáltnak adom azt. Ámde napjaidban nem teszem meg, Dávid atyád kedvéért fiad kezéből szakítom el ... Egy törzset fidadnak adok Dávid szolgám kedvéért és Jeruzsálem kedvéért, melyet kiválasztottam.” (*1Királyok 11:11–13.*)

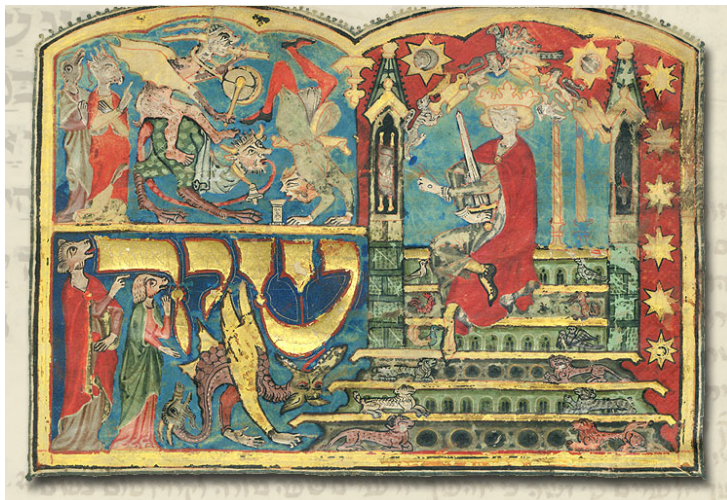
Ebből világos, mennyire szeretete Isten Dávid királyt, és hogy teljes egészében megbocsátotta hibáit. Az is világos, hogy nehéz idők jönnek majd a zsidók számára, mivel Izrael királysága nemsokára kettészakad majd.

Fordította · Horváth Árje
Forrás · aish.com

Királyként felelősséggel tartozik [...] alattvalóiért

len lévő külső veszélyek ellenére. Dióhéjban: a betérőnek teljes elkötelezettséget kell mutatnia a nehézségekkel és a veszéllyel szemben. Dávid és Salamon uralma alatt idillikus időköt élt a zsidóság – béke, jólét és különleges vezetői szerep a népek között fémjelezték ezt a kort. Ilyen időkben sokan akartak (és akarnak majd) betérni a zsidóságba, de nem az igazság keresése végett, hanem előny-

Salamon ítélete, Tripartite Mahzor miniatura, 1320

Hallani az Örökkévalót

MAULIS ÁGNES

MAGYAR JELNYELVI TOLMÁCS, MHZSE-TAG

Jelnyelvi tolmács a zsinagógában

A jelnyelv, a siket kultúra nagy szerelmeseként és őszinte híveként lettem jelnyelvi tolmács, aki a siketek és a hallók között a verbális kommunikációt létrehozza, a siketek nyelvét – a jelnyelvet – lefordítja hangzó (esetemben magyar) nyelvre, és természetesen viszont, a magyar nyelvet jelnyelvre.

Az életem ennek a szerelemnek a bővületében telik, és egyre mélyebb sikokat és dimenziókat tár fel előttem. A jelnyelv éppen olyan verbális kommunikációs eszköz, mint a hangzó nyelv. Egy önálló nyelvről van szó, melynek többféle változata létezik még hazánkban is, és országonként is eltérő. Magyarországon 2009 óta a magyar jelnyelv is hivatalos nyelvnek számít, mely a kb. 60 000 magyar hallássérült elsődleges nyelve, siket szülők esetében az anyanyelve.

két zárt és egzotikus világ találkozik, a siketeké és a zsidóké

A siket (ez a politikailag korrekt kifejezés – régebbi, már nem p. c. kifejezéssel süket) emberek leginkább nyelvi és kulturális kisebbségként szeretik definiálni magukat szerzte a világon.

Már Mózesről feljegyezték, hogy törvénybe foglalta a siketek védelmét. A Tórában, Mózes harmadik könyvében így szerepel: „Kötelességeink embertársainkkal szemben. Ne átkozz süketet, és vak elé ne vess gáncsot, hanem félj Istenedtől; én vagyok az Örökkévaló.” (3Mózes 19:14.)

Ez egy több mint ötezer éves utalás, tehát már az igen régi korokban is ismerték ezt az állapotot (nem betegség!), és védelmezték ezeket az embereket.

A siket világon belül létezik egy kis közösség, a zsidó siketek közössége: a Magyar Hallássérült Zsidók Egyesülete (MHZSE). Ez az a közeg, ahol összefonódik a siket kultúra a zsidó hagyományokkal. És ez az a közeg, ahol összefonódott a saját életem e két meghatározó és lényegi területe. Ahol napról napra megélem és felfe-

dezem a siket kultúrát és a zsidó identitást a jelnyelvi tolmácsolás tükrében.

Személyes érintettségem okán erős kihívást éreztem, hogy megismerjem ezt a közösséget, kapcsolatba lépjek velük. Mára már aktívan dolgozom az Egyesületben, szervezési és tolmácsolási feladatokat is ellátok – többek között istentiszteleteket is tolmácsolok.

A zsidó felekezeti tolmácsolás témája nagyon különleges, és mindmáig viszonylag érintetlen területet ölel fel. Extrán kacifántos feladat, mert három, időnként négy nyelvet foglal magában, úgymint a magyar hangzó nyelvet, a héber hangzó nyelvet, a magyar jelnyelvet, és igény szerint az ún. jelesített magyar nyelvet.

Az MHZSE a megalakulásuktól kezdve, 1992 óta folyamatosan működik – pedig ekkor még nem is létezett a jelnyelvi tolmácsolás mint szakma Magyarországon. Az évek során eljutottak odáig, hogy most már hitközséghez is tartoznak, és a különféle – akár hitéleti, akár egyéb társas programjaikon (pl. kirándulásokon) rendszeresen együttműködik velük akár több tolmács. Egyik ilyen szervezett út alkalmával a közösség járt Izraelben is – így teljesítve az egyik legnagyobb micvát.

A siket tagok ugyanúgy részt vesznek a zsinagógában az istentiszteleten, mint a halló társadalom. Értik, hogy mi történik, tudják követni az eseményeket, sőt aktívan részt vesznek bennük. A tagok egyenjogúsága a tolmácsolásnak köszönhetően javult, a vallásgyakorlás terén közel azonos lett a hallókéval. Hitük megélését sok tényező árnyalja. Az imakönyvben magyarul (is) vannak

Magyar jelnyelv szótár

az imák, mégis annak használatát erősen befolyásolja a hallássérültek egyéni magyar nyelvi kompetenciája (szövegértése). Bár ez egyénenként változó – nagy általánosságban nehezebb dolguk van megélni a vallást. De van egy erős identitás, egy közös motíváló erő, amely az összes nehézség dacára mégis felülkerekedett – s így létrejött egy hallássérült zsidó közösség a nagy zsidó közösségen belül.

Régebben az istentiszteletből csak a drosé, a hetiszakaszt volt akadálymentes, azaz amikor a rabbi magyarul (illetve adott ország nyelvében) beszél. (Akadálymentes: amikor ugyanúgy tudják követni az eseményeket, mint a hallók – ezt ugyanúgy akadálymentesnek hívjuk, mint amikor a mozgássérülteknek pl. rámpát építenek.) A hetiszakaszt követő ötven percből, amikor teljesen héberül folyik az istentisztelet, gyakorlatilag kimaradtak.

Izraelben a héber nyelv természetesen nem külön hívás, sem a hallássérülteknek, sem a tolmácsoknak. Magyarországon viszont igen. És ez a tény jócskán befolyásolja a vallási életet. Mára azonban eljutott az Egyesület odáig, hogy két hivatásos tolmács is van, akik az istentisztelet egészét át tudják adni.

A munkám és a kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy a héber nyelv magas fokú ismerete nem kizárólagos feltétele a zsidó istentiszteleti tolmácsolásnak. Megkerülhetőnek viszont csak abban az esetben látom, ha legalábbis a liturgiát, az imarendet jól ismeri a tolmács, és pontosan tudja, hogy melyik ima után mi jön, érti, hogy mikor mi történik, mi következik. Ehhez nagyon nagyfokú és mély vallási ismeretre van szükség. Ezt szerintem – ami csak az én feltételezésem – nem lehetséges megoldani egy „külsős” tolmács segítségével. A tolmácsnak vallási hovatartozása révén ezekkel az ismeretekkel rendelkeznie kell. Így ha héber nyelvi társalgási

kompetenciája nincs is, az imákat jól ismeri, és ha változás lép fel az istentisztelet imarendjében, akkor is tudja követni az eseményeket.

Itt két zárt és egzotikus világ találkozik: a siketeké és a zsidóké. Hangsúlyt kapnak az esetleges kulturális különbségek. Ilyenkor léphet életbe a tolmács közvetítő szerepe, akinek a munkája nem áll meg az információ átadásánál. Sokszor érzem úgy, hogy a két kultúra közötti harmóniához szükséges egyensúlyi állapot fenntartói is ők.

Amit nagyon meg lehet a siketektől tanulni, az a büszkeség. Talán a fiataloknál más a helyzet, mint az öregebbeknél, de az idős siketekre általánosságban jellemző, hogy büszkék siketségükre. Büszkék a kultúrájukra, büszkék a nyelvükre. És emiatt a siket zsidók, szintén általánosságban, nagyon büszke zsidók is.

Ez a vallás abban is egyedülálló a világon, hogy az identitás, a fővállalás kérdésében nem feltétlenül szükséges a vallást gyakorolni. Az ember ugyanúgy zsidó lehet akkor is, ha nem jár zsinagógába vagy tartja a szombatot. A kultúrában ugyan nagy része van a vallásnak, de anélkül is működik. Ezt azért tartom fontosnak megemlíteni, mert maga az MHZSE nem a tolmácsra épül, hanem a tagokra. A tolmács „kényelmesebbé” teszi a vallásgyakorlást, közel egyenrangúságot vív ki a hallókkal, de a siket zsidók a hallók nélkül is működő közösség. Ha nincs zsinagóga, nincs rabbi, és nincs tolmács, ők akkor is hallássérültek, és akkor is zsidók. Ez a két dolog nem változik ettől, és ez nagyon fontos.

Előretekintve a jövőbe, az MHZSE tagjaival együtt reménykedünk, hogy sikerül a háború utáni harmadik-negyedik generációs ifjúságot megszólítani, az Egyesület virágzó kulturális és vallási életét továbbra is fenntartani.

Az Örökkévaló jelenlétében: A zsidó ima módozatai

REBECEN LEAH KOHN

A naponta kétszer elmondott Smá imában a Tóra megparancsolja nekünk, hogy szolgáljuk az Örökkévalót teljes szívünkkel (5Mózes 6:5). Ez a mondat a forrása az imádkozásra vonatkozó kötelezettségnek. Az ima lényegében az az eszköz, amellyel egy zsidó a szívvel való szolgálatot teljesíti, és bár a férfiak és nők ezt eltérő módon végzik, a napi imádkozás minden zsidót érint.

A mai nők számára nehézséget jelenthet, hogy mi a különbség a férfiak és a nők imádkozásának kötelezettsége között. Az azonban tény, hogy a nők imáját alábecsülik a férfiak közösségi imájához képest, pedig a zsidó nép spirituális fennmaradásának mindkettő szerves része. A vallási szertartások körében, így az ima esetében is, a férfiak és nők feladata eltérő. Együttes hatásuk azonban meghaladja azt, amit külön-külön elérhetnek. Bár a nők imáját gyakran kevésbé fontosnak vélik, valójában ők legalább annyira részesei az Örökkévalóval való kapcsolattartásnak, mint a férfiak.

*Atyánk [...] Királyunk [...]
egyén [...] közösség*

Vizsgáljuk meg a nőknek az imádkozásban betöltött egyedi szerepét, és hogy ez milyen alapvető hatással van a zsidó nép és az Örökkévaló kapcsolatára. Ha az imádkozást kizárólag a férfiak vagy a nők privilégiumának tekintjük, akkor a másik fél spirituális szerepét értékeljük le. Ezért vizsgáljuk meg a nők imáját egy tágabb perspektívából. Vegyük észre, hogy az ima minden egyes zsidó és az egész zsidó nép spirituális gyarapodásának az eszköze.

Mi is az ima? Definiálhatjuk úgy, hogy beszélgetés az Örökkévalóval. Történhet dialógus keretében, kérések megfogalmazásával, hála vagy kétség kifejezésével. Az ima lehet érzelmek megosztásának is az eszköze. Amikor beszélgetünk az Örökkévalóval a Vele vagy másokkal való kapcsolatunkról, arról, hogy érzünk egy adott pillanatban, vagy mit szeretnénk elérni az életben, az ima a legalkalmasabb eszköze erre. Páratlan összeköttetési lehetőség, mely meghalad minden kommunikációs technológiát, és összekapcsol minket a Teremtővel.

Két, egymással összekapcsolódó módon kommunikálunk az Örökkévalóval. Az egyik szinten úgy szólítjuk meg, mint Atyánk vagy Királyunk. A másik szinten felváltva hol mint egyén, hol mint egy közösség, a zsidó nép tagja. Amikor mint Atyához beszélünk az Örökkévalóhoz, akkor úgy közeledünk hozzá, mint gyermek a szülőjéhez. Amikor pedig a Királyhoz beszélünk, akkor a közösséget képviseljük. Más szavakkal, néhány kivételtől eltekintve, az imáink két fő kategóriába esnek: az egyéni imák az Örökkévalóhoz mint Apához és a közösségi imák, melyek az Örökkévalóhoz mint Királyhoz szólnak.

Amikor az Apához szólunk, akkor olyasvalakihez szólunk, aki mellettünk áll, meghallgat minket, és szeretettel fordul hozzánk. A Királyhoz való viszony teljesen más. Olyan, mintha a királyi udvarban jelennénk meg. Ez sokkal szertartásosabb ima. Elismerjük a Teremtő hatalmasságát, mindenhatóságát és felettünk állóságát. Ellentétben azzal a közelségerzéssel, ahogy a Teremtőhöz mint szülőhöz viszonyulunk, tiszteletteljes távolságból imádkozunk az Örökkévalóhoz mint királyhoz.

Az Örökkévaló kétféle megjelenése két eltérő imádkozási gyakorlathoz vezet. Mikor mint szülőhöz közeledünk hozzá, ezt bárhol, bármikor megtehetjük saját szavainkkal, egyéni stílusunkkal. Az imánk ebben az értelemben spontán, csiszolatlan, mindig egyedi a saját életfelfogásunk szerint. Ilyen intim módon kapcsolódunk legelsőbb reményeinkkel és félelmeinkkel.

A Királlyal való beszélgetés egy közösségben történik, szépen felöltözünk, megfelelő környezetben imádkozunk, és olyan szavakat használunk, melyeket már előttünk megfogalmaztak, és amelyek megtalálhatók a „szidur”-ban, a zsidó imakönyvben. A már megírt imákkal elismerjük, hogy a Király előtt állni a legnagyobb tisztelettel kell. Még mozdulataink is előre megszabottak, mint például az „Amida” imában, melyet egy helyben állva mondunk, illetve pár lépést teszünk előre és hátra, és a tartásunk, meghajlásunk is minden zsidónál egyforma – férfinél és nőnél egyaránt.

Az Örökkévaló kétféle megközelítését – egyénként, ill. a nemzet tagjaként – visszatükrözi ősapáink és az egész nép viszonyát a Teremtőhöz abban az időben, amikor még állt a Szentély Jeruzsálemben. Ősapáink, Ábrahám, Izsák és Jákob szülő-gyermek kapcsolatot alakítottak ki a Mindenhatóval. Az Örökkévaló királyi oldala a temp-

lomi szolgáltatban nyilvánult meg, melyet ma a nyilvános közösségi ima helyettesít.

A napi imák egy része a közösségtudatot fejezi ki, az egész népre kérünk áldást egészségre, bölcsességre és üzleti sikerekre, és ez arra tanít, hogy figyeljünk egymás szükségleteire. A csoportos imádkozás során a zsidó nép többé válik, mint alkotóelemeinek az összege. A Kabala egy átfogó lélekről beszél, mely egész Izrael népéhez tartozik – egy spirituális dolog, amelyet el kell ismerni, és imával kell táplálni. A Szentély idejében a kohénok egy különleges közösségi áldozatot hoztak, ezzel kielégítve ezt a szükségletet. Ma, mivel nincs Szentély, arccal Jeruzsálem felé fordulva imádkozunk, ezáltal egy kört alkotva a spirituális központ körül.

Összefoglalva: az ima olyan eszköz, amellyel egy zsidó ember egyaránt megjelenik egyénként és a zsidó nép tagjaként az Örökkévaló szolgálatában. Mindnyájunknak művelni kell ennek a spirituális szolgálatnak mindkét formáját és egyaránt kell fordulnunk az Örökkévalóhoz és egymáshoz ösztönzésért és erőért e nagy feladat teljesítéséhez. Általánosságban a nők az egyéni erőfeszítéseinket közvetítik az Örökkévalóhoz mint Apához, míg a férfiak az Örökkévaló, mint a zsidó nép Királya közösségi szolgálatért felelősek. Egyik feladat sem alacsonyabb értékű. Együttműködnek, mint egy egész két fele.

Hanna története

Hanna története egy asszony imájának a története. Érdekes, hogy egy asszony imája tekintendő példának, hiszen a formális imádkozásban a férfiaknak több szerepük van, mint a nőknek. A nőknek mindennap egyszerűen kell imádkozniuk, de ezt megtehetik egyedül is a saját szavaikkal. A férfiak naponta háromszor imádkoznak az imakönyvből és más kapcsolódó micvéik is vannak. A férfiak inkább közösségekben imádkoznak, mégis a bölcséink tanítása szerint a legtöbb imádkozásra vonatkozó törvény Hannától, egy nőtől ered.

Hanna a jeruzsálemi Szentély felépítése előtti időben élt. Elkana felesége volt, akinek volt egy második felesége, Penina. A Tóra úgy mondja Hannáról, hogy az Örökkévaló „elzárta a méhét”. Peninának ezalatt hét gyermeke született. Hanna nem csak amiatt aggódott, hogy nem lehet saját családja, hanem szerette volna az utódját felajánlani az Örökkévaló szolgálatára.

Miközben a Teremtőhöz fordult, és gyermekért imádkozott, megvizsgálta minden testrészét, hogy megfelelően szolgálják-e az Örökkévalót. Miután megállapította, hogy lényének minden testrésze megfelelően működik, kivéve a szaporodási szerveit – kérte a Teremtőt, hogy tegye ezt a szervét is produktívvá. „Örökkévaló, a Seregek Ura, ha látod szolgálód szenvedését, és megemlékezel rólam, és nem feledkezel meg szolgálódról, és fiúgyermeket adsz a szolgálódnak, akkor én az Örökkévalónak ajánlom életének minden napját.” (1Sámuel 1:11.) Válaszul Hanna szívből jövő könyörgésére az Örökkévaló fiúgyermekkel áldotta meg őt – Sámuellel (1Sámuel 1:20), aki Mózeshez és Áronhoz hasonló nagyságú próféta lett.

Hanna imájának részletei és az, ahogy megköszönte a Teremtőnek a gyermeket (1Sámuel 2:1–10), tanítja nekünk az Örökkévalóhoz való közeledés törvényeit és filozófiáját. Továbbá mivel sok, az imádkozásról szóló törvényt Hannától tanulunk, láthatjuk, hogy a nők imája ugyanolyan fontos, mint a férfiaké. Hanna példája rámutat, hogy a mai félreértések ellenére a férfiak és nők imádkozásának különbségei nem jelentik a nők alsóbbrendűségét.

Hanna a szívéből beszélt (1Sámuel 1:13), és ebből azt tanuljuk, hogy odafigyeléssel és elmélyülten kell imádkozni. Továbbá mikor Hanna imádkozott, az ajkai mozogtak, de a hangját nem lehetett hallani. Ebből következik a bölcsék tanítása szerint, hogy artikuláltan kell imádkozni, minden egyes szót tisztán kiejtve, de nem túl hangosan. (Azt is tanuljuk Hannától, hogy nem szabad ittas állapotban imádkozni.)

Hannának nemcsak az ima törvényeit köszönhetjük, hanem a Smone Eszre (reggeli, délutáni és esti ima) tizennyolc áldását is. Hanna egy olyan egyedi kapcsolatot alakított ki az Örökkévalóval az imádkozás által, hogy a jövő generációk példaképévé vált, annak ellenére, hogy mint nő neki nem voltak kötelezettségei ezen a területen.

Hanna azt is tanítja nekünk, hogy az Örökkévaló segít felülemelkedni az élet felfogható korlátain. Természetesen mi szülőktől jövünk a világra, adott képességekkel, lehetőségekkel és életkörülményekkel, de ha komolyan szolgáljuk a Teremtőt, megkaphatjuk azokat az eszközöket, melyek ahhoz szükségesek, hogy legfontosabb céljaink teljesüljenek. Imával elérhetjük legfontosabb szükségleteinket, és ezáltal szorosan kapcsolódhatunk az Örökkévalóhoz. Hanna mutatja meg ennek a spirituális utazásnak a formáját. Ösztönöz minket, hogy maximálisan kihasználjuk a bennünk rejlő lehetőségeket.

Hanna imája új értelmet ad a zsidó nép Örökkévalóval való kapcsolatának. Hanna egy személyes áldást kért, azért, hogy jobban szolgálhassa az Örökkévalót. A gyermek feletti öröme nemcsak a személyes köszönete a Teremtőnek, hanem hálája és csodálata is a Teremtés nagysága iránt. Hanna a saját örömét használja eszközül hálája kifejezésére. Nemcsak azért hálás, amit kapott, hanem ezt összekapcsolja az Örökkévaló által juttatott minden jóval, elismeri az Örökkévaló jelenlétét minden zsidó életében. Hanna által értjük meg, hogy amikor a Teremtő egyvalakit megáld közülünk, akkor lényegében mindannyiunkat megáldja.

Bölcséink szerint Hanna imája profetikus, nemcsak a történetről szól, hanem a zsidó nép jövőjéről is, amikor a Messiás megváltja egész Izraelt. Hanna arra tanít, hogy személyes sikereinket tágabban értelmezzük, kapcsolódjunk spirituálisan a közös Teremtőnkhez, és távolodjunk el a mindennapi élet feszültségeitől a Tóra energiája által. Mint zsidók mindannyian képesek vagyunk eljutni erre a magas szintre, ha mindig szem előtt tartjuk a Teremtő mindenhatóságát az életünkben.

Fordította · G. Sz.
Forrás · torah.org

Kvíz

A megfejtéseket május 10-ig várjuk az info@lativ.hu emailcímrre.
A helyes megfejtők között értékes ajándékot sorsolunk ki.

1. Melyik csapásról írnak a bölcseink, hogy a csapás nagy zaja maga is szenvedést okozott?
 - a, Békák
 - b, Jégeső
 - c, Vadállatok
2. Mi történt az egyiptomiakkal a sötétség csapása alatt?
 - a, Végleg megvakultak
 - b, Nem tudtak mozdulni
 - c, Összementek
3. Melyik szám kapcsolja össze a következőket: fiú, pohár bor, kérdés?
 - a, 3
 - b, 4
 - c, 5
4. A felsoroltak közül melyiket nem eszik az askenázi zsidók peszáchkor?
 - a, Hagyma
 - b, Krumpli
 - c, Rizs
5. Miért kell a kóser macsot maximum 18 perc alatt megsütni?
 - a, Mert még az ünnep bejövetele előtt be kell fejezni a sütést.
 - b, Mert 18 perc alatt biztos nem lesz chámec a tésztájából.
 - c, Mert különben felmelegedne benne a víz.
6. Miért van kötelességük a nőknek is megemlékezni az egyiptomi kivonulásról?
 - a, Mert szolidaritást vállalnak a férfakkal.
 - b, Mert sokat tanulhatnak a történetből.
 - c, Mert a nők is részesültek a csodából.
7. Ki ugrott bele először a tengerbe, még mielőtt az kettévált volna?
 - a, Nachson ben Aminadav
 - b, Kálev ben Jefune
 - c, Josua bin Nun
8. Milyen hangszert vittek magukkal a nők, hogy a megmenekülésükkor azon játszanak?
 - a, Lant
 - b, Dob
 - c, Síp
9. Hányas ikreket szültek a zsidó nők Egyiptomban a rabszolgaságuk alatt?
 - a, 4
 - b, 5
 - c, 6

10. Hányszor mártjuk bele a zöldséget a sós vízbe széder-este?
 - a, 1
 - b, 2
 - c, 3
11. Mi a Dácách Ádás Beácháv?
 - a, A fáraó gyerekei nevének kezdőbetűi
 - b, A tíz csapás kezdőbetűi
 - c, A 12 törzs neveinek kezdőbetűi
12. Szabad főzni félünnepen (chol hámoedban)?
 - a, Igen
 - b, Nem
 - c, Csak amikor már nagyon éhes a család.
13. Hány maceszlap van a szédertálon?
 - a, 3
 - b, 7
 - c, 10
14. Miért volt különösen csodálatos a jégeső csapása?
 - a, Mert hatalmas jégdarabok hullottak.
 - b, Mert a földre érve kavicsá változtak.
 - c, Mert tűz volt a jégdarabok közepében.
15. Mikor kezdjük az omert számolni?
 - a, Peszách első napján.
 - b, Peszách második napján.
 - c, Pészách hetedik napján.
16. Honnan volt vízük a sivatagban vándorló zsidóknak?
 - a, Miriam csodás kútjából.
 - b, A mannával együtt hullott a víz is.
 - c, Nem volt szükségük vízre.
17. Melyik volt jellemző a mannára?
 - a, Mindenki számára olyan színű volt, amilyet akart.
 - b, Mindenki számára olyan illatú volt, amilyet akart.
 - c, Mindenki számára olyan ízű volt, amilyet akart.
18. Melyik nap hullott két adag manna?
 - a, Pénteken
 - b, Sábesskor
 - c, Vasárnap
19. Hogy hívták a fáraó lányát, aki felnevelte Mózeszt?
 - a, Bátjá
 - b, Diná
 - c, Kleopátra
20. Melyik tevékenység nem elengedhetetlen a peszáchi takarításhoz?
 - a, A hűtőszekrény kimosása
 - b, Ablakpucolás
 - c, Porszívózás

Peszách, és ami a hasunkba kerül

BARANYI ZSANETT

Peszáchkor mindig nehéz valami finomat, különlegeset készíteni a nagyon szigorú előírások miatt. Összegyűjtöttem nektek néhány receptet, amellyel színesebbé tehetjük a peszáchi napokat. Ezek a receptek továbbfejleszthetők egy kis fantáziával és kreativitással.

Maceszsemle

Hozzávalók: 1 pohár víz, 10 dkg margarin, 1,5 pohár macesz liszt, 4 tojás, só, bors, ¼ kávéskanál peszáchra kóser sütőpor.

Elkészítés: a hozzávalókat össze kell keverni, gombócokat formázni belőlük és sütőpapírral bélelt tepsi-ben 15-30 percig sütni.

Latkesz

Hozzávalók: fejenként 2 egész tojás, 1 kiskanál olaj, 2 evőkanál maceszdara, só, bors, olaj a sütéshez.

Elkészítés: a tojásokat felütjük, hozzáadjuk az olajat, fűszereket, maceszdarát, majd villával jól felverjük. Palacsintasütőben fellemelegítjük az olajat, nem túl sokat és nem nagyon forróra, nehogy megégjen, majd beleöntjük a masszát. Lepény formájúra körberázzuk, megsütjük, átfordítjuk, és készre sütjük.

Olajbogyós csirke hagymás tört krumplival (glutén- és tojásmentes, húsos)

Hozzávalók: 6 gerezd fokhagyma, 4 ek. olívaolaj, 8 csirkecomb, 1 doboz konzerv olajbogyó (lehet zöld vagy fekete, a lényeg, hogy peszáchra is kóser legyen), 3 hámozott paradicsom és bors.

Elkészítés: az apróra vágott fokhagymát az olajon megfuttatjuk, majd a csirkecombokat is átsütjük. Hozzáadjuk a paradicsomot és a lecsöpögtetett olajbogyót, valamint a borsot. (A konzerv olajbogyó erős sós tartalma miatt nincs szükség több sóra.) Egy-másfél órán át főzzük lassú tűzön, fedél alatt.

Macesz tarhonya

Hozzávalók 1 főre: a ma kapható maceszlapból 2 db, 1 egész tojás, csipet só, 3 cl víz.

Elkészítés: a maceszt apróra törjük, egy másik tálban a tojást felverjük, majd a maceszra öntjük, és hozzáadjuk a sót és a vizet. Kézzel összegyúrjuk, és állni hagyjuk, hogy kicsit megszívja magát, majd – háziasszonya válogatja, hogy mennyi forróra hevített libazsírban – kevergetve megsütjük. Én petrezselymet is teszek bele, és kóstolom, nehogy sötétlen maradjon. Szaftosokhoz remek köret.

Maceszgombóc

Hozzávalók a gombóchoz: 10 dkg maceszliszt, 4 tojás, 4 evőkanál libazsír, 2 maceszlap beáztatva, majd kinyomkodva, csipetnyi gyömbér, só, bors

A tojásokat kettéválasztjuk. A sárgákat a picit megmelegített libazsírral összekeverjük, és beledolgozzuk a vízbe áztatott és kinyomkodott maceszlapokat. A fehérjéből és egy csipetnyi sóból kemény habot verünk, és beleforgatjuk a keverékbe. Ízlés szerint sózzuk, borsozzuk, megszórjuk maceszliszttel és gyömbérrel, majd fél órára a hűtőbe tesszük. Ezután gombócokat formázunk belőle, és sós vízben 15-20 percig főzzük.

Babanatza

Hozzávalók 6 fő részére: 6 maceszlap (kb. 15 x 15 cm nagyságú), ¼ csésze mazsola, 6 egész tojás, 1 csésze nagyobb darabokra tört dió, 2 nagy alma, ¼ csésze olaj, ¼ csésze méz, ¼ csésze cukor, csipet só, fahéj, margarin

A sütőt kapcsoljuk 180°C-ra (gázsütőnél 4-es fokozat).

Elkészítés: a maceszlapokat törjük darabokra, és tegyük egy nagy tálba. Öntsünk rá forró vizet, annyit, hogy megpuhuljon. A felesleget nyomjuk ki belőle. Egy külön tálkába villával keverjük össze a tojásokat, és adjuk az ázott maceszhez. Keverjük még hozzá a mazsolát, a diót, az olajat, a mézet, a cukrot és egy nagyobb csipet sót.

Az almákat hámozzuk meg, és reszeljük a macesz keverékhez.

Egy sütőedényt margarinnal vagy olajjal kenjünk ki, és öntsük bele a pászka keveréket. A tetejét szórjuk meg őrölt fahéjjal, és süssük 1-1,5 óráig, míg a közepébe szúrt késre nem ragad tészta. Melegen és hidegen egyaránt tálalható. Almakompótpürével kínálva még finomabb!

Almás rakott macesz

Hozzávalók 6 fő részére: macesz, 1 kg alma, 3 tojás, 15 dkg dió, 15 dkg cukor, ½ kk. fahéj, ½ kk. őrölt szegfűszeg, 4 dl édes fehérbor, olaj, 1 csipet só

A sütőt kapcsoljuk be 180°C-ra (gázsütőnél 4-es fokozat).

Elkészítés: a tojásokat válasszuk szét. A fehérjét verjük kemény habbá egy csipet sóval, majd óvatosan keverjük bele a darált diót. A tojások sárgáját keverjük habosra 3 evőkanál cukorral, majd ezt is óvatosan keverjük a diós habhoz. Az almákat hámozzuk meg, és reszeljük le. Keverjük hozzá a maradék cukrot, a fahéjat és a szegfűszeget. Egy sütőedényt kenjünk ki olajjal, majd az alját macesszal fedjük be. Kenjük meg a maceszt is olajjal, locsoljuk meg borral, majd erre rétegezzük először a diós, majd az almás tölteléket. Fedjük le egy réteg macesszal, olajozzuk, és locsoljuk meg borral. Így folytassuk a diós valamint az almás töltelékkel, az olajos, boros macesszel, míg el nem fogynak a hozzávalók. A tetejére maceszlap kerül, amit kenjük meg olajjal, és a maradék bort öntsük rá. Süssük piros ropogósra. Melegen, hidegen egyaránt tálalható.

Ahogy a finomságokat, a recepteket se felejtsetek el megosztani a családotokkal és a szeretteitekkel!

receptek: hegedus.bzsh.hu
képek: zsidó.com, atetovaltlanykonyhaja.cafeblog.hu , erdelyinaplo.ro , femina.hu , gastronomica.blog.hu

Ne sajnáld a nevelésbe fektetett energiát!

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

A gyereknevelés tervezésének, követésének és finomhangolásának fontossága.

Elérkezett a tavasz, a jó idő. A gyerekek szeretnek szabadban lenni: a kisebbek parkba menni, játszótéren szaladgálni, homokozni, a nagyobbak focizni, biciklizni, kirándulni. Miért van az, hogy mi, szülők unottan és fáradtan állunk ezekhez a „feladatokhoz”. Igyekszünk minél rövidebben letudni őket. Miért van az, hogy csak ritkán kuporodunk a gyermek mellé a szőnyegre legőzni vagy vonatozni, és szinte mindig a felnőtt vet véget a közös játéknak? Fogócskázunk, bújócskázunk pár percig, de amikor kicsit fárasztóbb kezd lenni, esetleg hevesebben ver a szívünk, vagy izzadni kezdünk, a játékot gyorsan lezárjuk.

a gyermeknevelés (is) egy (spirituális) feladat, és nem lehet időt, energiát, kitaratást spórolni rajta

Miért van az, hogy ha a főnökünk várja tőlünk egy projekt eredményes lezárását, az utolsó napokban akár éjjel-nappal dolgozunk? Ha a cégünknek van szüksége rá, valamennyi beosztottunktól ezt várjuk el. De ha a gyermekünk szeretne játszani velünk, az első erőfeszítésnél feladjuk. Azon túl, hogy ez milyen üzenetet hordoz kitaratásról és fáradozásról a gyermek számára, egy egyszerű tényrt kell figyelembe venni. A spirituális világban nincs igazi siker befektetett energia és fáradozás nélkül. Itt nem lehet lottón nyerni. Gyakran kapunk spirituális hiteket, pl. csodás gyógyulást, véletlen találkozást a megfelelő emberrel, pénzügyi sikereket könnyű munkával, de a spirituális világban ezek csak hitelek, amelyeket a fejlődés érdekében kell használnunk, különben visszajárnak a feladónak, kamatostul!

Valójában bármennyire különleges is, de *a gyermeknevelés (is) egy (spirituális) feladat, és nem lehet időt, energiát,*

kitartást spórolni rajta. Sem a tervezésen, sem a megvalósításon. Chofetz Chaim azt írja, hogy ahogy micvá konkrét időt szabni a rendszeres tóratanulásra, imádkozásra, Smá-mondásra és minden más időhöz kötött micvára, ugyanúgy, ha nem még inkább fontos, hogy mindenki áldozzon időt a gyermeke nevelésére, tervezésére. Vagyis a mesére, a közös játékra, a kirándulásra, a gyermeknevelésről szóló ismeretanyag megismerésére, imádkozásra a gyermekekért. Csak így biztosíthatjuk, hogy ne vadhajtásként nőjenek fel, hanem őseink hagyományait és értékeit követő jó emberré váljanak.

Ahogy a cégnél folyamatosan figyeljük a projektünk megvalósulását, kapcsolatban vagyunk a főnökünkkel, és tanácsot kérünk nálunk tapasztaltabb munkatársaktól, a gyermeknevelés során is tanácsot KELL kérnünk nálunk bölcsibektől, folyamatosan követjük a részeredményeket, és értekezünk, útmutatást, segítséget kérünk a főnökünktől, aki maga bízott meg a feladattal, bízva benne, hogy sikeresen végre tudjuk hajtani. És ajaj, ha rossz emberektől kérünk tanácsot!

Ha azt látjuk, hogy a gyermek nem jó irányba halad, valószínűleg finomítanunk kell a módszereken, esetleg az egész koncepción. Magától értetődő, hogy itt is érdemes a tiszta forráshoz, a több ezer éve kipróbált módszerekhez, a Tórához fordulni.

Hogy ki a „főnök”, és ki a „tapasztaltabb munkatárs” a gyermeknevelésben?

Forrás: Rabbi Eliyahu Yaakov: *Parent by Choice*

Részség, evolúció, jécer hárá Kabbalisztikus következtetés?

FERENCZ DÁNIEL

A velünk született jécer hárá ellenére is lehet embernek maradni

Jelen cikkben a teremtés és evolúció összefüggései mellett az ősbűn evolúciós értelmezését igyekszem összehangba hozni a judaizmussal.

Van olyan értelmezés, miszerint az Örökkévaló megengedte volna Ádámnak és Évának, hogy egyenek a tiltott fa gyümölcséből, de csak később, mint ahogy azt megtették. Az is elképzelhető, hogy a már rothadó gyümölcsből ettek, amitől – szó szerint – megrészegültek, és ez okozta a szenvedéseik kezdetét és azt, hogy másként kezdték el látni a világot. Az Édenkertből való kiűzetést értelmezhetjük úgy is, hogy az Örökkévaló tudta, milyen hatással lesz az emberekre, ha a rossz gyümölcsből esznek, és ő tevőlegesen nem avatkozott közbe. Csupán „csak” hagyta, hogy az emberek a saját (és a jövőbeli generációk) sorsát megnehezítsék azáltal, hogy megrészegültek. A magyarban a részséget illedelmesen illuminált állapotnak nevezik, vagyis *megvilágosodott* állapotnak. Miért ne lenne elképzelhető, hogy az emberiség első lerészegedése okozta annak romlását? Ez egybevág azzal, hogy a zsidóknak tilos ittas állapotba kerülniük, az egyetlen kivétel purim ünnepe, amikor annyit szabad inni, hogy az ember jobban érezze magát, és ellazuljon, de ilyenkor sem szabad elérnie az öntudatlan részség állapotát.

Az ősbűn elkövetése előtt Ádám és Éva csak a jót látták a világban, és – véleményem szerint –, miután ráébredtek, hogy a világban vannak rossz események is, nem tudták azokat úgy értelmezni, mint az Örökkévaló által teremtett dolgokat, amelyek a végső jó eljövételhez vezetnek.

A modern tudomány szerint a mai emberek 50 ezer évvel ezelőtt jelentek meg.¹ Feltételezik azonban, hogy az egész mai emberiségnek egy vagy csak néhány ősanja volt, akit a tudományban mitokondriális Évának hívnak:² a mitokondrium a sejtek azon része, amely energiát termel, azonban a zsidósághoz hasonlóan ez is csak női ágon öröklődik. Pontosabban szólva csak a nők mitokondriumában

vannak DNS-darabok, amelyek alapján az ősi felmenőink eredetét is fel tudjuk kutatni.

Bár a Biblia szerint a Föld nagyjából hatezer éves (ma), és Ádámot és Évát az első héten teremtették, valamint a tudomány szerint a Föld több milliárd éves, és ahogy fentebb írtuk, a modern ember csak 50 ezer évvel ezelőtt jelent meg, nincs feltétlen ellentmondás a judaizmus és az evolúció elmélete közt.

Az evolúcióban pár tízezer évnek nincs mindig nagy jelentősége a fajok változásának szempontjából. A Biblia szerint közel 6 ezer éve lett teremtve az ember. Ha ezt úgy értelmezzük, hogy ez a mai modern ember megjelenését és bűnbeesését, tudatának megváltozását írja le, azt mondhatjuk, hogy a Tóra evolúciós mércével nézve nagyon is pontos becslését adja az öntudatos emberi világ megjelenésének. Ráadásul Rabbi Bahya ben Aser már a XI. században Spanyolországban azt tanította, hogy a világ több milliárd éves. Szintén Spanyolországban a XIII–XIV. században Isaac ben Samuel azt hirdette, hogy a világunk 15 milliárd 340 millió 500 ezer éves (15 340 500 000). Míg a tudomány mai állítása szerint a Nagy Bumm nagyjából 13,7 milliárd éve (13 700 000 000) történt meg. Az arányok kismértékű eltérése itt is figyelemre méltó.^{3,4}

A judaizmus és az evolúciós gondolatok harmonizálása jelen voltak, és vannak ma is a zsidó bölcseletben.⁵ Ezenfelül többen úgy gondolják, hogy a Kabbalában található a teremtés és az evolúció tökéletes összhangja.⁶ (Témánk mélyebb kabbalisztikus értelmezése azonban meghaladja jelenlegi lehetőségeimet.)

Az evolúcióelmélet első nagy kidolgozója és összefoglalója Charles Darwin volt, bár már előtte többen, töb-

3 Ronald L. Eisenberg: Essential Figures in Jewish Scholarship, Lanham: Jason Aronson, 2014. 97. o.

4 A szerző ezt a 90. Zsoltár 4. versére alapozza: „Mert ezer esztendő annyi előttd, mint a tegnapi nap.”

5 <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/jewsevolution.html>

6 http://www.huffingtonpost.com/rabbi-adam-jacobs/a-kabbalistic-view-of-evo_b_846334.html

1 http://anthro.palomar.edu/homo2/mod_homo_4.htm

2 http://en.wikipedia.org/wiki/Mitochondrial_Eve

bek közt nagyapja: Erasmus Darwin, Immanuel Kant és sokan mások is foglalkoztak az evolúció gondolatával, így az ókori görögök is, többek közt: Anaximandrosz, Empedoklész és Epikurosz.⁷

(Kevésbé ismert Darwin unokatestvére Francis Galton: az eugenika – emberi fajnevelés – kifejezés megalkotója, akitől a náciok sokat merítettek. Ám Platón volt – talán – az első, aki komolyan foglalkozott az emberi faj mester-séges tökéletesítésével.)⁸

Azonban a görögök és a zsidók közt meglehetősen élénk – bár sokszor nem barátságos – kapcsolatok voltak, így jogos azt feltételeznünk, hogy az evolúció gondolatát a görögök akár zsidó bölcsektől vagy a Tórától vehették át.⁹

Darwin elméletében a legrátermettebb él túl, és nemz utódokat. Azonban arról nincs szó, hogy egyes állatok pusztán azért, mert képesek lennének rá, elpusztítanak más fajokat vagy saját fajtársaikat. Az állatok okkal tesznek dolgokat. Egy hímoroszlán azért öl meg más fiatal hímekeket, mert fél, hogy nem a saját génállománya fog tovább öröklődni. Az emberek azonban nem csak ilyen okból gyilkolnak.

Darwin elméletét továbbgondolták, és kialakult a szociáldarwinizmus (Herbert Spencer alkotta meg a kifejezést), amely azt hirdette, hogy az embereknek joguk van más rasszokat, nemzeteket kiirtaniuk pusztán azért, mert képesek rá.¹⁰ Bár Darwinnak nem voltak népiirtásra buzdító szándékai, ám elmélete könnyen átdolgozható volt gonosz elméletek megalkotásához.

Azonban ha valaki azt mondaná, hogy az emberek lélek nélküli állatok, akkor semmi kifogásolnivalót nem találhatna abban, hogy a rátermettebb elveszi, amit a gyengébből akar. Ha az embernek van értelmes lelke, nem tekinthet úgy magára, mint egy állatra. Így annak elfogadása, hogy az embereknek van értelmes lelkük, azt is jelenti, hogy a népiirtásokat csak olyan követheti el, aki úgy véli, hogy az ember semmiben sem különbözik az állatoktól.

Gondoljunk vissza Ádám és Éva történetére: mi történt? Megrészegültek. Darwin józan, alapos, hívő ember hírében állt, azonban voltak, akik akárcsak az első ember pár, megrészegültek a gondolataitól, és borzalmasan továbbértelmezték azt: ez vezetett később ahhoz, hogy a németek mozgássérültek, vakok, szlávok, romák, zsidók és melegek tömegeit végezték ki. Mert megtehették. A jécer hárá, a rosszra való hajlam tovább öröklődik Ádám és Éva óta. Amikor valaki(k) úgy megrészegül(nek) a ha-

talomtól, mint az első ember pár a rothadó gyümölcstől, borzalmas tettekre sarkallhatja őket a jécer hárá.

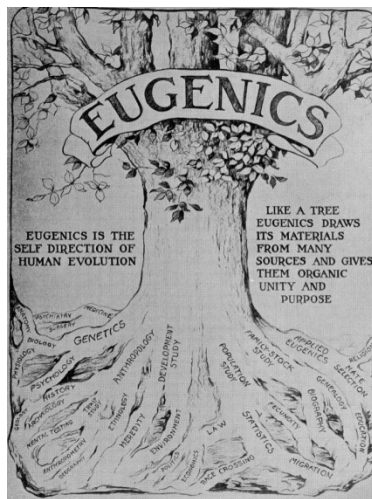
Állítólag Scipio Africanus római hadvezér, minden győztes hadjárat utáni diadalmeneten csak azért állított maga mellé egy rabszolgát a harci fogatába, hogy az a fülébe sűgja: „Te is csak ember vagy.” Így nem részegítette meg a hatalom és a dicsőség.

Azonban a hatalomtól való megrészegülés elkerülésére tudunk egy érdekes zsidó példát is hozni: Rabbi Avrohom Chaim Feuer *A Letter for the Ages* című munkájában¹¹ leírja, hogy az egyik Rotschild minden délből eltűnt az egyik bankjában lévő irodájából. Egy órát volt távol. Senki sem tudta, hogy mit csinál, később azonban kiderült, hogy mindennap a temetőbe ment, ahol befeküdt egy üres sírba, és Rabbi Levitas szavait ismételte: „Legyen lelked nagyon alázatos, mert a halandó ember sorsának várható vége: a férgek.”

Összegezve: az ember korai öntudatra ébredése, az isteni parancs megszegése, a magántulajdon jogtalan kialakítása összeegyeztethetők az emberi evolúció elméletével. És talán az sem véletlen, hogy nyelvünkben őrizzük a hatalomtól való megrészegülés fogalmát. Hiszen milyen nagyobb hatalma lehetett volna az első emberpárnak, mint hogy a tiltott gyümölcsből egyék?

És mai, a nárcizmust éltető, embereket egymástól elidegenítő, celebeket dicsőítő kultúránkban ki bérelne fel bárkit, hogy elmondja az oly sokat érő szavakat: „Te is csak ember vagy!”?

Az eugenika fája, amely akárcsak az édenkerti fa, sok borzalom forrása!

7 <http://www.iep.utm.edu/evolutio/>

8 <http://www.abc.net.au/radionational/programs/bodysphere/long-shadow-of-eugenics/7329050>

9 <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/History/Greeks.html>

10 <https://www.britannica.com/topic/social-Darwinism>

11 Rabbi Avrohom Chaim Feuer: *A Letter for the Ages*, Brooklyn, N.Y.: Mesorah Publications, 2007, 48. o.

Busztanaj

MESE

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

A hagyomány szerint Dávid király sávuotkor halt meg, és ez az egyik oka, hogy ilyenkor Ruth könyvét olvassuk. Hiszen Ruth, a híres betért Dávid dédnagymamája volt. Róla és leszármazottjairól szól ez a történet.

Az első szentély lerombolását követően Babilon sokáig a zsidó diszpóra központja volt. Két nagy jesivában, Szurában és Pompeditában gondoskodtak a hagyomány átadásáról, tanították és tanulták a Tórát. Ezeknek a jesiváknak a fejeit *gaonim*oknak hívták, ők voltak a generáció legnagyobb tóratudósai. A közösség vezetői pedig, akik például az uralkodóval tartották a kapcsolatot a *nászik* voltak, Dávid király egyenes leszármazottjai.

”Így hajtott ki újra Dávid király kertje

Történetünk idején Babilónia perzsa uralom alatt állt, Kozroj nevű királlyal az élén. A zsidó közösség vezetője Mar Huna volt. A király hadjáratot tervezett a római légiök ellen, és szeretett volna zsidó katonákat is bevonni ebbe a küzdelembe. Magához hívatta hát Mar Hunát, és a következőket mondta:

„Én vagyok minden alattvalóm uralkodója, beleértve a zsidókat is. Úgy döntöttem, hogy egy zászlóalj zsidó katonát Izrael földjére küldök a római légiök ellen harcolni. És ha sikerrel járnak és visszahódítják a földet, neked és fiadnak adom.” Mar Huna izgatottan adta át a király parancsát és egyben ígéretét a zsidóknak, akik lelkesen csatlakoztak a király katonaságához. Mar Huna fia maga vezette a zsidókat a harcba, akik bátran küzdöttek, és felszabadították Izrael földjét a rómaiak alól. Nem volt más hátra, mint hogy a király betartsa ígéretét. Csakhogy Kozroj kinevette Mar Hunát, és arrogánsan közölte vele: örülhet, hogy élve elhagyhatja a palotát. A zsidók között – elkeseredve a megszegett ígéreten – lázadás tört ki, amelyet azonban a perzsák brutálisan elfojtottak. Maga Mar Huna is elesett a küzdelemben. Kozroj bosszúból elrendelte, hogy Mar Huna egész családját irtsák ki, Dávid király minden leszármazottjával együtt. Mar Huna feleségének azonban, aki éppen várandós volt, sikerült megszöknie. Előbb apjához menekült a tóratudós Gaon Mar

Chofnihoz. Ő azonban gyorsan biztonságosabb helyre küldte, hogy egyszerű parasztasszonynak álcázva várja a veszedelem elmúltát. Bizony jól tette, mert hamarosan jöttek, és keresték az asszonyt a király emberei. Miután nem találták, az apját börtönbe vetették és megkínózták, de az asszony hollétére nem derült fény.

Mindez idő alatt Kozroj király ünnepelte saját győzelmét és gazdagságát. De nem sokáig örülhetett felhőtlenül, mert egy reggel a homlokán éles vérző vágással ébredt. A királyt végig katonák őrizték, senki sem zavarta az álmában. Hogy került a vágás a homlokára? Felidézte az éjszakai álmát, amelyben egy mogorva ember fejszével fejen ütötte. Ki lehetett ez az ember? Miért ütötte meg, és hogyan lehetséges, hogy egy álomban történt ütés valóban sérülést okozott neki? Mit jelenthet mindez? A királyt nyomasztotta az álom, amelynek csak a végére emlékezett, és egyáltalán nem értette. Hiába kérdezte bölcs embereit, senki nem tudta megmagyarázni neki, míg egy nap a börtönben sínylődő Mar Chofni próféciát kapott az álomról. Megüzente a királynak, hogy ő tudja a jelentését.

Hívták a királyhoz. Mar Chofni megtagadta, hogy átöltözzön, szakadt ruhában, a kínzások nyomaival testén érkezett a király elé. Az uralkodó alig tudta visszafogni haragját meglátva ilyen állapotban a bölcsét, de végül csak parancsot adott, hogy mondja el, mit tud. Mar Chofni részletesen mesélni kezdte a király teljes álmát, mintha csak ő álmodta volna.

– A király kora reggeli sétára indult, és élvezte az Eufrátesz folyó partján a gyönyörű tájat. Éppen hajnalodott, az éjszaka utolsó árnyai is lassan eltűntek, mindenütt madarak csiripeltek, varázslatos illat lengte be a folyópartot.

– Úgy van, emlékszem hogyan gyönyörködtem a tájban! – kiáltott fel a király. – Folytasd!

– Egy kis aranykapuhoz ért a király, ami egy kertbe nyílt. A király belépett, és lélegzetelállító szépséget talált. Ilyen csodálatos kertet még soha nem látott a király.

– Igaz! Pontosan így volt! Félelmetes volt a kapu őrzője, és csodálatos kert! Telis-tele volt szőlővel, fügével, datolya- és citrusfákkal! Kíé ez a kert? – kérdeztem. De nem értettem a válaszképpen kapott nevet.

– És akkor a király dühös lett, amiért ilyen csodálatos kert másé lehet a birodalmában. – folytatta Mar Chofni. – Haragjában fogott egy fejszét és elkezdte tönkretenni a csodálatos kertet, mindent, ami benn nőtt. Már az utolsó

fát készült gyökerestül kitépni, amikor megjelent egy királyi ruhába öltözött magas, tekintélyes ember. Kitépte a király kezéből a fejszét és megütötte a királyt a homlokán!

– Térdre rogytam és az életemért könyörögtem – vette át a szót a király. Felajánlottam királyságom legszebb kertjeit. De ő csak szomorúan felnevetett, mire jó nekem a te kerted? – kérdezte. Elpusztítottad a kertem, készül fel a halálra!

A király már pontosan emlékezett az álom minden részletére. Egyetlen fácska maradt életben. Megígérttem a rejtélyes királynak, hogy gondját viselem, hogy erős fává növekedjen, és belőle újraéledjen a kert. Erre lenyugodott a dühös király, és beleegyezett, de figyelmeztetett, hogy ha bármi baja esne ennek a kis fácskának, életemmel fizetek.

– Emlékeztetőül kapta a sebhelyet a király a homlokára. Nehogy ezt az ígéretét is meg merje szegni!

– Jól mondod! Emlékszem már, ez volt az álomom. De mit jelent mindez? – kérdezte a király.

Mar Chofni megmagyarázta az álmot. A tekintélyes király nem más, mint Dávid király, aki végtelen dühre

gerjedt, amiért a király meggyilkoltatta leszármazottjait. Egyetlen leszármazottja, a lányom, Yelta még meg nem született gyermeke. Ebből a gyermekből sarjadhat újra Dávid király háza.

A király azonnal megértette, hogy élete ennek a fiúnak a jólététől függ. Megüzentette Yeltának, hogy békességben visszatérhet, egész családjának a vagyonát is visszakapja. A kisfiú, akinek Yelta hamarosan életet adott, a Busztanaj nevet kapta, ami ligetet jelent. Busztanaj életét örök vigyázták, ha beteg volt, a király orvosai gyógyították. De lelki fejlődését édesanyja és bölcs nagyapja vigyázta. Megnősült és gyermekei születtek. Így hajtott ki újra Dávid kertje.

Forrás:

101 stories for Young Children,
Zerid Ha-Sefarim Edition, Jerusalem, 2008

Panyiné dr. Ábrahám Zita
Trendeli Alapítvány – Zsidó bölcsőde
Újlipótvárosban

Purim 2017 – képekben

Lativ

bölcsesség, hagyomány, közösség
www.lativ.hu

A Te 1%-odra is szükségünk van!

Bölcsesség, hagyomány, közösség.

Ha számodra is fontos a zsidó jövő,
támogasd a Lativ Kolelt adód
1 százalékával!

Adószámunk: 18196906-1-42

Köszönjük segítségéd!

